

קמנו ב-6 וב-7.30 יצאנו את המלון. אספנו את פוריה, רותה ויהודה. הגעתי ב-9 למשרד החוץ וב-9.30 למשרד רה"מ. סיפרתי לגולדה, לדינור וללבון על תוצאות ישיבת אמש. בישיבת הממשלה דנו על גידול חזירים וקיבלנו החלטה מרחיקת לכת לפי הצעתי: הממשלה רואה צורך דחוף להגביל גידול החזירים במדינה עד קצה הגבול האפשרי ולשם כך היא בוחרת בוועדת שרים מיוחדת שתברר מה אפשר לעשות במסגרת התחיקה הקיימת ואם יש צורך בתחיקה חדשה לביצוע הדבר. [משה] שפירא, שדרש להחליט מייד על חוק איסור גידול חזירים, התפשר לבסוף עם הנוסחה שלי. אושר סוף סוף ההסכם עם חברת החשמל על העברת המניות לממשלה. נתעורר דיון על שביתת עובדי עיריית ירושלים המאיימת להתרחב ולהקיף עובדי ניקיון. נתבקשתי להתערב אישית.

אחר הצהריים קיבלתי בבית את מיכאל ארנון [נספח לעיתונות] מצירות לונדון ערב חזירתו, את איסר שבא להזהירני מראש על מבצע נועז העומד להיעשות הלילה, את משה ברעם [מזכיר מועצת פועלי י-ם] ו[יצחק] אמיר [מזכיר הסת' הפקידים, י-ם] שבאו להסביר עניין השביתה [של עובדי עיריית ירושלים], שמעו ממני דברי כיבושין וניסו לשכנעני כי אין להפסיק השביתה בלי ערבות ממשלתית לתשלום המשכורת להבא. שביתה זו היא עדות ניצחת לשפל אוזלת היד והניוון שהגיעה אליהם העירייה.

אחרי [ארוחת] הערב פגישה עם "הפרוגרסיבים" בביתי. באו רוזן, גרנות, קול, [צבי] הרמן [מנהל מח' הארגון; הסוכנות], [ח"כ] אידוב כהן. מסרתי דוח מפורט על ההסכם עם "הכלליים". ביקשתי והפצתי כי יתפשרו עם אחוז החסימה - 4% או 5 מקומות בכנסת, שהם היינו הך למעשה - ועל כל פנים דרשתי הבהרת עמדתם לשבירת מעגל הקסמים. הבטיחו לכנס את הוועד הפועל שלהם שהוא בן 130 חבר. לא השמיעו ערעור כלשהו על תוכן ההסכם עם "הכלליים" פרט לאחוז החסימה. קול הצביע על אפשרות של קואליציה מצומצמת - באם יסרבו "הכלליים" לתביעת הדתיים לגבי הסגנות - והיה ברור כי הוא וחבריו ששים לקראת כך, בניגוד לעמדת רוזן וגרנות שאינם מוכנים להינתק מ"הכלליים" בשום פנים.

לפי החלטת אמש במלון "דן" ישבו גוברין וספיר על ניסוחם הסופי של סעיפי ההסכם ולא סיימו. גוברין טילפן להודיע כי נתגלעו חילוקי דעות רציניים לגבי ניסוחם של כמה סעיפים חשובים. שוב התנגחות של שני תיישים עקשנים! גם רוקח ולבון לא הגיעו לעמק השווה בשאלת המימשל הצבאי. האומנם שוב נתייגעו הדברים? מאוחר בערב אחרי לכת ה"פרוגרסיבים" טילפנה חנה זמר מ"דבר" באלפי התנצלויות. ביקשה ידיעות מגוברין והיפנה אותה אלי. התחילה מציגה שאלות. אמרתי כי מוטב לה לבוא. באה והכתבתי לה כתבה שלמה "מאת סופרנו". יצאה ברכוש גדול.

1. יום ו', 1.1.1954

שוב ביליתי מחציתו הראשונה של היום במיטה.

ד"ר [ג'ורג' רסל] שטרוס, חבר הפרלמנט הבריטי ממפלגת העבודה, יהודי שרק עכשיו התקרב קצת לעניינינו וזה ביקורו הראשון בארץ, בא לשיחה. הוא מקורב ל[עמנואל] שינוול. חושש פן יקדיח ידו זה את תבשילו על ידי התנגדות יותר מדי חריפה להסכם עם מצרים, שעלולה לפסול את רצינותו בעיני הממשלה ועל ידי כך לקפח יכולתו להועיל לנו. ניסה לתהות על קנקני לגבי שימוש ברצועת עזה כבסיס-תחליף [לבסיסים הבריטיים באזור תעלת סואץ]. אמרתי לו כי אם תפנה אלינו הממשלה הבריטית בהצעה - נשקול. הסברתי כי אחד השיקולים השלייליים יהיה אז החשש פן דריסת רגל בריטית ב"רצועה" תגרור אחריה לחץ לבסיסים בנגב ותנועת מלחצים מה"רצועה" מזה ומעבר-הירדן מזה. שאלתי: "מה יהיה היסוד המשפטי לכניסת אנגליה ל"רצועה"? הן אין מצרים שלטון ריבוני שם?" ועוד: "אם תעבור ה"רצועה" לרשות אנגליה, מה יהיה על התחייבויות מצרים כלפינו לפי הסכם ש"ן?" תשובתו הייתה מפתיעה: הוא וחבריו לדעה מניחים כי מצרים תצא את ה"רצועה" כליל ואז תעבור הריבונות עליה לישראל וישראל היא שתרשה לאנגליה להקים שם בסיס ואילו הקמת הבסיס והחזקתו תפתור את בעיית תעסוקת הפליטים.

יצחק נבון בא להיוועץ על חידוש לימודיו במיכללה אגב המשך עבודתו וכן על בעיית הנהג שלי. ישנם שני מועמדים: אחד יוסף [תדמור], שהיה נהגו של [בריגדיר ארנסט] בנג'מין [מפקד] בבריגדה ואחר כך נהגם של שני רמטכ"לים, ידן ומקלף, ואחד שהינו מועמד של ש"ב, הוא עצמו איש השירות. בחרתי בראשון. ממילא ישב בצדו איש ש"ב, אך הנהג עצמו מוטב שיהא רתוק אך ורק אלי ומכיר בי בלבד את אלופו, ללא חובת דיווח למישהו זולתי.

אחר הצהריים קמתי. ישבתי כשעה עם דינור ומשה שפירא על מדוכת התפטרותו של אותו מנהל דתי. אף על פי שלכמה מדרישותיו הפורמליות של שפירא לא היה שחר, נוכחתי לדעת כי צדק בטענתו העיקרית לגבי צרות עין הנוהגת מצד מנהלי משרד החינוך, מדינור ומטה, לגבי החינוך הדתי.

בארבע בא אשכול. עברנו על סדר-יום ארוך של עניינים - בעיית סגל הייעוץ של אוסקר גאס, ענייני חברת השילומים, עתיד חברת החשמל, הבית בתל-בנימין והבית [של משפ' ג'ייקובס] ברחביה ששימש מעון לב"ג ועוד. ההבנה ההדדית עם אשכול היא לעילא ולעילא וצדק טדי [קולק] כשאמר לי לפני ימים אחדים, כי אם יש מי בקרב חברי הממשלה המוכן לעבוד איתי בלב ונפש הרי זה אשכול.

צפורה חזרה מתל-אביב מלאתי סיפוק - בפעם הראשונה צלחה כנהגת יחידה על הדרך מרמת-גן לירושלים! לארוחת ערב באו המחותנים יוסף וסימה [מישקוב]. שמענו דוח מפורט על חוכמותיו האחרונות של יורם, הכל כמסופר במכתבי רנה; גם ביררנו בעיית נסיעתה של סימה לארה"ב וגרמתי לה אכזבה כשהסברתי לה כי אין לה סיכוי לקבל עבודה במגבית רק על יסוד השליטה באידיש.

2. שבת, 2.1.1954

זאב שרף טילפן להודיע כי רוקח נחל כישלון גמור אצל חבריו. ההצעה שתמך בה נדחתה והקיפאון חזר לקדמתו.

טילפנתי זאת לדינור ולגולדה. שניהם משוכנעים כי "הפועל המזרחי" לא יוותר בשום פנים על סגנות דתית בחינוך. כן אין איש מעלה על הדעת כי נלך עכשיו לקואליציה בלי הדתיים.

בבוקר באו מארק יארבלום [מראשי תנועת העבודה הציונית בצרפת] ואשתו. היא באה להשתקע ותעבוד ב"מלבן". הוא חוזר לצרפת למספר חודשים. אדיר חפצו לנהל בשובו עבודה תרבותית במסגרת בית ברל ובית-הספר לפעילי ההסתדרות, בעיקר כמרצה בתולדות האידיאולוגיה הסוציאליסטית. נועצנו גם על הוועידה הקרובה של ההסתדרות הציונית בצרפת וכן על עתיד הפעולה במרוקו.

וולטר בא עם בתו - אישה קטנה בת אחת-עשרה. עברנו סדר-יום ארוך. שניהם נשארו לארוחת-צהריים.

לתה - ברנט ג'אנר מלונדון [חבר פרלמנט מטעם ה"לייבור"; מוותיקי "פועלי ציון" בבריטניה] ואשתו.

ניגשנו לבית [צבי ורחל] שוורץ [הורי רות דיין וראומה וייצמן; בוגרי מחזור ג' של ג' "הרצליה"; מחבורת הלומדים בלונדון בשנת ה-20] - למסיבה לכבוד רמט"כלותו של משה דיין. נתקהל כל סגל החבורה של באי אותו בית.

משה סיפר על אוניונת נושאת בשר מחבש לאילת ["מריה אנטוניה"; איטלקית; בשירות חב' הבשר הישראלית "אינקודה"]. אין עליה איש מאיתנו ואין קשר אלחוט ישיר איתה. אנו קולטים ידיעות מצריות עליה. לפיהן,

בגשתה למצר [טיראן] נצטוותה לעמוד, נורתה עליה יריית תותח אחת, היא עמדה, אך נעלמה בחושך ואין יודע אם פירושו כי חזרה כלעומת שבאה או חדרה ללשון ים סוף [של מפרץ אילת]. צה"ל שלח מטוסים להתחקות

עליה. הללו לא גילוה, לו גם משום קוטנה, אך מסוללות החוף המצריות נפתחה עליהם אש. ניתנה פקודה מכאן ואילך לענות באש - לא בפצצות אלא ביריות. משה דיין ניסה לדבר רתת על המצב שיווצר עם חסימת דרך זו

ליבוא הבשר ממזרח-אפריקה. לא הבינותי התרגשותו ואמרתיו כי לאחר התיקון לחוק ההסגר ותפיסת מטעני המזון והאריג בתעלה ברור כי פני המצרים להידוק הגמור של ההסגר ופנינו אנו למערכה רבתי במועב"ט.

סיפרתי למשה על מכתבו הנלהב של דוד הכהן לאחר שיחתו עם הרמטכ"ל הבורמני ועל הסיכויים המעניינים המסתמנים מאותו אשגר לשיתוף-פעולה צבאי נרחב בינינו לבין בורמה. צירות ישראל ברנגון הפכה כבר ילד

טיפוחים של הצבא הבורמני, שהעמיד לרשותה בית וטורח עכשיו בשיפוצו, לתימהון כל הסגל הדיפלומטי.

כל ערב מוצאי שבת ישבנו שלווים שנינו בלבד.

תפסתי עצמי מטפס על קירות חלקים בחתירה למוצא מהסבך הקואליציוני. אמש בדקתי אפשרויות מאפשרויות שונות והגעתי לאמצאות מחוכמות שנראו לי לאורו המפוכח של הבוקר דחוקות ויוצאות-דופן. חשבת כי: "הכלליים" לא יזוזו מדרישת סגן יחיד בחינוך כתנאי בל יעבור. הם פתחו פרשה זו של מו"מ בתביעת סגן לרה"מ, סגן לשר האוצר, סגן לשר החינוך - כל אלה ללא הדדיות - ונוסף עליהם עוד סגן אחד על יסוד הדדיות. הם נסוגו מהתביעות הראשונה, השנייה והרביעית. רק השלישית נותרה להם לפליטה. לא יוכלו לוותר עליה בלי בושת פנים. ושארית הכבוד של עמדתם תלויה בהיות סגנותם יחידה. יען אם גם הדתיים יקבלו סגן באותו משרד, אזי מה כל הגדולה והתפארת? יאמרו עליהם כי הסתפקו באותה עצם יבשה שמפא"י זרקה גם לדתיים. אשר ל"פועל המזרחי", אף הוא לא יוכל בשום פנים להתפשר עם הסדר שלפיו קיבלו "הכלליים" סגנות שלא הייתה להם קודם ואילו הם לא זכו בשום רווח. כל שכן בחינוך, שיש להם בו מעמד מיוחד, מה שאין כן ל"כלליים". מכאן שאם גזירה היא לקבל את הדין מבחינת סיפוק תביעתם של "הכלליים", יש להציע פיצוי שקול לפוהמ"ז, ואם אין פיצוי זה יכול להתבטא בסגנות מקבילה בחינוך, יש להציע להם סגנות במשרד אחר. כאן ניצצה בראשי מחשבה על האיש הישר והאציל [חה"כ משה] אונא מטירת צבי כסגן במשרד העבודה. אולם מה טעם יש למפא"י להעניק לפוהמ"ז, ולו גם מסיעת "למיפנה", סגנות באחד ממשרדיה ללא תמורה? אמרתי: נדרוש מהפוהמ"ז סגנות לנו בסעד. לנוחות האמצאה שכחתי, כי יש כבר סגן בסעד, הלא הוא [ישראל שלמה] רוזנברג המהולל, חבר "המזרחי" מאמריקה, אשר שמו הלך לפניו בעלותו וגם הרב י"ל מימון הזהירני מפניו. אבל אם אנו מתנים סגנות לפוהמ"ז בהדדיות, שְלֵמָה נגיש סגנות ל"כלליים" כמתנת חנינם? אמור מעתה, עלינו לדרוש תמורה גם מ"הכלליים", נאמר, סגנות בבריאות חלף הסגנות בחינוך. אומנם הם בפירוש התנו את סגנותם בחינוך באי-הדדיות, אבל שמא נקל להם להתפשר עם הדדיות מלוותר על עצם הסגנות? כשסיפרתי הלך-מחשבות זה ליצחק נבון אמר: אם כבר ללכת בדרך זו, הרי מוטב לקצרה: יתנו-נא "הכלליים" סגנות לפוהמ"ז בבריאות תמורת הסגנות שיקבלו ממפא"י בחינוך.

ב-9 נתקיימה ישיבת ועדת השרים לבעיית שכר עובדי הממשלה. החידוש המרנין הוא כניסת גולדה מחדש לריתמה. ישבתי ראש, אבל למעשה ניהלה היא את הדיון. סוף סוף נחלצה מהמצר הנפשי שנכנסה לתוכו בענין "הפקידות הבכירה" וקבעה בעצמה את הצורך להתחשב במיוחד בתביעותיהם. נקודת המוקד של ההתנגשות הועתקה מחזית זו לחזית הכללית של תביעות איגוד עובדי המדינה. הולך וניבעה פרץ רחב בין תביעותיו של האיגוד הזה ובין מה שמוכנה ההסתדרות (קרי: בקר) לדרוש למענו. סיכמנו מה שסיכמנו ולאחר הישיבה חיברתי נוסח הודעה לפרסום, המכוון למנוע "היעדרות" חדשה של הבכירים, שנקבעה הפעם לשלושה ימים רצופים!

בין ישיבה זו לבין ישיבת הממשלה דחקתי התייעצות חטופה עם גולדה, פנחס ואשכול על המו"מ הקואליציוני. לא הבאתי לפניהם את מחשבותי מאמש. כולנו נמנינו וגמרנו כי יש לחתור לקראת גמר, אם גם אין לחתור בטרם תיפול ההכרעה במפ"ם. פנחס שוב הפתיעני בקפיצתו - בתחילת הפרשה הזהירני מלמתוח יותר מדי את החוט עם הדתיים ואילו עכשיו גילה נכונות לוותר עליהם ולגמור עם "הכלליים" בלעדיהם. גולדה חלקה עליו: ציבור חברינו לא יצדיק בשום פנים פזיזות כזו.

קראתי לרוקח לשמוע על תוצאות נסיעתו לתל-אביב. עוד תמול שמעתי כי נכשל. סופר לי כי בוועדת העשרה של "הכלליים" הצביעו שבעה נגד ויתור על סגנות תמורת מינוי מישנה-מנהל-כללי, שניים נמנעו ואחד - רוקח עצמו - "לא השתתף בהצבעה". כנראה שקל כהוגן מידי חבריו על שהעלה על הדעת אפשרות של ויתור כזה. הוא הודה לפני בפה מלא כי העלה חרס. בשיחה קודמת שאלתי אם כדאי לי לשוחח עם העקשנים שבמחנהו - שמא אשפיע עליהם. אז אמר כי אין בזה צורך. עכשיו הציע כי אזמין אלי את [חה"כ חיים] אריאב ואת [חה"כ] עזרא איכילוב.

ברור, כי קרנו של רוקח אצל "הכלליים" במורד תלול. עם צאתו מעיריית תל-אביב איבד את עולמו [היה ראש העירייה בשנים 1936-1953]. בשבתו על אותו כיסא נהנה מהוד המסורת של [קודמו, מאיר] דיזנגוף ומכבודה ועוצמתה של "העיר העברית". עיריית תל-אביב שימשה [בימי המנדט הבריטי] קוטב שכנגד לוועד הלאומי, אפילו לסוכנות, [אחר-כך] אפילו במידת-מה לממשלת ישראל. ממילא שימש ראש העיר תל-אביב עמוד-תווך לריכוז כוחות הימין. לא האישיות קבעה, אלא המעמד הציבורי. יתרונותיו האישיים היחידים של רוקח היו מסירותו לעבודה וישרו בענייני ממון. משיצא מאותה מסגרת וניסה להתבסס על כוחו העצמי, נודעה דלותו ברבים: חוסר השכלה, היעדר גמור של תרבות ציבורית, בטלנות ורישול במחשבה ובביטוי, ערמומיות ילדותית של שכל, שלפעמים היא מלבבת ולרוב היא מצחיקה. על כל פנים פנה זיוו וכל הופעתו נעשתה עלובה. בינתיים עקר מתל-אביב לירושלים, בקושי מצא לו כן דירה, והוא נאחז עכשיו במשרד הפנים בכל כוחו. מה יהא עליו אם תתפרק הקואליציה - כלום יפנה לו [חיים] לבנון [ראש עיריית ת"א בשנים 1953-1959] את מקומו בעירייה? אבל טובת הנאתו זו בולטת לעין כל, ולכן כשהוא מנסה להשפיע בחוג לטובת המשך הקואליציה, לא זו בלבד שאין כוחו יפה לשכנע אחרים מפאת נמיכות שיעור קומתו, אלא הוא מעורר התמרמרות וזלזול באשר רואים אותו כדואג לא למפלגה או למעמד, אלא לכיסאו ולביתו.

הסעיף העיקרי בישיבת הממשלה - בעיית עיריית ירושלים, אחד הסעיפים העומדים בסדר היום זה זמן ועידן. דב יוסף הירצה על ביצורה הכלכלי של העיר והציע שורה של אמצעים ופעולות. התפתח ויכוח כללי על מצבו הפרוע והמביש של השלטון העירוני בבירת ישראל. רוקח הציע תיקון בחוק שיכניס למועצת העירייה 25 אחוז חברים ממונים על ידי הממשלה. אמרתי כי הקולר תלוי בממשלה שהפקירה את הנהלת ירושלים - בירת הנצח של ישראל, עיר הקודש להמוני אדם ברחבי תבל, עיר החזית כלפי ירדן - למשחק החופשי של יחסי כוחות בין מספר סיעות קרנתיות, בעוד שחובתה הייתה לנטול לידה סמכויות שהיו משליטות את רצונה על הנהלת ענייני העיר ומונעות אותה מלהתבזות קבל האומה והעולם כולו. הבעתי דעתי כי אין מנוס מקביעת חוקה מיוחדת לשלטון העירוני בירושלים, אבל לא על ידי צירוף מספר חברים ממונים שיוכלו להישאר במיעוט, אלא על ידי

הבטחת אפשרות של הכרעה ממשלתית, אם בדרך של מינוי ראש העיר מטעם הממשלה או באורח אחר. השאלה היא כיצד למזג יסוד זה של הכרעה מטעם הממשלה עם משטר שיבטיח זכויות מסוימות לנציגי התושבים ויסייע להטלת חובות עליהם.

אחרי הישיבה שוחחתי עם [יוסף] ספיר לחוד ו[משה] שפירא לחוד ונוכחתי שוב כי עניין הסגנות בחינוך הוא סלע המחלוקת שאין להתגבר עליו אלא על ידי ויתור מאחד הצדדים, המתעקשים לא לוותר. שפירא הודיע נחרצות, כי בשום פנים לא יוכלו לוותר על סגן בחינוך אם "הכלליים" יקבלו סגן. לחצתי על ספיר: "האומנם מעוניינים 'הכלליים' לגרש את הדתיים מהממשלה?" אמר: "נבוא קודם לידי הסכם בינינו, כי לנו יינתן סגן יחיד ואז נעשה כל האפשר למנוע יציאת הדתיים." אמרתי: "כל האפשר" אין פירושו הבטחה מוחלטת כי יישארו בפנים. אין זה פותר את הבעיה. מנוי וגמור עמי לא להביא לידי מצב שבו היהדות החרדית כולה באופוזיציה לשלטון ישראל."

אחר הצהריים בא מתל-אביב משה קרן מ"הארץ", לפי הזמנתי המיוחדת. קראתיו אלי עוד אתמול למען השפיע על הצגת עניין הקואליציה באותו עיתון. בינתיים הופיע הבוקר דוח מסולף בתכלית, כי כאילו יש חילוקי דעות בצמרת מפא"י לגבי העמדה שיש לנקוט כלפי דרישות "הכלליים" וזוהי סיבת עיכוב הגאולה.

הסברתי לקרן כי עיכוב הגאולה אינו בא כלל בעטייה של מפא"י. שני סלעי המחלוקת נתונים בין מפלגות אחרות: אחד, סגנות החינוך, בין "הכלליים" והדתיים, ואחד, אחוז החסימה, בין "הכלליים" וה"פרוגרסיבים". בשני העניינים האלה מוכנה מפא"י לקבל מראש כל פשרה שתושג בין שני הצדדים המתנגשים.

לארוחת ערב אצל גולדה עם [דיוויד] מורס, המנהל הכללי של משרד העבודה הבינלאומי. לא ידעתי כלל כי הוא יהודי וכן אשתו וכן מזכירו וכן אשת מזכירו. טיפוס נאה וכנראה אדם בעל נפש אך לא חזק ביותר. מצאתיו מלא רשמים מביקורו במצרים. ראה את נגיב ויתר אנשי החבורה, בכלל זה [מחמוד] פאוזי [שר החוץ המצרי]. התרשם מיושרו של נגיב. לא חידש הרבה לגבי המעניין אותנו במיוחד ואישר את הנחותינו: כל עוד הסכסוך [של מצרים] עם אנגליה בתוקפו לא תחול שום תזוזה בעמדה כלפינו, אך ספק אם פיתרון בעיית אזור סואץ יִשָּׁרָה מתינות ביחסים עם ישראל. הוא חושש כי האיבה תעמוד בעינה גם אחרי כן.

גולדה הזמינה לאחר הארוחה רבים מעובדי משרדה ונפגשתי לראשונה עם כמה אנשי מפתח במשרד זה, אשר עד כה רק את שמעם שמעתי. התרשמתי כי במשרד זה שוררת רוח טובה.

4. יום ב', 4.1.1954

ב"הארץ" הופיעה הסברתי המפורטת, בהסתמכות על "חוגי מפא"י". ניקיון דעתו של עיתון זה לא הניח לו להציג את העובדות הבלתי-מעורעות **כפרי** הסתכלותו והערכתו הוא. אף על פי כן עשה [משה] קרן מלאכה למופת מהבחינה העיתונאית.

ב-9 במשרד רה"מ נחום ג. [גולדמן] ו[אריה] טרטקובר כנציגי הקונגרס היהודי העולמי על הקמת חוליית **בין** באירופה לריכוז ידיעות על מצבם של יהודי ארצות ערב מפי יהודים היוצאים ובאים משם. נחום סיפר אחר כך על ביקורו בשדה-בוקר בשבת. ב"ג כולו נהרה אך פולה פיה מלא אֶלָה על המקום ועל גורלה. נראה כי היא אומללה מאוד וב"ג טורח הרבה אך ללא יעל רב לשכך חמתה.

במשרד החוץ הכתבתי מכתב ל[פנחס] רוזן, כי אני פועל על יסוד הנחה כי עניין אחוז החסימה במיכסת 4% מקובל על מפלגתו. בחרתי בדרך זו להביאם לידי קביעת מסמרות לאחר שכל המאמצים להשיג מהם החלטה מפורשת עלו בתוהו.

הכתבתי מכתב לגיורא יוספטל - בקשה כי יקבל על עצמו ראשות הוועדה הבין-משרדית לעידוד העלייה מהמערב.

הכתבתי מכתב לטדי בניו-יורק - כי יברר את תוכניותיו של הרביזיוניסט [יעקב] רובין על עידוד היצוא ויראה במה אפשר להסתייע בשירותו. רובין זה הוא בחור ישר ובעל רעיונות, הלוחט בעניין יצוא תוצרת הארץ לארה"ב.

הרי זיו מהנהלת "המילוה" בא לפוקדני והביא מתנה מופרזת בשווייה שהייתה לי למורת רוח, כל שכן כשהיה ברור כי היא נקנתה "על חשבון".

צבי לוריא, חבר ההנהלה הציונית בניו-יורק מטעם מפ"ם, בא לבקש דרכון דיפלומטי. סירבתי אך הבטחתי עזרה בהשגת אשרה. רמז וחזר ורמז כי הוא נתון במאבק קשה בתוך מפלגתו על הקו שהיא נוקטת כלפי ארה"ב. בנו של צבי היה חסיד גדול שלי בהיותו ילד ולדברי אביו הוא שומר לי אמונים.

התייעצות רחבה במשרד על כמה עניינים העומדים על הפרק וברומו של עולם: המו"מ האנגלי-מצרי בעניין אזור סואץ, ההסגר המצרי בתעלת-סואץ, עזרה צבאית של ארה"ב לארצות ערב, בעיית התוועדותנו עם ירדן לפי סעיף 12 של הסכם ש"ן.

במשך היום הלכה וגברה הנזלת עד שכמעט ניטל ממני הדיבר – שני הנחיריים נסתמו לחלוטין ונשימתי קצרה בדברי. בשובי הביתה נתברר כי יש לי עשירות אחדות של חום. נראה כי יציאתי הנמהרת החוצה אמש לבית גולדה בשעות של קור הייתה בעוכרי.

הנזלת עלתה לשיאה והכריעתני למשכב.
קראתי את "CHANGING EMPIRE" [קיסרות בתמורות] של אריק אסטוריק, אחד הספרים ששלח לי סם וול מסינסינאטי.

שמאי יצא ובא כל היום להשגת תשובות על שאלות ממשרדי חוץ ורה"מ ולמסירת ניירות וידיעות על המתרחש. אף גוברין ביקר פעמים להתייעץ על טכסיסי שיחותיו עם רוקח ואחרים. גדעון רפאל ישב שעה ארוכה בהתייעצות על עניינים בסדר-יומו. בראש וראשונה - תשובת ירדן על הזמנת מזכ"ל או"ם להיוועד איתנו לפי סעיף 12. העיתונים מרעישים עולמות על תשובה זו, שבה כאילו דחתה ירדן את ההזמנה - הווה אומר, הפרה את הסכם ש"ן המחייבה להיענות. אבל הבוקר נודע סוף סוף הנוסח המלא והמדויק של התשובה ונוכחתי לדעת כי אין בה דחייה כלל אלא רק ניסיון להתחמקות. נראה כי ירדן מבינה את חומר המצב שיווצר בשבילה אם תסרב להיוועד והיא מנסה כוחה בטכסיסי השתמטות ואשהיה. לדעתי עלינו להדגיש זאת בתשובתנו ולפתוח לפני ירדן שערי תשובה.

זאב חקלאי, שליח הסוכנות במרוקו, הרצה על בעיותיה של אותה יהדות. סיפורו השלים את הדוח המפורט והמפוזר במקצת שקיבלתי מזיאמה [שמואל] דיבון [מזכיר ראשון, שגרירות ישראל בפריס] לאחר ביקורו שם. התמונה היא של חוסר תיאום בין שלושת המוסדות היהודיים העיקריים הפעילים במרוקו - הסוכנות, ה"ג'וינט" ו"אליאנס" - ושל פיצול ממאיר בפעולת הסוכנות עצמה היוצאת בשבעה דרכים ללא ריכוז וללא סמכות עליונה. עבודת ה"אליאנס" ראויה לכל שבח, אך בניגוד לרושם שביקש לעשות [אנדרה] שוראקי אצלנו אין בה כל הכנה והתכוונות לעלייה לישראל. עיקר טענת חקלאי הייתה נגד ה"ג'וינט", המסייע להעמקת שורשים במרוקו במקום לשמש מנוף להעברת יהודים לישראל; אילו הכספים שמוציא ה"ג'וינט" במרוקו היו מוקדשים לקליטה בישראל הייתה נעצרת הירידה ושיפור תנאי הקליטה היה מעודד גל עלייה חדש.

אמרתי כי מכיון שראשי ה"ג'וינט" [משה] לויט ובקלמן עומדים לבקר בארץ, אקח עמם דברים על התיאום ושיטת הפעולה במרוקו ולפני כן אתייעץ עם יוספטל ודובקין לשם הקמת חזית משותפת עם הסוכנות.

6. יום ד', 6.1.1954

לפי פקודת הרופא שהבהילה צפורה אתמול נשארתי גם היום במיטה. הנזלת רפתה במקצת אך לא הרפתה ממני. קראתי את "NINE LIVES OF EUROPE" [תשע הנשמות של אירופה] של ליאו לאנייה. במשך היום ביקרוני זאב שרף, נחום גולדמן, משה שפירא. שמאי יצא ובא כל היום. נתקיימה סביב מיטתי ישיבת ועדת השמונה. הכתבתי סקירה על מצב ענייני הקואליציה בשביל "דבר". הסתנן ביקור-סתם הזקנקון הורוביץ.

על פי בקשתי התקשר זאב עם יוסף יעקבסון מרחובות, המתווך המושבע בכל משבר עם "הכלליים", וגייסו למיבצע שבירת הקרח עם מפלגתו בעניין סגנות החינוך.

קמתי ממשכבי אבל נשארתי כל היום בבית.

בעיתונות פירסום החלטת מפ"ם: ב-67 נגד 43 הוחלט להפסיק את המו"מ.

תגובתי הראשונה הייתה "סוף סוף!" מו"מ זה רבץ כל הזמן כענן כבד על דרך הקמת הממשלה החדשה. הוא שהאט את קצב ההתקדמות לפיתרון הבעיה. ברגע שהיינו גומרים עם "הכלליים" הייתה מפ"ם מכריזה כי חסמנו בפניהם את ההשתתפות ומאשימה אותנו בבגידה מעמדית. בינתיים השתרר בציבור הפועלים הלך-רוח של אמונה שטחית באפשרות של הסכם בין שתי המפלגות. כל עוד התמידה תקווה ערטילאית זו היה הציבור תולה בנו את קולר הכישלון של "חזית פועלים מאוחדת" אילו הקדמנו את ההידברות עם "הכלליים" למיצוי אפשרות ההסכם עם מפ"ם. העובדה כי כישלון המו"מ בא על פי יוזמת מפ"ם היא הצלחה טכסית ניצחת לנו. עתה פנויה הדרך להתקדמות מואצת לחידוש הקואליציה במסגרתה הקיימת - המסגרת המציאותית היחידה.

התגובה השנייה הייתה - "ובכן שוב נגוז החלום!" השכל אמר כל הזמן כי זהו חלום שווא, אבל הלב הפותה ביקש בכל זאת להאמין בניגוד לכל היגיון והערכה מפוכחת. זו הפעם הרביעית חזר אותו תהליך. מפ"ם מעמידה פנים כי היא מוכנה בלב תמים לברר אפשרות של שותפות בשלטון. סיעה ב' בתוך מפ"ם לוחטת ויוצאת מכליה להביא לידי תוצאה חיובית. אנו עושים מאמץ נמרץ וכנה. בסופו של חשבון מתבררים שלושה דברים:

(א) כי רוב מפ"ם מלכתחילה לא רצה בהסכם;

(ב) כי יש במפ"ם מיעוט ניכר המוכן לקבל את תנאינו לשיתוף;

(ג) כי מיעוט זה אינו מוכן להסיק מכישלוננו בתוך מפלגתו את מסקנת הפרישה.

הלקח הוא כי אין כל טעם להיכנס במו"מ כל עוד אין המיעוט מצהיר מראש על נכונותו לפלג את מפ"ם במקרה שהרוב יכריע נגד שיתוף.

בבוקר השכם בא זאב שרף. הגיע במכוניתו של יוסף יעקבסון שנשאר ממתין למטה. הלה הביא בידו הצעה של מוצא. לדבריו, אם נעשה הסכם עם "הכלליים" על סגן יחיד משלהם בחינוך ואחרי כן יתברר כי בעקבות הדבר עומדים הדתיים לפרוש, יהיו "הכלליים" מוכנים לסגת ולהסתפק במינוי מישנה למנהל הכללי שיהא מקובל עליהם, על מנת שבמרוצת הזמן יהיה למנהל כללי. הוא גמר על כך עם יוסף [ספיר] והדבר מונח בקופסה, אלא שאין עדיין לקבוע מסמרות בעניין זה בשיחה ישירה ביני ובין ספיר ואפשר רק לרמוז על כך. מטרת ההשכמה לפתחי הייתה הן לבשרני על המיפנה שחל והן להזירני כי בשיחתי הבוקר עם ספיר - הזמנתו עוד אמש - אדע כיצד לכלכל את הדברים.

אבן נגולה מעל לבי ונשמתי לרווחה. אבל בינתיים הוכרתי להיפנות לסדר יומי. נתכנסה בביתי התייעצות על בעיות הנפט: אשכול, פ. [פנחס] ספיר, [ישראל] קוזלוב (יימח שמו הזר! רוסי; פירושו "של התיישים"), [גרשון] מרון [מנהל המח' הכלכלית של משה"ח; אח"כ מנהל "דלק"], לבבי, ברטור. הבעיה היא אם להמשיך בהתקשרויות עם הרוסים וכיצד ישפיע הדבר על יחסינו עם הספקים הבריטים ועם ממשלתם. לאחר בירור סיכמתי כי הנפט הרוסי חשוב לנו לאין ערוך כמשען לאי-תלות גמורה בצד שכנגד, אך עלינו להיזהר מליהפך תלויים אך ורק בו, כי אז אנו מכניסים צווארנו לעניבת חנק הרבה יותר מסוכנת. יתרון שני לנפט הרוסי - שהוא משחררנו מלחץ החרם הערבי. השלישי - חיסכון במיליוני דולרים לשנה ובזה הצדקתו הניצחת כלפי מערב. לבריטים נזכיר את כניעתם לחרם הערבי בתעלת סואץ ובכוויית וכן את סירובם לעזור לנו באשראי בשעת דחקנו.

שיחה נוקבת עם יוסף ספיר, כשבשורותיו של הרחובותי [יוסף יעקבסון] טמונות בחובי. שוב תבעתי אותו ואת חבריו לאחריות ציונית ממלכתית שלא להביא לידי יציאת הנציגות הדתית מהממשלה. שוב טען כי על מפא"י להגיע קודם כל לידי הסכם עם "הכלליים" ואז ינסו שתי המפלגות דבר אל השותף הדתי. למה נותר לדתיים מראש? שמא נצליח להשפיע עליהם? שמא יירתעו בפני עמדתן המאוחדת של שתי המפלגות הראשיות? ביקש, שתינתן לו אישית האפשרות לשכנע את הדתיים בפגישה משותפת. אמרתי: "ניחא, אבל מה אם לא ישתכנעו ויהיו מוכנים לפרוש?" אמר: "הן אמרנו נעשה כל האפשר למנוע יציאתם?" אמרתי: "כל האפשר אינו מספיק, הבה ונאמר מנוי וגמור עמנו לעשות הכל, ויהי מה." אמר: "חלילה לך לומר 'ויהי מה', כי אז יבקשו כוכבי השמים, ומי יודע לאלו דרישות יגיעו, הן הם מומחים לסחיטה." הציע נוסחה אחרת: הם מקבלים על עצמם לעשות "את כל הדרוש" להבטיח השתתפות הדתיים. הוסיף להסביר: "כיום טרם מיצינו כל אפשרויות הלחץ וההשפעה עליהם. אבל אם ניצור עובדה של הסכם בינינו לבין מפא"י ונבוא בכוח אותה עובדה ויתברר כי גם היא אינה פועלת, אזי אהיה אולי מוכן להציע מה שאיני יכול להציע עכשיו - אז יהיה לי גם פתחון-פה לפנות אל חברי באיזו הצעה אחרת". כאן היה הרמז הברור לאמצאה שהביא לנו הרחובותי. המשך: "האמינה לי, כי אנו נוהגים בעניין זה כמפלגה ממלכתית ומבינים היטב את הצורך בשיתוף מפלגות דתיות בקואליציה. ודאי לא נעלמה ממך המשמעות המרחיקה לכת של הנוסחה "כל הדרוש".

משהלך טילפנתי את הצעתו לגולדה והתרשמה מאוד.

היועץ המשפטי [של הממשלה] חיים כהן בא לפי הזמנתי לברר עניין רישום קרקעות נטושים ליד תל קציר באזור המפורז על שם רשות הפיתוח, כדי להעמיד תריס בפני ניסיון של אנשי או"ם להחזיר קרקעות אלה לידי ערביי "המפורז".

אריה אשל, הקונסול בווינה, בא ליטול ברכת פרידה ערב שובו אל משמרתו. אדיר חפצו לשוב לארץ ושאיתו לקבל לידי הנהלת מל"ט [מח' אמריקה הלטינית, במשה"ח]. ביררנו מצב הסכסוך עם ממשלת אוסטריה על החזרת הרכוש היהודי ללא יורשים - עניין אומלל שהסתבכו בו הארגונים היהודים מבלי שהקסם האישי של נחום גולדמן, אשר רבים סבורים כי הוא כל יכול במו"מ, עמד לו לשכנע את האוסטרים בצדקתה ובמעשיותה של התביעה היהודית. אם רק יסתדר איך שהוא עניין זה, סבור אריה כי עלינו להעלות את הקונסוליה של וינה לצירות. כיום אנו נהנים שם מיחס מיוחד - הוא כקונסול יוצא ובא אצל השלטונות והסגל כאילו היה נציג

דיפלומטי - אך אין לבנות על כך, ובינתיים הולכת ועולה חשיבותה של וינה בשבילנו כבסיס כלפי מזרח. ליאו כהן בא לספר על הכנותיו לנסיעה לאמריקה לשם מחזור הרצאות במספר ערים. סיפרתי לו על השלבים האחרונים של המו"מ הקואליציונים והעיר כי החלפת המילה "אפשר" במילה "דרוש" ארכה חמישה ימים! בערב נתכנס מרכז המפלגה בתל-אביב. לא נסעתי, יען טרם חזרתי כליל לאיתני. עמדתי כל שעות הערב בקשר טלפוני עם הישיבה. גוברין וגולדה מסרו דוח הן על כישלון המו"מ עם מפ"ם והן על מצב המו"מ עם "הכלליים". דאגתי בשיחותי הטלפוניות עם זיאמה ועם נמיר, כי ידעו על אפשרות של מוצא שהסתמנה משיחותי עם [יוסף] ספיר וביקשתים לדאוג כי לא יוחרף במרכז הקו נגד קואליציה עם "הכלליים" בהנחה כי אין הם מוכנים לפשרה בשאלת הסגנות, ועם זה הזהרתים כי לא יגלו פרטי המוצא לאיש פן יתפרסמו הדברים ויבולע לעניין כולו.

מאוחר בערב טילפן לי נמיר כי המרכז מסר ייפוי-כוח לוועדה המדינית להכריע. שאלתי מתי תתכנס הוועדה. אמר כי מחר תתקיים ישיבת המזכירות ואז יוחלט. אמרתי כי זהו הפסד זמן מיותר. יש לקבוע מייד את ישיבת הוועדה המדינית למחר. אמר, כי יבצר להעלות את כל חברי הוועדה לירושלים בערב שבת. אמרתי, כי אני מוכן להפסיק את המחלה ולרדת לתל-אביב. מייד כינס מספר חברים וכעבור שעה קלה הודיעני כי ישיבת "המדינית" נקבעה למחר בצהריים. שפיר! השיחה עם ספיר, ישיבת המרכז הערב וקביעת ישיבת "המדינית" מיניה וביה למחר יצרו הרגשה של קצב ונתנו את רסן הנהלת העניינים בידי. שכבתי לישון בהרגשה של התעודדות.

שכחתי לציין כי למזכיר המפלגה מאיר ארגוב אירעה השבוע תאונה קשה. נראה כי אינו רואה כהלכה באחת מעיניו וכתוצאה מזה נחבט במצחו במסגרת ברזל של חלון ולקה בזעזוע מוח ואולי בבקע של הגולגולת. על כל פנים עליו לשכב בלי נוע כמה וכמה ימים. מצבו מעורר דאגה.

בדקתי את העיתון ונחה דעתי כשראיתי הודעה על כינוס הוועדה המדינית. לאחר ביקור חטוף בשני המשרדים יצאתי עם זאב שרף ויצחק נבון לתל-אביב. החלטתי לבלות את השבת כולה בתל-אביב לשם החשת גמר המו"מ ונדברתי עם צפורה כי תבוא במשך השבת. הוועדה המדינית נתכנסה בהרכב מצומצם. גולדה ואשכול לא באו. נמיר ולבון איחרו. המשתתפים המעטים הקשיבו בדריכות. פתחתי בסקירה על השתלשלות המו"מ, הסברתי מחדש את הכורח בקואליציה הן עם "הכלליים" הן עם הדתיים ואין צריך לומר ה"פרוגרסיבים", וקבעתי סייג להסכם עם "הכלליים" - אי פרישת הדתיים בשל סגנות יחידה בחינוך לראשונים. בוויכוח אמר זיאמה דברים של טעם בניתוח נוקב אך הפריז על המידה באזהרות נגד תביעות הדתיים ובהקעת איסטיניסותם המרגיזה של ה"פרוגרסיבים". כמה חברים השמיעו זעקות שבר על הגורל המר שגזר עלינו ברית עם "הכלליים", וביקשו מפלט-שווא בקואליציה מצומצמת שסיכוייה קלושים ביותר, שכן אין כל ביטחון אם ה"פרוגרסיבים" מוכנים להצטרף אליה ומי יודע איזה מחיר ידרשו בעדה הדתיים. הוועדה קיבלה את הסיכום שניסחתי - להביא לידי גמר את ההסכם עם "הכלליים" בתנאי כי סעיף הסגנות בחינוך לא יגרום לפרישת הדתיים.

מייד אחרי הישיבה הזמנתי את ארבעת השרים "הכלליים" לשיחת סיכום למו"מ בשבת. תחילה נקבע המועד ל-4 אחר הצהריים אך כיוון שרוקח צריך לבוא מירושלים ואין הוא נוסע בשבת, דחינו את הפגישה לשבע בערב. הזמנתי גם את נמיר, גוברין ואשכול.

הגעתי למלון "דן" אחרי שלוש וביקשתי לאכול משהו. הזמנתי חתיכת תרנגולת מבושלת - בימים האחרונים נתעורר האולקוס מתרדמתו הממושכת והחל "משחק" - עם סלט ירוק וליפתן. נשאלתי אם רצוני בירקות ועניתי בשלילה. חיכיתי עד בוש וראשי החל כואב מרעב. סוף סוף הופיע המלצר ונתגלה מחזה מפליץ. במגש אחד שמונה רבעי עוף - הווה אומר שתי תרנגולות שלמות מוגשות לאיש אחד בחדרו. במגש אחר ערימה ענקית של אפונה וגזר - מנה להשביע חצי תריסר לפחות. במגש שלישי חמש גולות גדולות של אורז - כל אחת מנה גדושה ליחיד. הסלט בקערת-אדירים - כמות לארוחת משפחה גדולה. יצאתי מכלי וערכתי שערורייה. המלצר עול הימים - בחור הולנדי חמוד - לא ידע נפשו וטען כי אין ידו במעל - אין הוא אלא שליחו של המטבח. קראתי איש מלמטה וחפפתי ראשו כהוגן על הבזבז הפושע. טען כי הטבח נתבלבל או סתם גילה אווילות מופלגת. שמעתי אחר כך כי הערכה פראית זו של תאבוני וקיבולי הייתה לשיחה ברחבי המלון.

שעה ארוכה טרחתי לפתור בעיית ליווי של ניי [אנאורין] ביוואן [מראשי ה"ליבור" והשמאל בתוכן] וג'ני לי [אשתו; מעורכות השבועון "טריביון"] המסיירים בארץ כאורחי הממשלה. שניהם לקוחות קשים, באו "טעונים" מארצות ערב, ניי מטבעו תוקפני ובוטה, עיקש ומתרברב וקשה מאוד לטיפול והדרכה. המשרד הציב לידו את ליאו סביר, ועליו יצא הקצף מצד אנשי ההסתדרות והמפלגה שכאילו אינו יודע לכלכל את המשימה. לא היה סיפק בידי לברר אם צדקו המקטרגים אך בינתיים פרצה הביקורת ועברה כל גבול וראיתי צורך להתערב ולהחליף ולו גם כדי לשכך חמת הציבור. שמאי מירושלים יעץ לגייס את מויש [פרלמן]. זה בא למלון וביקש רחמים על עצמו. סוף שנפל הפור על מיכאל אליצור. בעזרת וולטר בתל-אביב וזאב ש"ק בירושלים סוחר ציד על אליצור בליל שבת ואורגנה הסעתו בשבת בבוקר מירושלים דרך תל-אביב לתל-מונד, על מנת שיצא משם עם האורחים צפונה.

לארוחת ערב ביקשתי וקיבלתי חתיכת דג קטנה והפעם הקפיד המטבח על חומרת הצנע. יוסף הנהג הביא למלון את יהודה [שרת] וישבתי איתו עד מאוחר בנשף על בעיית עריכת מכתבי ברל [כצנלסון]. הייתי עייף כהוגן כשהלך וחשבתי כי אצלול מייד לתוך שינה עמוקה, אך לא כן היה. אירעתי תקלה מעין זו שלקיתי בה פעם במלון בפילדלפיה. מנגנון ההסקה הקבוע בתיקרת הפרוזדור לחדרי החל דולף פתאום והטך המרגיז עד לטירוף גירש תנומה מעפעפי. משום השבת אי-אפשר היה לתקן את הקלקול וסוף שהוצע לי לעבור לחדר בקומה אחרת. נעניתי וניסיתי להירדם שנית, אך לאחר התחבטות ממושכת כשהנני ער לחלוטין החלטתי כי אך למותר אנסה להירדם. ירדתי לחדרי והתיישבתי על הניירות. בין השאר כתבתי מכתב ל[יעקב] פיכמן, לברכו לקבלת פרס ביאליק השנתי, ואגב כך להודות לו על מכתבו הנלבב אלי, בו חלק לי שבחים רמים על נאום האזכרה לווייצמן, אשר שמעו ברדיו. כן חיברתי את נאומי בכנסת להצגת הממשלה, מתוך תקווה ורודה כי אות זה יהיה בתחילת השבוע. רק קרוב לחמש הוכרעתי סוף סוף לשכב ועל אף הדלף הטורד ומשגע - נרדמתי.

קמתי כבד-ראש לאחר ליל בלהות ושינה קצוצה של שלוש שעות. באו אומנים והחל קירקוש בתיקרה. השטיח בפרוזדור תפח ממים. העבירוני למעון בקומה אחרת, צופה פני ים. היום יום שמש מבהיק והים השתרע בכל הדרו הזוהר. לאחר ששקדתי כשעתיים על ניירות טילפנתי לתמיק והזמנתי עם הילדים לטיול. מצאתיה בודדה השבת - מוסיק קצין תורן בפיקוד הדרום הפעם - וחסרת-אונים להשתלט על אמיר המשתולל. בכל זאת הסתדרה ובאה וטילפנה לי ממבוא המלון למטה. ירדתי ויצאנו בסך אל הטיילת. תמיק חמודה בלי גבול, דוחפת עגלה ובה אילן ניצב על ברכיו ומקרטע לכל צד, כולו זוהר ונהרה, ואני ידי האחת מסייעת בדחיפת העגלה וידי השנייה אוחזת ביד אמיר המתפרץ לרוץ לכל אשר תישאנו הרוח. כך הפלגנו בערב-רב השוקק הממלא את הטיילת בצהלת שבת, חוצים עד צוואר בים האדם הנהנה מזיוו של ים המים, דוחקים בצד ובכתף חבורות-חבורות של נוער טרזני מעולי המזרח וסתם יהודים שיצאו בנעריהם ובזקניהם לשאוב נחת מהחמה ומהים ומיום המנוחה - לא שיערתי ולא פיללתי כי כה רבים הם וכי יש לאל ידם להגיע לצפיפות כזו. עד שהטיילת כולה, מן הקצה אל הקצה, הפכה מיקשה אחת - יותר נכון מיקפה אחת דחוסה שריטטה הבלתי-פוסק אינו מוציא אותה מכלל גיבושה. צללתי לתוך המערבולת הקופאת הזאת ונשטפתי בססוגות הלבוש ובבליל הלשונות ואין משגיח בי ובמיהותי. בתוך ההמון העצום הייתי כבודד ומתייחד ובקרב מעגלי האדם שלפְתוּני מכל צד הרגשתי עצמי חופשי לנפשי, פרוק כל ארשת רשמית ופטור ממועקת הראווה. ספק הכירני אחד ממאה ספק לא הכירני. ולא נתקררה דעתי עד שביקשתי את תמיק לקנות שקיק בוטנים מרוכל והייתי מפצחם וקולפם ונותן לאמיר ונותן לתמיק ונותן למו פי ואוכל והולך. הייתה זו שעה של עליית נשמה נדירה, והתפרקות מכל מתח והתחדשות רוחנית אמיתית. סוף שהשארנו את תמיק עם התינוק במעלה הטיילת ואני עם בן הארבע ירדנו לרצועת החול וניגשנו עד לשפת המים והיינו רודפים אחרי גלים נסוגים ונסים מפניהם בהסתערם ומסתכלים בקנאי הרחיצה בים אשר גם בבוקר צונן זה בעיצומו של חורף ולעיני כל ההמון החוגג קיימו מצוות טבילה במלוחים. כשחזרנו נרדם הפעוט הצח שיכור מאווירו של ים. וברחוב הירקון פגשנו במכרים אשר תמחו לראותני מטייל סתם להנאתי ועוד בחברת משפחה צעירה, עד שהגענו לפתחו הרם של המלון ונפרדנו. על כגון דא נאמר: הייתה זו חוויה!

נועדתי עם נחום ג. [גולדמן] במלון. גילה לפני תוכניותיו על מיזוג "הפרוגרסיבים" ו"הכלליים" על מנת שהוא עצמו יעמוד בראש המפלגה המאוחדת לכשישתקע בארץ. ספיר וסרלין מדברים על לבו ומבטיחים לו תמורות בקרב ציבורם עם כניסת "הפרוגרסיבים" לתוכו ועם התייצבותו הוא בראש המחנה. אמרתי לו, כי "הכלליים" בארץ הם ערב-רב של רודפי טובות-הנאה שונות ואין הם ממוזגים לחטיבה ציבורית ואין בהם שום מסורת של אחריות ציבורית, אם ציונית או ממלכתית. "הפרוגרסיבים" שורש גידולם בציונות ורק במרוצת הזמן רכשו לעצמם התמצאות מעמדית מסוימת, ואילו "הכלליים" שורשם במשטר איש-לבצעו ורק בקושי הם רוכשים לעצמם ציפוי ציוני וממלכתי שאינו מספיק לכסות על מערומיהם הציבוריים ועל הפילוגים שבתוכם. הנה, בשום פנים אין עולה בידם להשליט יושר והגינות במשרדיהם, גם אין לאל ידם לגייס לעבודת קבע בשליחות המדינה כוחות ראויים לשירות ממלכתי - כל מי שניאות למלא תפקיד מתנדב לשנה-שנתיים וכל זמן עבודתו עינו לעסקיו ורוחו קצרה לשוב אליהם. טען, כי דווקא כניסת "הפרוגרסיבים" תספק כוחות כאלה שיהיו נאמנים לשירות הכלל והוא שירים קרנו של חוג זה בקרב המפלגה הממוזגת. אמרתי כי מבחינה אובייקטיבית אפשר נכון החשבון האומר כי אין סיכוי ל"פרוגרסיבים" לבדם להגיע לדרגה של כוח בעל השפעה של ממש במדינה ולכן מוטב להם להתאחד, אבל בהכירי אותו ואת "הכלליים" כאישים איני יכול לתאר לעצמי אותו משמש להם מנהיג ואותם מקבלים מרותו המוסרית.

אחרי שנפטר ממני הירהרתי: ברור אנה פני רעי נחום מועדות. הוא לוטש עיניו למשרד החוץ. כל תוכנית האיחוד סובבת על ציר השאיפה האישית הזאת. קצה נפשו בלחם הקלוקל של ראשות הסוכנות ואפשר כנה ערגתו להתיישב בארץ לרביע האחרון של חייו הפעילים. אבל אין שווה לו לבוא על מנת להיות ראש לשועלים. "הפרוגרסיבים" הללו אנשים נאים והגונים אבל אין ביתרון איכותם פיצוי על חסרון כמותם. גם אין בנאמנותם האישית אליו תמורה לכבוד ולמעמד שרק מנהיגות מפלגה גדולה יכולה להנחיל. אלא מה? מפלגה גדולה זו תהיה ברובה הגדול קרוצה מחומר בלתי-אהוד ביותר? אין נחום רגיש כדי התרשמות יתירה מפגם זה. את עובדות היסוד בחיי החברה אין הוא רואה ועל כל פנים הוא מאמין כי יצליח בלהטי ניצוח לסנוור עיניים ולהדביר בנים סוררים. הרי שהוא רואה עצמו מופיע כנציגם הראשי של "הציונים הכלליים" "consolidated" [המאוחדים] בממשלת ישראל ואז ברור כי היעד שלו יהיה תיק החוץ. מבחינה זו הרי זה נס מן השמים בשבילו כי אני עכשיו ראש הממשלה. אנו באמת ידידים טובים ואני בטוח כי אין לו כל רצון וכל כוונה להתנגש עמדי חזיתית. אומנם יש לוחשים באוזני אחרת, אך אני בוחר להאמין בניקיון כוונותיו של נחום כלפי. הוא נועץ בי אומנם סיכות בנאומים ובהודעות לעיתונות, אך איני מניח כי הוא מוכן לריב גלוי - יותר נכון ליריבות גלויה. במה דברים אמורים, כל עוד אני שר חוץ ותו לא, ואם הוא נושא נפשו לאיצטלה זו הריהו כאילו מתנכל לנשלי. דבר אחר אם אני גם רה"מ גם שר החוץ, כי אז הגיוני וצודק לכאורה כי אתחלק בעומס עם חבר דגול ורב-כישרון כמותו. כל החשבון הזה חד וחלק ואופייני לנחום, אבל ממשותו מפוקפקת מאוד. שלטון מושגי ה"רחוב" בעולמם המדיני של "הכלליים" אינו מתיישב כלל וכלל עם מישנתו של נחום בענייני שלום עם ערבים ויחסי חוץ בכלל. לעומת זה קשה לראות את מפא"י מוותרת על מרגלית זו בעטרתה ששמה משרד החוץ, ולא עוד אלא מפקידה את המרגלית בידי "אמן חופשי" כנחום על כל קלות דעתו ולשונו וחוסר שורשיותו. בכלל קשה לראות את נחום בתפקיד של מנהיג ולו גם מבחינה אחת: הסגולה ההכרחית למנהיג לרכוש אמונם של המונים ברצינות וביסודיות שיקול דעתו. הוא נציג מזיהר המחייב עין פקוחה וזרוע מרסנת. אופי עצמי אין לו. ברק של כסף אבל שום קשיות של פלדה.

ביליתי את אחר הצהריים בדגירה על ניירות כשאני מזין עיני במרחבי הים ובהדר השקיעה. כתבתי מכתב ממושך ליוסף תקוע בניו-יורק לפייסו על ביטול שליחותו לצירות מוסקבה. הוחלט להחזירו לארץ לריכוז ענייני

שביתת הנשק ותיאום הפעולה בתחום זה בין משרד החוץ והמטכ"ל [היה לשגריר ישראל בבריה"מ ב-1962 ועד 1965].

קרוב לשבע הגיעה צפורה מירושלים וגם חיים הופיע. אצלי החלו להתאסף הקרואים אל הקרב האחרון והמכריע במו"מ עם "הכלליים". עד מהרה נתמלא החדר: אשכול, נמיר וגוברין; רוקח וספיר, וברנשטיין וסרלין. ישבנו ארבע שעות - משבע עד אחת-עשרה, כשהמלצרים מגישים תה וקפה וכריכים ועוגות וכוסיות קוניאק והחדר מתמלא עשן. היו סיבוכים בלי סוף וגבול - לא רק משום חילוקי דעות לגופם של כמה עניינים אלא גם משום חילוקי דעות לגבי ניסוחם של סעיפים שכאילו כבר הוסכם עליהם בפגישות קודמות. לאט לאט נתיישרו כל ההדורים ונקבעו מסמרות. בכמה סעיפים הכרעתי את הכף פעם לצד זה ופעם לצד זה. אין לתאר ולתנות את דקדוקי הדגשים והתגים. בייחוד גוברין הבריק בכישרונו לעמוד על קוצו של יוד בעניינים שלכאורה אינם מעלים ואינם מורידים - כאילו אך ורק לשם ירידה לחיי הצד שכנגד כמצווה בפני עצמה שאסור להחמיצנה משבאה לידך. אכן, גם ספיר גילה כושר התעקשות מופלג. הסעיף המחייב לעשות את "כל הדרוש" להבטיח השתתפותן של המפלגות האחרות נתקבל - אומנם באנחה מצד "הכלליים". ויכוח חריף פרץ בשאלת הסגנות היחידה ב[משרד] חינוך. הודענו כי אנו גורסים את הסעיף בדבר "כל הדרוש" כמאפשר לנו נסיגה מסעיף הסגנות אם יוברר כי עקב סעיף זה יפרשו הדתיים מהקואליציה. "הכלליים" הודיעו כי לדידם ההתחייבות בדבר הסגנות היא החלטית. אשכול אמר: "ניחא, שמענו מה שהודעתם, אבל גם אתם שמעתם מה שהודענו". לא ראיתי להסתמך במסיבה זו על ההסכם ביני ובין ספיר שלא להביאו במצוקה בטרם עת. היחסים בקרב "הכלליים" מסוכסכים ולא הייתי מעוניין להכשיל את המוכן במידת-מה לסייע. עוד חזון למועד לטפוח על פניו את ההבטחה לאחר שיכלו כל קצי השכנוע כלפי "הפועל המזרחי".

סעיף אחד - יחסי משרד הפנים ומשרד הביטחון באזורי המימשל הצבאי - נשאר פתוח והוסכם כי רוקח ולבון ינסחוהו מחר יחדיו.

בסופו של דבר ניסחנו הודעה לעיתונות שתימסר בשמי. טילפנתי למטה ושאלתי אם ממתנינים שם עיתונאים. ענו בחיוב. משהלכו מנהלי המו"מ עלו ארבעה עיתונאים. "דבר" לא היה בתוכם. אחר כך עלו עוד שניים ורק באחרונה הופיע [חיים] שר-אבי מ"דבר" (התברר לי אחר כך, כי גוברין טילפן למערכת ואלמלא עשה כן לא היה "דבר" עצמו מתעורר - וזה לאחר שעשיתי כל השבת בתל-אביב וארבע שעות התנהל מו"מ בהרכב כה מפוצץ בין שתי המפלגות הראשיות על העניין המרכזי בחיי המדינה בתוך המלון הגדול ביותר בעיר הגדולה ביותר!). צפורה וחיים חיכו כל הזמן ורק אחרי 11.30 נסענו אל עדה, שם אכלתי ארוחת ערב והשתעינו עד הרחק אחרי חצות. חזרנו למלון ושכבנו קרוב לשתיים. נרדמתי בהרגשה כי סוף סוף זזו העניינים ועלו על דרך המלך אם כי ידעתי היטב כי בתוך תוכו של ההסכם שהושג טמון מוקש עם שעון, שיתפוצץ ברגע שניגש לברר את סיכויי הצטרפות הדתיים.

ב-7.30 יצאנו ממלון "דן" לירושלים. נסיעה זו לתל-אביב לקונצרט הייתה באמת, IMPOSITION!! [הטלת-חובה נצלנית].

ב-9 במשרד רה"מ עם זאב שרף על תקנון הממשלה הטעון אישור מחודש. בעיית הבעיות היא אם יותר העישון [בישיבות הממשלה], לאחר שנאסר במשטר הקודם, אכן בעיקר לפי בקשת [שר האוצר] אליעזר [קפלן] ז"ל, אך נשמר בקפדנות גם לאחר פטירתו. התוצאה היא שהשרים שאין בכוחם לכבוש את יצר העישון יוצאים לחדר הסמוך, משוחחים בו בקול רם, ויש מצטופפים בפתח נטווי גרון להקשיב למהלך הוויכוח - מראה מכובד ביותר! ברור כי במצב זה מוטב להתיר את העישון ולקיים את משמעת הישיבה.

טלפון משנער מקלן. נתעוררה בעיה לרגל גלישתו בלי משים להשתתפות בטקסים דיפלומטיים בתוך כל הסגל, כאילו היה חבר בו, זאת אומרת כאילו קיימים כבר "יחסים" בינינו לבין ממשל בון. אחרי דין ודברים חריף במקצת בחילופי מברקים הזמנתו לשיחה טלפונית כדי להתיר לו הופעה ביום הולדת נשיא גרמניה המערבית [פרופ' תיאודור הויס], שהוא מחסידי האומות ואף ציוני ותיק, אך הוריתי שידאג להסביר לזקן הסגל (הנונציוס!) [נציג הוותיקן] כי אין בזה קביעת עובדה בינלאומית. מונחת אצלי שאילתה על הופעתו הקודמת של שנער בטקס אצל [ראש הממשלה] אדנאור אשר טרם עניתי עליה.

היה בדעתי להודיע בישיבת הממשלה הבוקר על ביקורו של פרופ' פרנץ ביהם [ראש המשלחת הגרמנית במו"מ על השילומים עם ישראל] בארץ - ביקור רשמי ראשון של אישיות גרמנית מפורסמת - ונועצתי עם אריה [אשל] ועם אמיל [עמיאל נגר] על הצד הביטחוני. משהתברר כי טרם נועדו בשאלה זו עם המשטרה ועם ש"ב דרשתי כי יעשו זאת ודחיתי ההודעה לממשלה לשבוע.

ישיבת הממשלה כולה על התקציב. אשכול גולל את היריעה והחל מחזור ראשון של ויכוח. החזות קודרת ביותר, אחת היא איך תיפול ההכרעה: אם לספק את הצרכים הרי זה ניפוח התקציב ומתיחת ההכנסות עד קצה הגבול, עם כל הכרוך בזה מבחינת אי-אמון הציבור ביכולת האוצר לגייס הכנסות כאלה והיעל ההרסני של אי-אמון זה לגבי מעמד ה"ל"; לעומת זה, אם לקצץ בסיפוק הצרכים ולדחוס את התקציב למסגרת יותר מצומצמת, הרי קופצת עלינו מייד שואה לאחר שואה: משבר בצה"ל עם התפטרות לבון, קפיצה לגובה של חוסר-העבודה עם איום התפטרות גולדה, כישלון חינוך החובה עם סכנת הסתלקות דינור, קפיצה לרוחק של אחוז ההוצאות השוטפות לשירותים על חשבון תקציב הפיתוח - זאת אומרת הקרבת העתיד על מזבח העבר וסתימת הגולל על תקוות איזון המשק. ברירה נאה וחמודה!

מייד אחר הישיבה דב יוסף ובפיו אָלָה על חברינו מנהיגי ההסתדרות שנכנעו לעובדי חברת החשמל ועשו עכשיו יד אחת איתם - ולמעשה עם רוטנברג - נגד הממשלה.

אחריו רוקח וברנשטיין, לפי הזמנתי, על בעיית ה"פרוגרסיבים". גרנות פנה אלי בתחנונים, כי במכתב שעלי לכתוב להם אשמיט את הסיפא של אותו פסוק - האומרת כי התיקון לחוק יוגש לכנסת עם תחילת מושב הקיץ ואסתפק בבשורה המרעושה כי העניין "הוקפא" עד חודש מאי. איני יכול לעשות זאת בלי הסכמת "הכלליים" ולכן קראתי. רוקח מייד הודיע כי כשלעצמו היה מסכים, אבל מה יאמר סרלין?! הבטיחו להשיבני דבר אחר הצהריים. הנהלת ה"פרוגרסיבים" מתכנסת הערב בתל-אביב, גרנות יוצא ב-5 את ירושלים, ועליו לצאת כשמכתבי בידו.

כשחזרתי אחר הצהריים למשרד רה"מ נועדתי תחילה עם אשכול בענייני [בנק] "ברקליס" והחשבונות החסומים [בו] של הערבים הנפקדים. שיחררנו מיליון אחד סטרלינג ולא היה בדעתנו להמשיך לפי שעה, אך "ברקליס" נתבע לדין בשכם והפסיד ועכשיו עליו לשלם למעשה כל פיקדון, והריהו תובע מאיתנו לנהוג עמו ביושר ולשחרר לו את הכסף וכנגד זה הוא מוכן להלוות לנו את הסכום. אשכול טוען, כי אם נצליח להוציא מ"ברקליס" מילווה כפול מסכום הפיקדונות, כדאי לנו הדבר שכן בין כה וכה ניאלץ פעם לשלמם.

באו רוקח וספיר ותשובה בפיהם. הם מסכימים, כי במכתב לגרנות תימחק הסיפא, אך מבקשים כי אכתוב מכתב גם ל"כלליים" ובו אפרש כי התיקון יוגש בסוף מאי. הסכמתי - יהי נא סוף לדבר. אפשר חייבתי ראשי, יען לא שאלתי איש מחברי.

ב-4 ישיבת הממשלה הסדירה, שנדחתה מהבוקר לאחר הצהריים, לפנות את הבוקר לישיבת התקציב. רק לאחר סיומה הכתבתי את שני המכתבים והראשון הורץ מייד לתל-אביב.

בערב בבית התייעצות כמה שרים מחברינו בהשתתפות הרמטכ"ל. לבון יזם שיחה זו. משה דיין גולל תוכנית אחרי תוכנית של "פעולה ישירה".

הראשונה - מה יעשה כדי לפרוץ את ההסגר על מפרץ אילת: יש להשיט אונייה בדגל ישראלי ואם המצרים יפיגזוה, אזי להפציץ את העמדה המצרית מהאוויר, או לכבוש את ראס אל-נקב או לפרוץ מדרום לרצועת עזה עד החוף. הייתה התקוממות כללית. שאלתי את משה: "אתה מבין כי פירוש הדבר מלחמה עם מצרים?" אמר: "בהחלט". אמרתי: "ואז יוכלו להפציץ את אילת או אפילו את תל-אביב" אמר: "לא, לא יעשו זאת". מניין הביטחון - נסתם. הכלל: הכל דחו תוכניות טירוף אלו ולבון מיהר לסגת.

התוכנית השנייה - פעולה נגד הפרעות הסורים לדיג שלנו בכנרת ויצירת עובדות של דיג שלהם. זו נשארה בצריך עיון.

השלישית - מה אם בתוך הזעזועים המתחוללים עכשיו בסוריה תפלוש עיראק לאותה ארץ ותבצע את תוכנית "הסהר הפורה" - אזי יש להתקדם ולתפוס שורה של עובדות. אמרתי כי מוקדם בתכלית לקבוע מסמרות בעניין שכולו "אם על גבי אם", ורק דרשתי בהירות מוחלטת, כי לא יעשה דבר וחצי דבר בלי הכרעה מדינית, שתיפול על רקע ברור של הנסיבות שתיווצרנה אז ולא מתוך סברות והנחות הקלוטות לעת עתה מהדמיון.

המסקנה המאלפת ביותר מכל אלה היא כי זהו כיוון מחשבותיו של הרמטכ"ל החדש. מדאיג ביותר. בשעה מאוחרת, עודנו יושבים ומדיינים, קול מבשר מתל-אביב: גרנות מודיע כי נפלה הכרעה בעד כניסה לקואליציה - אכן ברוב קטן מאוד.

ואחרי הכל מה הועילו חכמי המפלגה ה"פרוגרסיבית" בתקנתם? יצאו לקדש מלחמה על אחוז החסימה וכל מה שפעלו הרי זה לקרב חקיקתו לפחות בחודשיים, שכן לפי ההסכם הראשון שבינינו ובין "הכלליים" לא התחייבנו להגיש את התיקון לכנסת אלא בסוף יולי ואילו עכשיו עלינו להגישו באמצע מאי או בסופו. "הכלליים" מכרו את "ההקפאה" שלמראית עין - או מהשפה ולחוץ, במחיר של ממש - החשת התחיקה.

בפעם הראשונה קראתי הבוקר ב"דבר" דבר דבור על אופניו בענייני המו"מ הקואליציוני. פתחתי את היום בהתייעצות עם גולדה ואשכול על השביתה בעיריית ירושלים הנמשכת זה שבועיים. מחר מצטרפים פועלי הניקיון. יחדלו להוציא אשפה מהחצרות. שמשי בתי הספר יוסיפו לעת עתה לנקות את המחלקות, אך האשפה תיערם ולא תוצא מהחצרות. תוך ימים אחדים תתחיל חרדה לתברואת התלמידים וחששות להפצת מחלות מידבקות. המצב כולו מביש ומחפיר ללא ביטוי. בעוד אנו עומדים במערכה על הכרת ירושלים על ידי העולם כולו כבירת ישראל הרינו תופסים עצמנו מברכים על גורלנו על כי נציגויות חוץ מסרבות, לעת עתה, להעתיק מושבן לעיר זו. אילו היו כאן נקל לשער איך היו יורדות לחיי אנשי הטקס על האשפה שלא הוצאה מביתה, על הרחובות והמדרכות הבלתי-מכובדות ועל שאר תקלות ושערוריות עקב השביתה. ברור כי יש לשים קץ לקיומה של מועצת עירייה חידלת אישים זו שהמיטה קלון על הבירה והמדינה. יש לפזרה ולמנות ועדת פקידיים תחתיה. כן יש לטכס עצה רצינית לגבי המשטר לעתיד לבוא - הממשלה חייבת לקחת העניין בידיה. אך כל התמורות הללו לא יתחוללו בן-לילה ובינתיים יש להחיש פיתרון לבעיה הדוחקת. השאלה היא מה יוכל האוצר לעשות לאלתר.

אשכול החזיק מעמד. טען כי לגמרי לא כל כך נורא אם תימשך השביתה ותמריד את התושבים נגד העירייה. הוא מוכן לסדר תשלום נובמבר ואולי גם דצמבר, אבל בשום פנים לא יקבל על עצמו ערבות לתשלומים סדירים לחודשים הבאים ואילו הפועלים שובתים לאו דווקא בגלל הפיגור בתשלום המשכורת אלא יותר מזה עקב אי-סדירות התשלומים, יען משק הכספים של העירייה פרוע, הבטחות ראש העיר אינן מתקיימות והכל תלוי בניסים ובחסדי האוצר.

סוף שסיכמנו כי יש לכנס ישיבה יחד עם שר הפנים ולהטיל עליו לקחת בידיו את עניין גביית המיסים בעיר על מנת להבטיח את השימוש בתקבולים קודם כל לתשלום המשכורת.

כל עניין השביתה הזאת, שננעץ כטריז לתוך תסבוכת הקואליציה, הריהו בידור מרענן ביותר - ממש מגוון את החיים ותורם מלח ופלפל לשיעמום התפל של דריכה במקום, שהפך המו"מ הקואליציוני.

מנהל ILO [ארגון העבודה בחו"ל - סוכנות של האו"ם] מורס בא למשרד רה"מ לביקור של פרידה וסיפר על מאמצי החבר הערבי להשיג הכרה רשמית כארגון מייצג ליד משרד העבודה הבינלאומי. הייתי מוכרח לומר לו, כי אילו הייתי במקומו לא הייתי מסרב, אבל הייתי מקפיד לשמור מכל משמר כי ה"חבר" לא יחרחר ריב מדיני אלא רק ילמד ענייני משק וחברה להדרכת חבריו.

במשרד החוץ קיבלתי אישה צעירה מעולות הונגריה, מרים רוז'ה שמה. משונים מאוד ביקורים אלה המתקיימים על פי מועדות שנקבעו לפני ימים רבים בעניינים שאין להם כל שייכות למערבולת שאני טבול בה, אבל יש בהם ברכה כיוון שהם מפיגים את המועקה ומחדשים את הקשר ביני לבין חיי אדם רגילים. ובכן אלה תולדות האישה מרים רוז'ה. בת בודפשט, רחוקה מיהדות ומציונות, למדה שחקנות **בבית אולפנה מיוחד לדבר**, והופיעה שנים אחדות על הבימה ההונגרית. נישאה וזכתה בבת. החלה נחנקת באמנותה תחת עקת המשטר המחייב אמנים לציית לפקודות. יצאה לווינה ועלתה על במת "בורגתיאטר". קיוותה כי בעלה ובתה יצאו בעקבותיה אך בעלה רופא ולא קיבל היתר יציאה. בווינה נפגשה עם ישראלים שהחלו מדברים על לבה לעלות לארץ. משנעקרה מעיר מולדתה ובאה לכרך זר נוכחה לדעת בפעם הראשונה כי היא בת בלי בית ורמזי מולדת רחוקה החלו כובשים לבה. סוף שעלתה ומייד נכנסה לאולפן, בילתה בו שנה תמימה, לימדה לשונה לדבר עברית, והיא מעידה על עצמה כי דיבורה פגום עדיין (אם כי חיתוך לשונה נאה ומחוטב) אך שליטתה בקריאה ובכתיבה משופרת משיחתה, וכן לדבריה דרכם של הונגרים. משיצאה את האולפן מייד נכנסה ל"קאמרי", השתתפה בכמה מחזות בהצלחה אך לא זכתה לקביעות - "לא מסיבות אמנותיות" - ועתה היא חברה בלהקה המציגה מחזות בהונגרית (!) לפני אולמות מלאים, בכלל זה מחזות מתורגמים מעברית ("הוא הלך בשדות" וכיו"ב - אף זה מיזוג גלוי!). וכן היא מופיעה בנשפי סולו, בהקראות בעברית ובהונגרית ויש לה סיכוי להתקבל מחדש כחברת קבע ל"קאמרי" או לתיאטרון חדש העומד להיווצר בקרוב. בינתיים ניתק הקשר בינה לבין בעלה עד שנמנו וגמרו להיפרד וכבר נשא בעלה אישה אחרת ואילו היא נתקשרה כאן בבחור (מסתבר צעיר ממנה) העובד במערכת עיתון יומי הונגרי ומשמש סופרו בכנסת. הם עומדים להינשא וכל משאלתם - שיכון! היא מתגוררת לעת עתה בבית-החלוצות בתל-אביב ("נפלא כי יש מוסד כזה, אך אין זו ביקורת עליו לומר כי אין אלה חיים"). ארבע בחורות בחדר - והן עליה ללמוד תפקידים ולעשות תרגילי תנועות ואם היא מתאחרת בהצגה באיזו מושבה או מעברה, מתעוררת בעיית לינה, כי בית-החלוצות נסגר על מסגר בחצות. והנה יש דירות פנויות ביד אליהו אך עיריית תל-אביב טוענת כי כולן תפוסות ולא היא, והבחור מכתת רגלים ואין עונה ואין נותן אל לב. כל אלה נתחי הווי חי ורוטט. אך כיצד דרכה עוז להגיע ישיר אלי? עוד בווינה נפגשה עם קרוב שלי ("בן אחיך") הלא הוא קנת בנו של ליאו [צ'רטוק; ליאו - בן-דוד מ"ש - בנו של יוסף, אחיהם הצעיר של יעקב וזאב; היגר לארה"ב], הזמר המופלג ("טנור נהדר, קול ממדרגה ראשונה") וההיכרות עמו נמשכת, ועכשיו הוא מופיע (או עודנו לומד?) יחד עם אחותה הזמריית ברומא, ודובר איתו על כל התלאות והמשאלות והבטיח נאמנה לכתוב לאביו בארה"ב על מנת שיכתוב לי וימליץ. ליאו, גבר לא אמון בו, לא כתב כמובן, אך היא ההינה לכתוב לי ולהסתמך על קנת ורשמתי על מכתבה "הן" והמזכירות קבעה לה פגישה. בחורה נאה ביותר, עדינה ותרבותית, רצינית מאוד. לבה יוצא אל בתה שהיא כבר בת תשע ובעלה מוכן לוותר עליה אלא שערי היציאה סגורים אך היא שמעה כי יש תקוות-מה לחידוש העלייה מהונגריה והיא עומדת בקשר עם בנצור ממזא"ר ("יחסו יוצא מהכלל") ואין היא באה להטרידני בזה יען ברור לה כי כרגע לא אוכל לעשות דבר - אבל שיכון, שיכון! אמרתי לה כי אראה את חתנה היום בכנסת ואברר במי תלוי הדבר ואם אוכל לסייע. הלכה - ותהיתי על חינון של בנות ישראל ועל צלם האלוהים המיוחד במינו שנשתמר בעם הזה בכל נדודיו וגלגוליו וייסוריו. היא הודתה לי בלי סוף אבל אני הוא שהרגשתי עצמי חייב לה תודה.

ישיבה עם פרץ נפתלי וראשי תה"ל (בלאס, וינר, עמיר, כהנא) ואנשי המשרד על תוכנית מיין (או ג'ונסטון). בלאס חידש רעיון מעניין - מוטב לנו לחייב מפעל הירמוך הירדני על מנת לחזק זכותנו על מפעל תעלת בנות-יעקב, תוך הסברה כי ממילא לא תוכל התוכנית האזורית לצאת עכשיו לפועל, הן משום שנתוניה טרם הובררו והן מפני סירוב מדינות ערב לשתף פעולה, הרי ששני מפעלי המים הנפרדים והנעשים כל אחד במסגרת ארצו יכולים לשמש שלב ראשון לקראת התוכנית הגדולה מבלי שתתעוררנה בעיות בינלאומיות סבוכות. נמצאנו מחייבים עקרונית את ההסדר האזורי, מציעים גישה חיובית ומעשית אליו מן הקל אל הכבד, ותוך כדי כך מבטיחים התקדמות לתיכנון הפיתוח שלנו. סיכמנו כי זה יהיה טיעוננו עם ביקורו הבא של [אריק] ג'ונסטון ובינתיים יכינו אנשי תה"ל ניתוח ביקורתי של תוכנית מיין וכן יטילו על [מומחה המים האמריקני ג'וזף] קוטון השוהה בארץ חיבור תוכנית אזורית משלנו כולל השימוש בליטאני.

גדעון רפאל נשתייר בחדר לאחר הישיבה והחל מרצה הרהורי תשובה על יוזמתנו בעניין סעיף 12. שמא לא כדאי לנו כלל כי הוועידה [עם ירדן] תתקיים? אם המעצמות יכריחו ירדן להיענות ולבוא הרי ודאי במחיר הוועידה על כל התקדמות ממשית, ונמצאנו עושים בעצמנו את הוועידה פלסטר. כלום לא מוטב לנו להסתפק בריווח הארעי של נקיטת יוזמה חיובית מצדנו והתעקשותה השלילית של ירדן מבלי ללחוץ ולתבוע דווקא את כינוסה של הוועידה?

לא גרסתי נסיגה זו העלולה להציגנו כבלתי-כנים בתביעתנו הראשונית - כמתכוונים אך ורק ליעל [אפקט] טכסיסי ולא לעיצומו של עניין וסיכמנו כי עלינו להוסיף ולדרוש מהמזכ"ל [של או"ם] את כינוסה של הוועידה. אחר הצהריים שוב במשרד רה"מ. התייעצות עם גיורא [יוספטל] לקראת שיחתי עם אנשי ה"ג'וינט". שלל טענותיו של זאב חקלאי על אופי עבודת ה"ג'וינט" בצפון-אפריקה. אין הוא תומך כלל במשפחות ובכלל אינו עוסק בסעד ישיר. תקציבו מוצא כולו לחינוך ולבריאות ולא על-ידי מגע עם יחידים אלא על ידי תמיכה במוסדות: גני ילדים, מועדוני נוער, בית-ספר מקצועי, מרפאות. לדרוש כי יוציא פחות במרוקו ויותר בארץ הרי זה להתעלם מעובדות ניצחות. ה"ג'וינט" מוציא כבר בישראל 62 אחוז מתקציבו. הוא מוכרח לטשטש עובדה זו בתעמולתו ואין לדרוש ממנו כי לא יוציא כלום במרכזי העוני היהודי שבתפוצות. הוא מקדיש כיום לפעולה בארצות המזרח - פרס וצפון-אפריקה - בסך הכל 12 אחוז מתקציבו. גיורא הסכים כי הבעיה היא תיאום משולש - בין הסוכנות, "ג'וינט" וה"אליאנס" במגמה של הכנת היהדות לעלייה בהיקף רחב, אם גם בקצב איטי - וכי הצורך הדחוף ביותר הוא ליכוד ויעול פעולתה של הסוכנות. שאלתי אם יש לו מועמד למרכז מטעם הסוכנות ואמר כי [חנוך] ריינהולד [רינות] מ"עליית הנוער" הוא האיש אלא שיש לו ילדים קטנים ואשתו מסרבת בכל תוקף לעקור איתם לצפון-אפריקה.

מו לוויט [תיאודור] בקלמן באו מלאי התפעלות ממראה עיניהם בארץ, בראש וראשונה מביקוריהם במוסדות מלב"ן - בית-חולים לשחפת בבאר יעקב (500 מיטות), ריכוז הזקנים בעין שמר (1200) ומושב הזקנים החדש והחדש ההולך ומוקם ליד נתניה. הם קיבלו עקרונית את הרעיון על פגישות מזמן לזמן בפרס בין ה"ג'וינט", ה"אליאנס" והסוכנות בהשתתפות השגריר הישראלי לשם חילופי דעות ותיאום פעולה.

ביחידות שוחח איתי לויט על התוכנית הפולנית - הוצאת יהודים תמורת תשלום באסוואה מסחרית. הוא מוכן להיכנס לביור העניין אך מלא חששות פן ישמש הדבר תקדים לארצות אחרות במזרח אירופה ואז אנה אנה באים - הן כל ההון היהודי שבעולם לא יספיק למבצע-פדיון עצום-ממדים כזה.

רוזן והררי באו להודיע כי הנהלת המפלגה הפרוגרסיבית תתכנס מחר. הם מבקשים להבהיר נקודה שלא עוררוה בשיחתם איתי בביתי. נניח כי הנהלתם קיבלה החלטה חיובית - זאת אומרת להיכנס לממשלה על אף אחוז החסימה - היוכלו חבריהם להצביע נגד גזירת האחוז בממשלה ובכנסת? אמרתי: "הן". הוסיפו ושאלו היוכלו לצאת מהקואליציה אם יוחלט על אחוז החסימה הלכה למעשה? שוב אמרתי הן. נחה דעתם והלכו.

ב-5 באתי לכנסת ויותר משעתיים טרחתי ביישור הדורים בין גוברין וספיר ובליטושו הסופי של ההסכם הדו-מפלגתי. גמרתי סוף סוף את המחלוקת הממארת בעניין המימשל הצבאי אשר שיחות רוקח-לבון לא הועילו ולא כלום ליישבה. הצעתי נוסח שלמעשה לא הייתה כל נפקה מינה בינו לבין גרסת לבון אלא בדקדוקי מלל בלבד, אך ספיר נאחז באלה - אם כפתחון פה למוצא מן המצר ואם משום שדרש על כל תג מהרהורי לבו - והודיע על הסכמתו. כן עלה בידי לסיים את הריב האנוש על מעמדו של זיאמה בממשלה. "הכלליים" ביקשו בראשונה לצמצמו בדלת אמות של משימות שתוטלנה עליו "מזמן לזמן" - חס ושלום פן יעסוק במשהו בתמידות - והמציאו עוד מיני סייגים. הנוסח שלי היה "השר ארן ימלא כל תפקיד שיוטל עליו על ידי רה"מ או על ידי הממשלה כולה" - וכך נתקבל. לבסוף הוכרחתי לפסוק לטובת ספיר ונגד גוברין בכמה עניינים שלמעשה הוכרעו כבר במוצאי שבת ב"דן", אלא עקיבא ידידי התחכם לפתוח אותם מחדש ולהתעקש בהם כהוגן. עמדנו כבר לגמור, אבל נמיר בא טעון נגד מאמרי "הבוקר" [יומון "הציונים הכלליים"] שבעיצומו של המו"מ הקואליציוני פתח בהתקפה פרועה ובהשמצה זדונית על ההסתדרות וביקש לעכב את הקריאה: דרש הכנסת סעיף בהסכם על הכרת ההסתדרות כנציגות המעמד העובד - לא פחות ולא יותר. התלקח ריב עד לב השמים. "הכלליים" - לספיר הצטרפו רוקח וברנשטיין - היו במצוקה גלויה משום אחריותם ל"הבוקר", מסרו כל מיני הצהרות חיוביות כלפי ההסתדרות אך סירבו לחלוטין לדון על סעיפים חדשים ולהתחייב על עקרונות שלא נדונו ושאינם מוסכמים כל עיקר. נמיר שפך עליהם זעמו בדברים כדורבנות ולימדם לקח מועיל ביותר, אך התעקשותו בדרישת סעיף מפורש הייתה חסרת כל סיכוי, אלא אם כן הייתה כוונתו לשבור את ההסכם. במאמץ קשה חיסלתי משבר זה שקפץ עלי פתע. אמרתי דברים נמרצים להצדקת תוכן מחאתו ותביעתו של נמיר, אך קבעתי כי יש להסתפק בהגדרות החיוביות שנשמעו לגבי היחס להסתדרות ומצדי הוספתי הטלת חובה מוסרית על נציגי "הכלליים" לרסן ולהדריך את עיתונם ברוח דבריהם אלה. בזה נסתיים סוף סוף המו"מ עם "הכלליים" ונפתחה הדרך למו"מ עם הדתיים. קבעתי את הפגישה איתם למחר בבוקר וזימנתי אליה את רוקח ואת ספיר.

ישיבה זו ארכה למעלה מכל שיעור ובינתיים נשתבש הלוח. ראש עיריית ירושלים האומלל [יצחק קריב; "המזרחי"] ונציגי מועצת הפועלים הוצרכו להמתין שעה ארוכה. מייד עם גמר פורענות הניסוח נתכנסתי עם אשכול, גולדה ורוקח להתייעצות מוקדמת על שבידת העירייה. קבענו כי משרד הפנים ישלח נציב לגביית המיסים והחובות, אשר להלכה יוזמן על-ידי העירייה עצמה, ואילו האוצר יעשה מאמץ להקדים סכומים שיאפשרו תשלום המשכורת עד ינואר ועד בכלל. הכנסתי את קריב והודעתי לו גזר הדין. אחרי כן הוכנסו ברעם ואמיר וגמרנו גם איתם. ובעודנו יושבים על מדוכה זו בחדר רה"מ שבכנסת, התנהל בחדר הישיבות הסמוך יכוח בקרב סיעת "הציונים הכלליים" על נוסח ההסכם, שנמצא כנראה מלא חתחתיים, עד שרוקח עזב את ישיבתנו האחרונה באמצע וחש לעמוד בפרץ.

היה זה יום. באתי הביתה סחוט כליל אך לא אל המנוחה. ב-10.30 טלפון מהכנסת: בכל לשון של הבעת צער והתנצלות מבקשים ספיר וסרלין לבוא אלי מייד. אדרבה! באו כמחזית: ניסוח הסעיף על מס ההכנסה מעכב את הגאולה. עוד ב"דן" התכתשנו על סעיף זה. אנו יזמנוהו ושמנו דגש חזק על הגברת הגבייה. באו "הכלליים" והוסיפו סעיף על תחיקה נוספת על מנת להטיל אכפו של המס על הקיבוצים. טענו החברים: לא עד שתחדל ההשתמטות של בעלי יכולת ויחדל החיפוי עליה בעיתונותם. ויתגלע הריב. סוף שהצעתי פשרה: הממשלה תאחז בכל האמצעים המינהליים והמשפטיים (ז"א לא תחיקה חדשה) כדי לייעל ולהגביר את גביית המס מכל ענפי המשק ומכל שדרות הציבור (כאן כאילו הפיצוי, אך אפשר כמובן לפרשו כחל דווקא על מרובי היכולת). נתקבל. אבל עכשיו, בישיבת סיעתם, יצא הקצף: שלמה ויתרו על התחיקה? באו לבקש הסכמתי למחיקת המילים "מינהלים ותחיקתיים". ייאמר: "כל האמצעים". ראיתי מייד כי אין כאן שום דבר נורא. הן האמצעים מכוונים להגברת הגבייה, זאת אומרת של המס הקיים, ולא לשינויים בחלוקת העומס בין השכבות, ואילו אמצעים משפטיים, שהם העיקר אצל החברים [במפא"י], אינם יוצאים בשום פנים מכלל "כל האמצעים". אף על פי כן צילצלתי לכנסת. אין תשובה. צילצלתי לבית אשכול. הסכים מייד, אבל יעץ לי להימלך בגוברין, כי כל האמצאה שלו ושל ארגוב. מניין אקח עכשיו את גוברין? הן הכנסת איננה עונה. חזרתי אל השניים ואמרתי הן. אורו פניהם ונפטרו.

מאוחר בערב עברתי עם צפורה על החדרים למטה ונועצנו על תליית התמונות והצבת כל מיני אבזרי הקישוט. אחרי כן חזר יהודה [שרת] מנדודיו על פני שכונות ירושלים בחיפוש אחרי אישים אשר היה להם שיח בכתב עם ברל כצנלסון, מלא וגדוש סיפורים ותיאורים שהיה מריקם לאוזניו הקשובות, כשהוא אוכל ושותה, עד הרחק לאחר חצות.

אשר יגורתי: השכם בבוקר גוברין בטלפון: קולו כאחד הרפאים. שמע מספיר על המהדורה האחרונה של סעיף מס ההכנסה והתפלץ: "בפעם הראשונה בכל שנות פעולתי הציבורית קרה לי כדבר הזה." נדלקתי ואמרתי: "ולי קרו כמה דברים זו הפעם הראשונה בפרשה הזאת של התפטרות ב"ג והקמת ממשלה חדשה". אמר: "צדקת!" והרגשתי כי השלפוחית פקעה כאילו בנעיצת סיכה.

ב-9 במשרד רה"מ קָנַת יאנגר. איש חמודות, סגן שר החוץ בממשלת "לייבור" האחרונה, הכרתיו ונתחבב עלי בעצרת, בא עכשיו לביקור כאורחנו. הסברתי לו את המשבר הממשלתי ורקעו שבשיטת הבחירות היחסיות. הוא יוצא לסיור ועוד אראנו.

ב-10 התחילה הישיבה המשולשת עם הדתיים ונמשכה ארבע שעות רצופות. פתחו בטרזוניה - מדוע לא שותפו במו"מ מעיקרא ועכשיו הם עומדים בפני עובדה מוגמרת. כלום כל מעינים אך ורק בענייני דת? מפלגה ממלכתית הם ויש להם עניין ודעה בכל סוגיה של מדיניות הממשלה. סוף שנרגעו קמעה והרציתי לפניהם את ההסכם לסעיפיו. היקשו קושיות וקיבלו תשובות. עיקר הרוגז היה, כמובן, על סעיף הסגנות בחינוך. נאמן להבטחה שנתתי לספיר הגנתי על הסגנות היחידה ל"כלליים" בכל כוח השכנוע שהייתי מסוגל לו. הדתיים נשאו בשלהם. פתחו בהרצאת תביעותיהם. פרשו יריעה של שבע תביעות: סמכויות המינהל לחינוך הדתי, סגן שר החינוך, גידול חזירים, היתרי עבודת שבת, חוק דיינים, חוק מועצות דתיות, ענייני דת בצבא ובגדנ"ע. סעיף א' מתחלק לתשעה פריטים. נפרדנו בהבטחה הדדית שכל צד יעיין עכשיו בתביעות משנהו, אבל ביחס לסגנות בחינוך הודיעו נחרצות כי זהו תנאי בל-יעבור: או שום סגן, או שני סגנים.

ב-3 בכנסת שיחה חטופה עם מזכיר מ.פ. י-ם מ. ברעם על העירייה, לקראת ישיבת ועדת השרים באותו עניין. ספיר וגוברין הביאו את הנוסח המוגמר של ההסכם להפקידו בידי, חתום בראשי תיבותיהם. נוסח זה טעון עכשיו אישור מרכזי המפלגות.

ב-4 ועדת השרים לענייני פנים ושירותים. על הפרק עתיד עיריית ירושלים. הרציתי הצעתי: מועצה נבחרת, ראש עיר ממונה. הסתמכתי על דוגמאות הולנד והעיר קופנהגן. גולדה באה בהצעה אחרת: לאלתר שלטון ממונה גמור לשלוש שנים, להבראת משק העיר. אחרי כן שיבה לשלטון נבחר. רוקח בשלו: השארת המשטר הקיים עם 25 אחוז חברים ממונים כתוספת למועצה נבחרת.

הקדמתי לבוא הביתה לראות כיצד מוכן הבית לארוחת הערב הראשונה [בו], לכבוד אנאורין ביוואן ורעייתו. ניי וג'ני באו בשש לשיחה. כל ימי שהותם בארץ שמעתי עליהם בשורות של חרדה לעמדתם: דורשים החזרת פליטים; מתפעלים מנגיב; אינם תופשים את הנעשה בארץ; אינם מבינים את העניין הציוני ואת ייחודה של מדינת ישראל. מכל הבחינות הללו הייתה לי אכזבה נעימה. ניי עצמו פתח בעניין הפליטים והצהיר כי בעצמו אמר לירדנים כי לשווא ולחינם יצפו להחזרה. אם יחזרו - יישארו פליטים גם כאן. למנוחה ולנחלה לא יגיעו. מוטב להתחיל ליישב. מכאן עבר לתוכנית הירמוך. המטיר אש וגופרית על התוכנית האמריקנית. גם אילו הייתה התוכנית אחרת - אין ירדן מוכנה לשום תוכנית אזורית כיום המחייבת שיתוף ישראל. עובדה היא ויש לקבלה. השאלה היא אם אי-אפשר להתקדם גם בנסיבות של תיכונן ארצי נפרד, לא אזורי משותף. דומה כי אפשר. נמשיך נא אנו במפעל בנות-יעקב ויותן לירדן לבצע את מפעל הירמוך [להשקיי בקעת הירדן המזרחית]. זה ייתן מייד עבודה לרבבותיים וישמש בסיס להתיישבותם של רבים. אמרתי לו כי הלך-מחשבותיו תואם בהרבה את שלנו ואף על פי כן יש לבדוק את תוכנית הירמוך מבחינת פגיעתה - לא במרכז אלא בשוליה - בזכויות השקיה שלנו בעמק הירדן הישראלי.

עיקר השיחה נסב על מצרים. נגיב ישר אך לא תקיף. נאצר חזק ממנו בשלטון. (כל אלה דברים ידועים). אין לחבורה כולה מושג כיצד לגשת לתיקוני חברה ומשק. לעת עתה שקועים כליל בסכסוך האנגלי [על מעמד תעלת סואץ ואזור] ובענייני סודאן. נגיב אמר כי אם יושג הסכם על אזור התעלה יהיה אפשר לטפל בבעיית הסדר עם ישראל אך אין ביטחון שאמר זאת בכנות, שמא רק ביקש למצוא חן. אבל עובדה היא כי גם [פאוזי אל-] מולכי ברבת-עמון [ראש ממשלת ירדן] אמר זאת, לכן ייתכן כי זו האמת. אשר לתנאים שחתרנו לקשור לפנינו אזור התעלה על ידי הבריטים - ערובות ביטחון וחופש המעבר בתעלה - אין להשיגם בשום פנים יען החוזה [האנגלי-מצרי] יתחיל ממילא ב-1956 ונגיב לא ישלם שום מחיר עכשיו בעד דבר ששיגו ממילא חנם אין כסף כעבור זמן קצר. אשר לסכסוך עצמו, הרי משתי הבעיות - מדים של אנשי הסגל הבריטי שיישאו ועניין הפעלת הבסיס בשעת חירום - הראשונה ודאי תבוא על פיתרונה ורק השנייה מהווה מכשול רציני. המצרים מתעקשים כי יש להפעיל הבסיס בכל מקרה שתותקף מדינה של הֶבְרָה הערבי, בעוד שמשרד החוץ הבריטי דורש להוסיף גם את תורכיה או שתחליט על כך העצרת. ועוד על היחס לישראל: הם [המצרים] בטוחים כי החרם הורס אותנו. וכן הם סבורים כי הצלחת החרם עשויה להביאנו לידי מלחמה. ועם זה הם מודיעים כי אין רצונם במלחמה עם ישראל. ובכן הן זוהי סתירה? נכון, הם באמת irrational [בלתי-רציונליים] (תשובה צולעת מאוד).

בשבע ארוחת ערב. ניי מימינה של צפורה, ג'ני מימיני. יתר הזוגות - לוקרים [ברל ומלכה], אשכולים [לוי ואלישבע], יוספים [דב וגולדין]. אחרי הארוחה קהל חברים מהמפלגה ואחדים ממשרד החוץ. לכתחילה דרשו ממני חברים להקדיש ערב זה לשיחת בירור יסודית, אך נתברר כי לא יהיה בזה טעם ולכן לא אחזתי במושכות אלא הנחתי לקהל להסתדר כרצונו ולאורחי הכבוד לשוחח עם כל מי שיזדמן.

אהרן בקר, שהיה בין המוזמנים, הודיע לי לקראת סיום המסיבה כי ל-10.30 נקבעה ישיבת הוועדה המדינית בענייני שכר עובדי המדינה והפציר בי להשתתף בה. לא האמנתי כי הדבר רציני. ייחלתי לשעת התפזר האורחים כדי שאוכל לעשות משהו לביתי - בימים אלה משק הניירות שלי מופקר ופרוע - והנה פורענות בלתי צפויה כזו! אך נמיר טען גם הוא, כי אין להעלות על הדעת את היעדרי משיבה זו ונכנעתי.

ובכן אחרי שנפטרו ניי וג'ני לבית מלונם ופרשו שאר החברים נסענו אני ונמיר וזיאמה למשרד רה"מ ומצאנו את חדר הישיבות מלא מפה לפה. מהשרים היו גולדה, אשכול, יוסף, דינור ונפתלי. הוזמנו לישיבה חברי המפלגה

שבמרכז עובדי המדינה והללו עלו במספרם על חברי "המדינית". רק כשבאתי התברר לי כי כאן תהיה מערכה מכרעת - ולא דווקא על שלטון ההסתדרות באיגוד עובדי המדינה אלא על שלטון המפלגה בחבריה. הישיבה ארכה למעלה מארבע שעות וחצי והייתה מתוחה וסוערת כאשר לא ידענו זה מכבר. לא חסרו רגעים דרמטיים. רק נפתחה הישיבה עוררו אשכול וגולדה את השאלה אם בכלל כדאי הבירור. חברי המפלגה בהנהלת איגוד עובדי המדינה נקטו קו נגד ההסתדרות מתוך הפרה גלויה של החלטות מרכז המפלגה. סוף שהתפטרו והכריזו על סיסמת "ועדות פעולה" - אות גלוי של מרד נגד סמכות ההסתדרות והמפלגה. עתה שהוזמנו ובאו לישיבת הוועדה המדינית, השאלה היא אם הם מוכנים לקבל מראש את סמכותה ולהתחייב לציית להחלטותיה. בטרם יצהירו זאת אין טעם לגשת לדיון. ראשי הנתבעים ניסו להתחמק ולצאת ידי חובה בתשובות סתמיות אך גולדה התעקשה, זיאמה החרה אחריה ולא הייתה לאלה ברירה אלא לבקש הפסקה ולצאת להתייעצות שלאחריה חזרו והודיעו כי הם מקבלים את הדין. אז החל הוויכוח שבו בקר מגן על תוכנית תיקוני שכר שתעלה למדינה בסך הכל בתוספת 4 מיליון ל"י לשנה, אשכול תובע לא לזוז מהחלטות המרכז המסתכמות ב-3 מיליון - וגם את אלה אין לו מושג מניין ייקח - ואילו עובדי המדינה בשלהם: 10 מיליון. בכל מהלך הישיבה הזאת הערצתי את עמידתו של בקר. בחור זה נתבגר ועלה במפתיע כשהוא נצרף בכור האחריות, שלתוכו הוטל על ידי משברי שכר העבודה. הוא מגלה תבונה, אחריות ממלכתית ותוקף אופי. למעשה הוא צועד יחידי בנתיב ייסורים זה בקרב הצמרת המפלגתית שבהסתדרות. אבל הדיון נמשך שעה אחר שעה ובעיפותי הגעתי לסף ההתעלפות. מפעם לפעם הרגשתי טשטוש חושים וחוסר אונים גמור - מין ריקנות משונה בראש ומחנק בחזה. ביקשתי רחמים כי יותן לי ללכת. זיאמה דיבר על לבי לא לעשות זאת: "נוכחותך בלבד הכרחית, אפילו לא תדבר". אך מדי הישמע איזו שטות או דבר-רהב הייתי יוצא מכלי ומתפרץ והעייפות כלא הייתה. בייחוד הרגיזוני אחדים מסוימים ממנהיגי עובדי המדינה אם בהתרברבות של אופן דיבור או בטכסיסי כזב של טיעון. אחד טען שבעצם הם הוזמנו לישיבה כל אחד לחוד ולכן אין הם מהווים כאן גוף. אמרתי לו, כי גם אני קיבלתי הזמנה שלוחה על שמי ואף על פי כן אני חבר הוועדה המדינית ונושא באחריות. אחד קם קרוב לחצות והחל נואם בלשון מפוצצת ובהרחבת הדעת ומבקש לתבל דבריו בבדיחה כאילו הוא מרצה לפני קהל שדעתו נוחה עליו בבוקרה של שבת. אחר פתח: "רצוני להזכיר מה שהיה בישיבה כזו וכזו. החבר בקר, בהופיעו שם בתור החבר האחראי לענייני האיגוד המקצועי מטעם הוועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית..." התפרצתי: "אלא בתור מי רצית כי יופיע החבר בקר? בתור אב לשתי בנות?" צעק אלי בקר: "יש לי גם בן!" והכל פרצו בצחוק והמתיחות רפתה לרגע. ובערך בשעה שתיים, בהגיע אשכול לרשות דיבור, פתאום כבה החשמל והאולם שקע בחשכת מצרים. והיה אשכול מדבר והולך בקולו הקישח, והיו דבריו על סיכויי מצבנו הכספי קשים כשאל - קינה ונהי - והגות נכאים זו הוקדרה והוחמרה שבעתיים על ידי אפלט השחור. אך עד מהרה נכנס השוער של בית משרד רה"מ ובידו שתי עששיות נפט והיו הללו מפיצות אור בלהות על פניהם הלאים של המסובים ומרבים את המצולל על המואר והייתה האפלולית המהלכת אימים הולמת את השעה ואת הנושא ואת הלך הרוח. סוף שתמה רשימת המדברים ונתבקשו עובדי המדינה שוב לצאת ורק אז החל הוויכוח המר במסגרת חברי ה"מדינית" בלבד עד שנערכה הצבעה ונפלה הכרעה ונקראו אנשי האיגוד חזרה וזיאמה השמיע באוזניהם את אשר נגזר: תוספת 4 מיליון ולא יותר וחובתם לחזור בהם מייד מהתפטרותם ולחסל את שערוריית ועדות הפעולה ולמלא אחרי החלטות המפלגה, וכל העומד בהתפטרותו או מפר משמעת המפלגה אחת דתו להיות מוצא. חזרתי הביתה אחרי שלוש ולתימהוני - אבל גם לשמחת לבי - ראיתי מקצה המסדרון אור קלוש מזדלף מחדרה של צפורה. היא קראה במיטה, מחכה לבואי. קמה ועשינו תה ותשוב רוחי אלי. שכבנו בארבע.

איחרתי קום. ב-9.30 באתי למשרד רה"מ. לבון נכנס לשמוע על המצב. ב-10 החלה התייעצות חברים שכינסתי אתמול. מסרתי על המצב עם הדתיים והצגתי שאלה: ההגיעה השעה ללחוץ על "הכלליים" כי יוותרו בעניין הסגנות, בהתאם לאותה הבטחה של ספיר ולנכונות רוקח להחליף את הסגן במישנה מנהל כללי? דעת זיאמה ואחרים הייתה כי עדיין מוקדם הדבר ומוטב לקיים ישיבה שנייה עם הדתיים בטרם נחולל את המיפנה. קבענו, כי מחר יתכנס המרכז לאישור ההסכם עם "הכלליים". השאלה הייתה אם להביא מחר לידי הצבעה. במרכז סוערות הרוחות נגד "הכלליים". עניין הסגנות הפך גם אצלנו לתנאי בל-יעבור - לא לגרום ליציאת הדתיים. אני עצמי חזרתי בי מהערכתי הקודמת כי הדתיים עשויים לוותר בנקודה זו. נוכחתי לא רק כי הם צודקים, אלא כי זה לדידם "תנאי בני גד ובני ראובן". אבל אם המרכז לא יאשר, הרי נהפכת הקערה על פיה. ואם יאשר, הרי יקשה שבעתים להחזיר את "הכלליים" למוטב. המסקנה היא איפוא כי מוטב לדחות את ההצבעה. אבל נדברנו עם "הכלליים" כי ישיבות המרכזים יתקיימו בעת ובעונה אחת, למען יבוא האישור באותה שעה בשני המקומות. לא ייתכן כי יאשימונו במעשה תעתועים. הבעיה נשארה פתוחה ואחרי הישיבה נדברתי עם גוברין כי אחרי הכל מוטב להביא לידי הצבעה ולהשיג אישור, גם אם יהא מלווה בהסתייגות לגבי אותו סעיף.

אחרי הישיבה היה לי ויכוח קצר וחד עם לבון לגבי סגנון יחסינו עם מנגנון מפקחי או"ם. עניין זה צריך יהיה להביא לידי הכרעה עקרונית והסדר של קבע לאחר כינון הממשלה.

בכנסת קראתי אלי את סרלין כשר הבריאות ותבעתי ממנו שיתוף פעולה בארגון בדיקת קורבנות הניסויים הרפואיים של הנאצים בימי המלחמה על ידי הרופאה הגרמניה ד"ר שפר, שבאה לארץ על פי סידור שנקבע זה מכבר בין משרד החוץ ומשרד הבריאות. רק לאחר שבאה התברר כי סרלין לא ידע על העניין כולו ואף על פי שהמנכ"ל שלו קבע את פרטי ההסדר עמד השר וביטל את העניין והדבר החל מסתנן לעיתונות. סרלין החל מתנער מאחריות לביקור הרופאה אבל בסופו של דבר הבין את רצינות העניין וביקש רק להימלך בדעת רוקח, שהוא רגיש ביותר למגע עם גרמנים. אחר כך הודיעני כי נתן הוראות לשתף פעולה.

אצל [יו"ר הכנסת] שפרינצק. אני מתהלך כל השבוע בתקווה - כמעט בביטחון - כי אוכל להציג את הממשלה ביום ב'. אותו יום בערב עורך שפרינצק חניגה בכנסת למלאות לה חמש שנים. אם יתחיל בינתיים ויכוח על אמון לממשלה החדשה - תופר אווירת החג (ברור, כי החג העיקר ולא המעמד המכריע של התייצבות הממשלה!). הנחתי דעתו: אם אהיה מוכן ביום ב' אסור לדחות ההתייצבות אף ליום אחד. אבל אין כל כורח לפתוח בוויכוח מייד לאחר הודעתי. אפשר להכריז כי הוויכוח יתחיל למחרת היום. ואז נמצאת ההודעה על הממשלה החדשה לא גורעת מרוח החג אלא מוסיפה עליו.

אחרי ארוחת הצהריים נפנית לניירותי לאחר שהזנחתי כמה ימים. פיקחתי גל. במשרד החוץ - אשר גם בו הפכתי לאורח נדיר - ישבתי עם המנכ"ל וגדעון ועברנו על סדר יום ארוך: האונייה שנעלמה לאחר שירו עליה המצרים בכניסה למפרץ אילת, הישראלים שנכלאו בבגדאד [ב-3 בינואר הורדו שבעה יהודים ממטוס בריטי בקו ניקוסיה-טהרן; ארבעה לא ישראלים שוחררו כעבור ימים מספר ושלושה ישראלים עוכבו], עניין אספקת הנשק האמריקני לעיראק, בעיית הסיוע הצבאי לפאקיסטן ופניית הודו בעניין זה אלינו בווישינגטון [לסיכולו], כינוס ועידת ישראל-ירדן לפי סעיף 12, ואם עלי למסור הודעה על עמדתנו בכל אלה או לערוך מסיבת עיתונאים.

באתי הביתה לתה עם ארתור ז'נט לוריא שבאו סוף סוף להשתקע [א"ל נתמנה סגן מנכ"ל משה"ח] וראיתים זו הפעם הראשונה.

אחרי ארוחת הערב באו גוברין, ספיר ורוקח. הזמנתי להתייעצות לקראת פגישתנו השנייה עם הסיעות הדתיות שנקבעה למחר בבוקר. עברנו על רשימת דרישותיהם והצעתי את הקו שנקוט. לאחר שסיימנו את עניין ההסכם שבינינו קיימת חזית משותפת של שתי המפלגות. אבל המוקש הטמון בהסכם - סעיף הסגנות בחינוך - הוא המאיים לנפץ את החזית הזאת לשניים. במשך היום היו סימנים קלושים לנכונות הדתיים לוותר בעניין הסגנות.

שוב ארבע שעות עם הסיעות הדתיות, מעשר עד שתיים. עימדי דינור וגוברין, מ"הכלליים" ספיר ורוקח, מהדתיים שפירא ובורג, רפאל וחזני, נורוק ו[ישראל] רוזנברג. ויכוח רב לאורך כל החזית - חזיר ושבת (להבדיל!), ענייני חינוך בלי סוף, צבא וגדנ"ע, ועל הכל הסגנות הממאירה! שוב התאמצתי להביא לידי ויתור, אך לשווא. יותר מהוויכוח הכללי הבהירו לי שיחות פרטיות וחילופי פתקאות, כי בנקודה זו לא יזוזו. שלחתי פתק לספיר: "זוהי אבן הנגף, אילולא היא - הכל מסתדר". ענה לי כי יותר שהוא שומע לטענות יותר הוא נוכח באי-צדקתן. נוח לו להיווכח כפי שרצוי לו, אבל המוקש בעינו ועל זה יתנפץ ההסדר כולו אלא אם כן יותר אחד הצדדים. הישיבה נסתיימה למעשה בתיקו אך כדי לחפות על המשבר הצעתי, ונתקבל, כי מחר בבוקר תשבנה בתל-אביב שתי ועדות, אחת לענייני החינוך הדתי ואחת לכל יתר העניינים.

לארוחת הצהריים החטופה אפי - אפי [אפרים] אברון, שחזר לפני ימים אחדים מווינגטון [היה מזכיר ראשון בשגרירות ישראל] להיות מזכיר פרטי ללבון. הזמנתיו לשמוע ד"ש מקובי ורנה ויורם שביקרו בווינגטון. סיפר טובות רבות.

ב-2.30 יצאתי לתל-אביב לקראת ישיבת המרכז. במלון "דן" שורה של מבקרים. הראשון אברהם רוטנברג. דיבר קודם על צורת ניהול החברה [חברת החשמל] להבא והציע להקים חבר נאמנים: שלושה שרים, [א"ר] הופיין והוא עצמו. אחר כך גולל צרה חדשה: סכסוך בינו לבין חברת החשמל המאיים בשביתה כללית בחברה. נושא המחלוקת - קופת התגמולים. כנראה עניין ישן שהגיע למשבר דווקא עכשיו, ערב העברת החברה לממשלה. העובדים מתוחים ומודאגים לקראת המשטר החדש - אדיר חפצם להישאר כשהיו. עכשיו הם ממהרים לקבל מההנהלה הקיימת מה שאפשר. לעומת זה, א.ר. [רוטנברג] אינו מוכן לחתום על התחייבויות חדשות בלי אישור הממשלה - ואילו העובדים מסרבים להתאזר בסבלנות עד שהממשלה תיכנס לעובי הקורה ותפסוק.

אחרי כן [מארק] יארבלום על ענייני פריס ערב צאתו לחזור לשם ואחריו איסר בעניינים שוטפים. [יוסף] בורג טילפן מירושלים. אחרי הפגישה המשותפת הם [הדתיים] נועדו בינם לבין עצמם ותהו אם כדאי להיפגש מחר, מאחר שבשאלה העיקרית אין כל סיכוי להסכם. אמרתי, כי אף על פי כן יבואו - כדאי להצר את הפער ככל האפשר.

הספקתי להמשיך כאן בניירות וב-8 הגעתי לוועד הפועל של ההסתדרות לישיבת המרכז [של מפא"י]. הרציתי שעתים. פתחתי בהערכת המו"מ עם מפ"ם ובציון כישלוננו כדבר שהיה מובטח מראש על-ידי סירוב הרוב להצטרף לאחריות ממשלתית בתקופה זו. הדבר הוכח זו הפעם הרביעית ויש ללמוד לקח: לא ללכת שולל אחרי הבטחותיהם של חברינו לשעבר מסיעה ב', אלא לדרוש מהם התחייבות מראש כי יהיו מוכנים לפרוש ולהיכנס לקואליציה לבדם אם ייווכחו כי אפשר להגיע איתנו לידי מצע משותף והרוב יהיה נגד. בלי התחייבות כזו אין כל טעם להיכנס למו"מ. אחרי כן הרציתי והסברתי במפורט את ההסכם עם "הכלליים" ולבסוף מסרתי על מצב המו"מ עם הדתיים; הצעתי לאשר את ההסכם עם "הכלליים"; לחייב את נציגי המפלגה במו"מ להמשיך במאמצים לשיתוף הדתיים; לקבוע כי הצטרפות ה"פרוגרסיבים" תלויה בהם בלבד. היה ויכוח נרחב. שוללי ההסכם המושבעים קפצו בראשו. נוצרה חזית מורכבת מכמה גזרות: שמואל דיין שפסל את "הכלליים" בשל התנגדותם להתיישבות; אנשי מועצות מקומיות המתענים תחת יד רוקח כשר הפנים; מזכירי מועצות פועלים הרואים במסירת תקציבי הפיתוח העירוני למשרד הפנים חבלה חמורה בכושר המלחמה באבטלה; ועוד. דיברתי שוב, הפעם פולמוסית. הוקעתי את קוצר הזיכרון שבגעגועים ל"קואליציה מצומצמת". הן נתנסינו בה עד שנסתאבנו ונמלטנו ממנה על נפשנו לחיק הקואליציה הרחבה. האומנם התלות הגמורה בדתיים תהיה הפעם יותר נסבלת משהייתה אז? הצבעתי על הסתירות: השוללים טוענים כי "הכלליים" מנצלים את משרדיהם להכנת הבחירות, זאת אומרת כוחם בבחירות תלוי בהישארותם בשלטון. אבל שוללי ההסכם שבקרב "הכלליים" עצמם דורשים את יציאת מפלגתם מהקואליציה דווקא לשם התכוננות יותר יעילה לבחירות. ואף אומנם, "הכלליים" הצליחו בבחירות לאחר היותם באופוזיציה. לבסוף הבעתי דאגה חמורה להשהיית ההחלטה, שפירושה המשך הסחבת - זה השבוע השישי! - העלולה להביא לידי החזרת המשימה לנשיא ויש בה פתח לסכנת התפוררות ההסכם שהושג בעמל מפרך של כמה שבועות, מבלי שיהא ביטחון כלשהו כי במקומו נבנה דבר-מה אחר.

אבל מתחילת הוויכוח היה ברור, כי בישיבה זו לא תיפול הכרעה, ואם נתעקש לדחוק את הקץ - הרינו עלולים להשיג הכרעה שלילית. הצבעה ניסיונית באמצע הישיבה נתנה רוב גדול בעד דחיית ההחלטה. בחצות הוחלט סופית לדחות את המשך הוויכוח וסיומו לישיבה הבאה. דיברו כחמישה-עשר ונשארו רשומים כעשרים.

ב-12.30 אספתי ליד שולחן בתוך אולם הישיבות את ועדת השמונה להתייעצות. אמרתי כי מחר אקרא את "הכלליים" ואודיע להם את מצב הרוח במרכז. אזכיר את [יוסף] ספיר את הבטחתו ואתבע את מילויה. ניסיונו לשכנע את הדתיים והעלינו חרס. המפלגה לא תסכים בשום פנים לגרום ליציאתם ועל ידי כך להעמיד את היהדות החרדית כולה מחוץ לתחום האחריות לשלטון בישראל. כך הוסכם.

בעיתונות כי מרכז "הציונים הכלליים" אישר את ההסכם.

ב-9 התייעצות במפלגה בשאלת הבחירות בנצרת - כאילו אך ורק כדי להפיג את "השיעמום" של המו"מ הקואליציוני. כשחזרתי למלון טילפן רוקח לבשרני על אישור ההסכם במפלגתו. אמרתי, כי אין בידי לגמול לו והצעתי פגישה על מנת שיביא גם את ספיר.

בינתיים עמדתי בקשר עם גוברין ונמיר שישבו עם הדתיים במשרד הביטחון בקרייה. "הכלליים" לא הופיעו לפגישה זו, אבל ספיר ישב עם דינור ומשה שפירא בוועדה אחרת לענייני החינוך הדתי.

בינתיים היה לי בוקר של נופש במלון "דן" מול הים. כתבתי יומן, שנתפגר מאוד, והתחלתי קורא בספרו של השגריר [האמריקני] צ'סטר בולס על שליחותו בהודו, Ambassador's Report ["דוחו של שגריר"], שהביא לי אפי [עברון] במתנה (ספר של 1954).

קרוב לאחת התאספו בחדרי ספיר ורוקח, נמיר וגוברין. הייתה שיחה כבדה. דיברתי ארוכות וחמורות. אמרתי, כי לב [חברי] מרכז מפלגתנו כבד עליהם מאוד.

ראשית רב הרוגז והקיסרוג על שגרמו בכלל למשבר מיותר וממאיר זה ועשו את פרישת ב"ג עילה להצגת תביעות ותנאים ועל ידי כך ביזו את המדינה כלפי חוץ, את הממשלה בתוך הארץ;

שנית, בישיבת המרכז נמתחה ביקורת קטלנית על כמה מסעיפי ההסכם;

שלישית, אם גם כמה מתביעות הדתיים עוררו התנגדות נמרצת, הרי את קולן של תביעות אלו תלה המרכז שוב ב"כלליים", שכן אלמלא הקו שנקטו לא היה שום פתחון פה לדתיים לדרוש כלשהו.

אחרון-אחרון, התביעה לסגן יחיד עוררה התקוממות כללית. לא נערכה הצבעה אך הייתה ברורה הרגשת המרכז בנקודה זו. ההרגשה הייתה כי הפעם צדקו הדתיים. הם לא פתחו בתביעת סגן, אם כי הדבר הובטח להם פעם. אבל אם ניתן סגן לאחרים, יש להם כל הזכות לדרוש סגן גם לעצמם, כל שכן שהם אינם מציגים תנאי כי הסגנות תינתן להם בלבד אלא מסכימים כי גם ל"כלליים" יהיה סגן. על כל פנים ברור כי הם לא יוותרו בנקודה זו והמפלגה לא תסכים בשום פנים לגרום לפרישתם מהקואליציה - לא על ידי סיפוק תביעה חיובית של "הכלליים" אלא על ידי כניעה לתנאי שלילי.

קראתי עליהם תיגר - כלום אין הם מפלגה בעלת אחריות ממלכתית? היכן האחריות הממלכתית שלהם, היכן בגרותם הציבורית, אם הם מוכנים לדחוף את היהדות החרדית כולה לאופוזיציה? האם דרוש לממשלת ישראל עכשיו קרע עם היהדות החרדית, בארץ ובחו"ל? הם יודעים היטב כי בעולם היהודי משתוללות עכשיו רוחות קטב של איבה למדינת ישראל. הלך רוח זה יונק ממקורות של קנאות דתית ומסתייע בה, גם מתחפה על ידיה. מי עומד בפרץ הזה? מי ערוך כלפי אותה חזית? מפא"י? "הציונים הכלליים"? העומדים באותה מערכה הן מפלגות הדת הציוניות. אחריות ציונית וישראלית מחייבת לחזק את ידי העומדים באותה חזית ולא להחלישם. העמדה הנוקשה שנקטו "הציונים הכלליים" מעמידה את הסיעות הדתיות שבקואליציה בפני ברירה בין שתי דרכים: או עליהן להיכנע ולהישאר - כי אז הן מאבדות את עולמן בעיני היהדות החרדית, משפילות את כבודן ועל ידי כך הן מפסידות את מעמדן והשפעתן לטובת ה"אגודה" וזרמים עוד יותר שחורים - או עליהן לצאת, כי אז הן כורות התהום בין ממשלת ישראל לבין היהדות החרדית כולה, בארץ ובגולה. מי מאיתנו מעוניין בזה?

ספיר החל טוען, כי תביעת "הכלליים" צודקת מתביעת הדתיים והוא נוכח בזה יותר ויותר במהלך הוויכוח. עצם העובדה כי הם אינם דורשים סגנות אם אין סגנות ניתנת ל"כלליים", אלא באים בדרישה זו רק במקביל לדרישת אחרים - מוכיחה בעליל כי אין הדבר דרוש להם לגופו אלא רק מטעמי כבוד מדומה.

אמרתי כי אין זה כה פשוט. עניין של כבוד אינו דבר קל. יש מאחוריהם ציבור שהם חייבים להופיע לפניו כמכובדים אם רצונם להשפיע עליו ולהנהיגו. יתר על כן, יש ציבור חרדי העוין אותם וחותר תחתם ואסור להם לתת בידיו קרניים לנגחם. אבל הבעיה מי צודק יותר נפתרת על ידי כל אדם העומד מן הצד על נקלה - אם הוא רואה כי צד אחד מבקש משהו לעצמו ומסכים כי גם זולתו יקבל אותו דבר ואילו צד שני שולל מזולתו מה שהוא דורש לעצמו - בחינת אני ואפסי עוד, לי יהיה ולך לא יהיה - אין כל ספק בעיני עם מי הצדק.

הזכרתי לספיר את שיחתי איתו בה אמרתי לו מראש כי סעיף זה ישמש סלע המחלוקת שלא נוכל להתגבר עליו והצעתי לו לוותר. הוא טען אז כי מוקדם עדיין לוותר, כי טרם עשינו מאמץ לשכנע את "הפועל המזרחי", כי עלינו ליצור תחילה את ההסכם ולהופיע כלפי הדתיים כחזית מאוחדת - על ידי כך נמצה את כל אפשרויות ההשפעה, ורק אם בסופו של דבר לא נצליח להיזי את הדתיים מעמדתם, נתחיל לחפש פיתרון אחר. אז גם הוא יהיה מוכן לבוא בהצעה אחרת ויהיה לו פתחון פה ללכת אל חבריו ולהציע שינוי עמדה.

כאן הייתה נכונה לי אפתעה מלבבת: ספיר ניסה להתכחש להבטחתו. הוא לא אמר כדבר הזה. **הוא לא אמר כדבר הזה**. הוא לא נתכוון לכך. כוונתו הייתה לחיפוש איזה תחליף - פיצוי לדתיים בעד ויתורם על הסגנות ולא ויתור מצד "הכלליים" לתביעתם לסגנות.

כעסתי מאוד. אמרתי כי אם אלה היו דבריו אז הרי יוצא כי מוחי מעורפל וזיכרוני חלש. אבל לא כן הדבר. מוחי צלול בהחלט וזיכרוני חזק. אין שמץ ספק לדידי מה נאמר בינינו אז ומה הייתה משמעות הדברים. אני יכול רק להביע צערי על כי הוא נוקט עכשיו גירסה זו.

ספיר טען, כי על כל פנים לא התעקשנו די כלפי "הפועל המזרחי". הוא בטוח כי אילו התעקשנו עד הסוף היו מוותרים. עכשיו שאבו עידוד מעמדת המרכז.

אמרתי כי לא היא. ביזבזנו שבוע ימים בניסיון שווא להשפיע על "הפועל המזרחי". התעקשותו היא שעוררה את הסתייגות המרכז, ולא להיפך. על כל פנים אינני מוכן לבזבז זמן נוסף ולעומת זה אין ביכולתי - זאת אני מודיע להם בכל גילוי הלב - להשיג אישור המרכז להסכם בלי הסתייגות מסעיף הסגנות. לפי כל עומק הכרתי מילאתי באמונה אחרי התחייבותי כלפי "הכלליים". עמדותי איתם שכם אחד מול תביעת הדתיים. לכל יש גבול ואני בטוח כי הגענו עד הגבול.

התחלנו חוזרים על דברינו. לבסוף אמר רוקח כי הם ימסרו את מצב העניינים לחבריהם. פני ספיר הביעו ייאוש גמור - כאילו הכל חזר לתוהו ובוהו. הלכו. משיצאו אמר נמיר כי לפי המצב שנוצר עלינו להיכון ברצינות לקואליציה מצומצמת. גוברין הביע התפעלות מאופן דיבורי עם "הכלליים". עד שהלכו גם שני חברים אלה והזמנתי משהו לארוחת צהריים הגיע משה קרן מ"הארץ" ואכלתי בנוכחותו אגב שיחה. הזמנתי להסביר לו את המצב שנוצר בשביל גיליון יום א'. ב-4 יצאתי לירושלים. באתי הביתה מדוכא בתכלית. על סף השבוע השישי למשימה שהוטלה עלי ולאחר המאמץ העצום שהושקע בהסכם עם "הכלליים", רחוק אני מהקמת ממשלה כמעט כמו שהייתי ביום הראשון. הייתה שוב ארוחת ערב רבתי עם מוזמנים רבים לאחריה, הכל לכבודם של ארתור וז'נט לוריא. לארוחה באו סם ורוז הלפרין, רבקה שולמן, דבורה קפלן, גיורא יוספטל, יוסף נבון, שמואל ויהודית בנדור, צבי ורחל שוורץ. אחרי הסעודה נוספו רבים ממשרד החוץ וסתם אנשי ירושלים. זאב שרף סיפר על יוזמה חדשה של יוסף יעקבסון, שהוזעק על ידי ספיר לעזור בהתרת המשבר החדש. אמרתי לזאב כי אני מוכן להציע ל"ציונים הכלליים" כי אופיע במסיבתם להסביר את המצב ולתבוע מהם להתפשר. דעתו הייתה כי אסור לי לעשות זאת אלא אם כן יובטח מראש כי ייענו לי. פרשתי לפינה עם משה קול "הפעלתי עליו לחץ". מה ראו על ככה להתעקש? הן לפי ההסכם בינינו לבין "הכלליים" לא יוגש החוק על אחוז החסימה לכנסת אלא כעבור שישה חודשים. מי יודע מה יהיה בינתיים. ואם יכלו כל הקיצין הן יוכלו לפרוש. דיה לצרה בשעתה - על שום מה הם דוחקים קץ המשבר? בתשובה פתח בהרצאה מפורטת ומכיוון שמסביב היה רעש רב הזמין עצמו לשיחה ביחידות למחר. באמצע הערב הסואן טילפן בקר מתל-אביב ובישר כי המשבר בין ההסתדרות ובין פועלי חברת החשמל בכל תוקפו ונצטרך לטכס עצה רצינית ביום א'. המסיבה לארתור הייתה מוצלחת ביותר. האורחים התפזרו קרוב לחצות ואז עוד טרחנו שעה ארוכה בסידור הכלים ובהחזרת הסדר על כנו. ועוד שתינו תה ודיברנו עד שתיים.

בבוקר באה נחמה ג'ייקובס לבקש עזרתי כלפי האוצר ביחס לתנאי מכירת ביתה לממשלה – אותו בית אשר שימש מעון לב"ג וכנראה עכשו ידור בו אשכול.

שיחה ממושכת עם משה קול, שדרכו בפירוט מופלג ושטף לשונו כמעין המתגבר. הסביר לי את הסיבה האמיתית, העמוקה, השורשית, היסודית להתנגדותם הנמרצת שלו ושל חבריו (יזהר הררי, אנשי "העובד הציוני", קצת "יקים" מתקדמים) לאחוז החסימה. אין הם חוששים פן לא תגייס מפלגתם בבחירות הבאות 4% של כל הקולות - במה דברים אמורים, אם תישאר שלמה. אבל מאיימת עליהם יוזמת נחום גולדמן למזג את ה"פרוגרסיבים" עם "הכלליים". מנוי וגמור עם "העובד הציוני" ובעלי-בריתו להתנגד לאיחוד ולקיים מפלגה ציונית מתקדמת ויהי מה. אך הם חוששים כי גם תומכי האיחוד - רוזן, גרנות, פרדר ודומיהם - יעמדו בשלהם והמחלוקת תביא לידי פילוג המפלגה. אם כזה יהיה המצב אזי ברור להם כי שארית המפלגה לא תחזיק בשום פנים מעמד נוכח אחוז החסימה. סיפר לי על הוויכוחים שהיו לו ולחבריו עם ידידי נחום, המשלה עצמו בשווא כי הוא יכבוש לב "הציונים הכלליים" להרכיבם אותו אלוף לראשם. יצרו העז להיות למנהיג מפלגה גדולה בישראל מעבירתו על דעתו לבלתי ראות כי "הכלליים" בשום פנים לא יקבלו את שני העקרונות הראשיים של שיטתו - בענייני חוץ פשרות עם מדינות ערב למען השלום ובשאלות פנים הפסקת המלחמה נגד מפא"י. בינתיים הוא מטיל מבוכה וזרע תבוסנות בקרב ה"פרוגרסיבים" ויוזמתו היא שגרמה לתסבוכת המעכבת כניסת מפלגתם לממשלה. עלי לדבר עם רוזן ולהשפיע עליו כי יסתלק מהתנגדותו להשתתפות ה"פרוגרסיבים" בקואליציה קטנה. הנימוק צריך להיות כי האיום בקואליציה קטנה הוא שביא את "הכלליים" לידי ויתור על הסגנות היחידה ועל ידי כך יאפשר את הקואליציה הרחבה של הדתיים. ואם יוותרו מתוך אותו פחד גם על אחוז החסימה הרי גם ה"פרוגרסיבים" ייכנסו והכל על מקומו יבוא בשלום. אמרתי לו כי איני רואה שום סיכוי לווייתור "הכלליים" על אחוז החסימה **יען זהו** מגינים העצמי בפני התפוררות, אבל הבטחתי לשוחח עם רוזן באותו כיוון. קול מוכן לדרוש כינוס הנהלת ה"פרוגרסיבים" לשם הכרעה סופית, זו שלא ננקטה בישיבת המרכז שלהם.

הלכתי עם צפורה הליכה שבתית למופת למלון "דוד המלך", להחזיר ביקור לרוזן הלפרין ולשוחח איתה בעניינים המעיקים עליה. סיפרה על **התגבורת** הניכרת של תעמולה ערבית [בארצות-הברית] והסתת ידידי הערבים מאנשי כת דורותי תומפסון ("ידידי המזרח התיכון") הנתמכים על ידי "מועצת היהדות". דווקא בשעה כזו מוכרח לבוא שינוי יסודי בארגון פעולת ההסברה שלנו. עין FBI [הבולשת האמריקנית] פקוחה על פעולותינו הכספיות והערבים וידידיהם משסים את השלטונות בנו. אין ספק כי יש כבר בידי השלטונות הוכחות כי כספים הנאספים על ידי "המגבית" ["היהודית המאוחדת"] על יסוד פטור ממס הכנסה בהיותם, כביכול, מיעדים כולם למטרות של צדקה, מוצאים בחלקם לפעולה מדינית, שאין בשום פנים לתרצה כמעשה צדקה. אם יגיעו הדברים לידי חקירה - רעה נגד פנינו. לפיכך הוחלט להפריד בין פעולת הסברה מדינית לבין פעולות חינוך, הכשרה וכיו"ב ולחלק לפי זה את "המועצה הציונית" [בארה"ב] לשני גופים. ואז מתעוררת הבעיה, מאיזה מקור יממן את עצמו אותו פלג של המועצה שיעסוק בפעולה מדינית. לכאורה תהיה זו פעולה אמריקנית טהורה, הנישאת על כתפיהם של אזרחי ארה"ב, אך אם לא יוכלו אלה ליהנות מכספי "המגבית" - ואילו מגבית נפרדת לא יוכלו לערוך - מאיזה מקור ישאבו את האמצעים? השאלה נשארה בתיקו.

רוזן סיפרה על תופעות מדאיגות מאוד של תגובות עוינות בציבור להסברתנו - בין השאר על אווירת איבה שהקיפה את הופעותיו האחרונות של אבן בטלוויזיה.

אחרי ארוחת הצהריים ביליתי שעה ארוכה ליד הטלפון. ניהלתי שיחה ממושכת עם רוזן בתל-אביב לשדלו כי ייתן יד לכינוס הנהלת ה"פרוגרסיבים" למען תקבל סוף סוף החלטה ברורה לגבי שאר האפשרויות: הילכו לקואליציה רחבה עם אחוז החסימה ויצטרפו לקואליציה מצומצמת בלעדיו? טילפנתי ל[דב] יוסף **בנתניה** על השביתה העומדת לפרוץ בחברת החשמל. טילפנתי לאשכול ולגולדה על מצב העניינים. ניסיתי להתקשר גם עם לבון בתל-אביב ולא מצאתיו. ביקרתי את הנשיא ומסרתי לו דוח על המצב.

ברעם ואמיר באו למסור כי ענייני שביתת עובדי עיריית ירושלים – אינם זזים. לדעתם יש סכנה כי מינויו של הממונה על הגבייה לא יצא לפועל, ואם כן [לא] ישפר את מצב תשלום המשכורת. עלינו להבהיר בממשלה כי עזרת האוצר לעירייה בתשלום המגיע לעובדים מנובמבר ואילך תלויה בתנאי בל יעבור כי העירייה תקבל ממונה של משרד הפנים לפיקוח על הגבייה ותסכים לשריין את התקבולים לתשלומי המשכורת. בא [משה] תבור מ"דבר" לשמוע הסבר על המצב במו"מ הקואליציוני והכתבתי לו פרשה שלמה. אחר כך טילפן לי את הכתוב וערכתיו בטלפון.

טלפון מנמיר. "הרחובות" - זו חניכתו של יוסף יעקבסון בימים אלה - מצא דרכו אליו ואל גוברין והרי השלושה יושבים על המדוכה. ההצעה היא כי סעיף הסגנות יישאר בהסכם אך ביצועו יידחה עד שיושג הסכם עם הדתיים, אם על שני סגנים או על שום סגן, או שמא יתפשרו במשך הזמן עם סגן אחד. בינתיים יקבלו "הכלליים" מישנה למנהל כללי בהתאם להצעת הפשרה הקודמת. נשאלתי אם אסמוך ידי על ההצעה על מנת שתובא לפני ועדת העשרה של הכלליים הממתיקה סוד הערב. הסכמתי ואחרי כן טילפנתי לגולדה ולדינור להעמידם על הפתח החדש למוצא מן המצר.

בשעה מאוחרת בערב טילפן קול. רוזן מסר לו על שיחתי עמו והניח בידי את ההכרעה אם לכנס למחר את ההנהלה או לא. אמרתי לו כי יכנס - הבה ונזיז את העניין בדרך זו לקראת ההכרעה. אם יחליטו ה"פרוגרסיבים" חיובית על קואליציה קטנה, תהא בזה דחיפה ל"כלליים" להתפשר עם הדתיים. הבעתי תקוותי, כי יחליטו חיובית גם על קואליציה רחבה.

בבואי למשרד רה"מ בישר לי זאב [שרף] כי "הרחובותי" העלה חרס. הצעת הפשרה שלו נדחתה לחלוטין ובזעם. בוועדת העשרה של "הכלליים" הייתה התנפלות פרועה על רוקח ועל ספיר בשל פשרנותם. נראה כי ספיר העלים משולחיו את הנכונות לפשרה בשאלת הסגנות שהביע באוזני ומשנודע עכשיו הדבר ניסה להכחיש ולא שיכנע ולכן יצא עליו הקצף. בראש המצליפים על שני "הפשרנים" - הקנאי הגדול סרלין. על כל פנים אסרה הוועדה לנהל עכשיו כל מו"מ **שהוא** איתי בלי נטילת רשות מפורשת ממנה. סברה, כי צף גורם חדש המחזק ידי המתנגדים לחידוש הקואליציה ומעדיפים יציאה לחופשי על מנת להיכון לבחירות, והוא התקציב של אשכול המאיים במיסים חדשים.

עודני מתכונן לשיבת הממשלה והנה טלפון מבקר. הוא יושב עם נציגי עובדי חברת החשמל - חברינו - ואינו מצליח לשכנעם כי לא ישבתו. מורא האיסור של הוועד הפועל איננו פועל. אולי אדבר אני איתם? ניגש אל הטלפון יעקב חושי, אחיו של אבא, והוא המתון שבחבורה ושפכתי עליו מרי שיחי על קבלת-פנים זו שעורכים עובדי החברה לממשלה כבעלת המפעל - הפגנה של ריאקציוניות המתנגדת להעברת המפעל לרשות המדינה. חושי טען מה שטען - הסכסוך אינו עם הממשלה אלא עם הנהלת החברה; השביתה אינה אלא הפגנית ושום שירות חיוני לא יפסק. אמרתי לו כי אין תשובותי מתרצות את עיקר העניין ודעתי היא כי אסור להם לשבות. שיחה קצרה עם רוזן לפני הישיבה. הוא בטוח כי בהנהלה יהיה רוב בעד קואליציה קטנה ובלבד שסעיף החסימה יימחק. הוא עצמו יראה קואליציה קטנה כאסון. הערכה זו עוררה אצלי שוב את השאלה אם נוכח התנגדותם של רוזן, גרנות, פרדר ודומיהם יעז הרוב הצעיר של המפלגה להעמיד את הדברים על **דעתו**.

לבון נכנס לשמוע חדשות והתרשם מאפשרות המיפנה לקראת קואליציה קטנה. בינתיים נקבעה ישיבת מרכז המפלגה להערב אבל טילפנתי למזכירות לבטלה יען אין כל טעם להתכנס בטרם תיפול אצל ה"פרוגרסיבים" הכרעה העשויה לשנות את רקע העניין כולו.

בישיבת הממשלה, שהתחילה ב-10 ונמשכה כרגיל עד 1, שררה במפתיע רוח טובה. העניינים נתבררו לגופם וכמעט שלא היו התנגשויות סיעתיות. נכון, כי דאגתי לא להביא לדיון עניינים שתוכם רצוף חומר נפץ. ההתנגשות החריפה הייתה בין אשכול ולבון בשאלת הגימלות לקציני צבא היוצאים מהשירות עם הגיעם לפרקם. לבון הגיש תוכנית הקובעת לקציני צבא גימלות גבוהות מאלו המגיעות לפקידי ממשלה בדרגות מקבילות וביסס הצעתו בהיגיון רב. אשכול התריע על הנדיבות המופרזת המוציאה אנשים לתרבות רעה, מעוררת קנאת אחרים וסופה שהיא מעלה את הרמה הכללית מעבר לכל יכולת המדינה לשאת בה. אמרתי לבסוף ללבון, כי לצדו אומנם ההיגיון אבל לצד אשכול האמת.

אחרי הישיבה אמרתי ל[בכור] שטרית כי ייקח בידיו את חמשת הערבים שלנו [חברי הסיעות הקשורות במפא"ן] בכנסת. אם מועדות פנינו לקואליציה קטנה הרי משקל קולותיהם עולה בחשיבותו. אומנם החשבון מראה כי נוכל להגיע לרוב קטן גם בלעדיהם, אך תוספת חמישה קולות תועיל הרבה. שטרית בטוח כי הערבים יתמכו בנו.

אחר הצהריים בבית ישבתי עם וולטר על כמה עניינים דחופים שהצטברו במשרד החוץ, אשר הזנחתיו מאוד בימים אלה.

הזמנתי הביתה את משה שפירא וסיפרתי לו על המתרחש. בפעם הראשונה שמע מפי דברים ברורים כי המפלגה לא תפקיר אותם בעניין הסגנות. שפך מרי שיחו על התעמרותם של "הציונים הכלליים" אך נרתע מהסיכוי של אי-השתתפותם בממשלה. חשבונו ברור: עיקר התנגשותו עם "הכלליים" הוא במאבק על תמיכתם של אותם החוגים החרדים השייכים למעמד הרכושני והשאלה היא מה יעדיפו אלה על מה - אם את ענייני הדת או ענייני המעמד. אבל מכיוון שהברירה "עדינה" מאוד אין ידדי שפירא מעוניין להחריפה. והנה, אם הדתיים ו"הכלליים" נמצאים בקואליציה אחת, יכולים אנשי מסחר ותעשייה דתיים להצביע בעד סיעה דתית מבלי שירגישו כי על ידי כך הם יוצאים למלחמה נגד "הכלליים", אשר בהם לאחר הכל הם רואים את משענם העיקרי כמעוניינים במשטר כלכלי מסוים, מה שאין כן אם הדתיים בפנים ו"הכלליים" בחוץ, אשר אז הצבעה בעד הדתיים, שבתוכם ההכרעה "פועל המזרחי", פירושה לצאת חוצץ נגד מפלגת המעמד ובמצב זה הם עשויים להכריע את הכף לטובת העניין המעמדי ונמצאת המפלגה הדתית מאבדת תומכיה.

מסקנתו של שפירא, אשר אותה הוא משנן באוזני מאז פרוץ המשבר, כי יש לחתור לממשלת-מעבר להכנת הבחירות. דחיתי מוצא זה הפעם כשם שדחיתיו בפעמים הקודמות. אסור לנו לחתור לבחירות. אם תבואנה - תבואנה. אך פנינו לייצוב המימשל ולא לערעורו בידים.

גוברין טילפן מתל-אביב על איזו הצעה חדשה של "הרחובותי", שיש בה שינוי נוסח קל לעומת ההצעה הקודמת. לא ראיתי בזה סיכוי כלשהו לשינוי הקו של "הכלליים".

בקר טילפן כי אחרי הכל ניאותו עובדי חברת החשמל לדחות את שביתת האזהרה ומחר יתקיים בירור נרחב אצל יוסף. הוא דורש לפני כן התייעצות שרים בהשתתפותי. סיבוכים אלה של עיריית ירושלים וחברת החשמל בעיצומו של המשבר הממשלתי הם מכה שאינה כתובה, אבל כל חריקת השיניים אינה מועילה לפוטרי מטיפול בפורענויות אלו.

לאחר כמה ימים שלא דרכה רגלי על סף משרד החוץ סוף סוף הגעתי לחדרי, שנתחבב עלי מאוד בתקופה הקצרה שאני עובד בו, ולאווירה החמה של לשכתי. המועדה - עם רבקה שולמן, נשיאת "הדסה", שבאה להכניסני בסבך בעיית הבניין החדש של המרכז הרפואי בעין כרם וחתירות אנשי המיכללה נגד תוכנית זו, כיוון שהם מעוניינים בסמיכות בית-הספר לרפואה ליתר בנייני המכללה בשטח הסמוך לקרייה [בגבעת רם], מקום שאין בו כלל מרחב להתפתחות המרכז הרפואי. הבטחתי לבקר איתה ועם ד"ר [קלמן] מן [מנהל בית החולים "הדסה"] במקום הבניין.

בערב, בבית, התייעצות חברים על עתיד עיריית ירושלים: שרים, סניף המפלגה, חברי מועצת העירייה. המכנה המשותף - פיזור המועצה הקיימת. חילוקי דעות על המשטר העתידי - אם שלטון נבחר או ממונה או צירוף שניהם. באמצע הישיבה טלפון מתבור של "דבר": ה"פרוגרסיבים" החליטו, ברוב לא גדול, בעד קואליציה קטנה

בלי אחוז חסימה ונגד קואליציה רחבה עם אחוז החסימה. ובכן נפל דבר! קואליציה קטנה הפכה "ממשות חיה", בעוד שעד כה הייתה "סיסמה ערטילאית". מייד עברתי שוב על החשבון: מפא"י 47 + דתיים 10 + "פרוג" 4 = 61. לא יצביעו נגדנו 5 ערבים ו-2 פועלי ה"אגודה". הוזה אומר 61 נגד 52. אם הערבים איתנו - 66 נגד 52. אם פאג"י איתנו - 68 נגד 52. לפי חשבון 47 + 10 + 4, אם היחידה 4, אזי מגיעים ל"פרוג" שר אחד, לדתיים 2 וחצי, לנו כמעט 12, אבל אם היחידה 5, אזי ל"פרוג" למעשה שר אחד, **לדתיים 2** וחצי, לנו 9 וחצי, זאת אומרת 9, והרינו חוסכים למדינה בסך הכל ארבעה שרים, מקטינים את סוד השרים מ-16 ל-12, ונמנעים מהצרה הכרוכה בתוספת 3 שרים לעצמנו. ביקשתי את זאב [שרף] לערוך לי רשימת 12 שרים ומייד הגיש לי:

- (1) רה"מ ושר חוץ - מ"ש;
- (2) **האוצר ופיתוח** - אשכול;
- (3) משפטים - רוזן;
- (4) פנים ודתות - שפירא;
- (5) בריאות וסעד - בורג;
- (6) ביטחון - לבון;
- (7) עבודה - גולדה;
- (8) חקלאות - נפתלי;
- (9) משטרה - שטרית;
- (10) חינוך - דינור;
- (11) מסחר ותעשייה - יוסף;
- (12) תחבורה ודואר - ארן (!)

רשימה מעניינת מאוד. כל ההסדר הזה בא כמובן בחשבון רק בלית ברירה, יען השיקולים המכריעים והנוקבים בעד קואליציה רחבה, עם כל נגיעה, ונגד הגיהנום הכרוך ביציאת "הכלליים" למרחבי ההשתוללות האופוזיציונית עומדים בעינם. אבל טוב כי הונף עליהם השוט של "קואליציה קטנה" וחשוב כי ירגישו בזה סכנה ממשית ודוחקת. שכבתי לישון בהרגשה של הקלה.

בבוקר במשרד רה"מ קיבלתי לביקור קצר את רבה של רומא המסייר בארץ. ב-9 ועדת השמונה של המפלגה שנצטמקה לחמישה: נמיר ולבון לא באו, ארגוב בהבראה. סיכמנו כי אפנה תחילה לדתיים ולאחר שאבטיח נכונותם להיכנס לקואליציה קטנה אפנה בדברים ברורים ל"כלליים". הנוסחה שהצעתי בשביל "הכלליים" היא להשאיר בהסכם את סעיף הסגנות ככתוב, אבל להוסיף כי ביצועו נדחה וכאן הברירה לפנייהם בין שתי גירסות: או ייאמר כי הביצוע נדחה עד שתושג הסכמת יתר השותפים לקואליציה או כי נדחה עד להחלטת הממשלה, על מנת שיהא ברור כי בממשלה לא נתמוך במינוי הסגן ה"כללי" אלא בהסכם עם הדתיים, זאת אומרת רק אם מינויו לא יגרום ליציאתם וזאת נודיע להם מראש.

מייד אחרי ישיבת הוועדה התייעצות בעניין חברת החשמל: אשכול, גולדה, דב יוסף, בקר. התמונה ברורה. עובדי חברת החשמל מהווים מעין shop union [איגוד פועלים מקומי סגור] בנוסח אמריקני. מבחינה מעמדית אין הם מקבלים מרות ההסתדרות. מבחינה ממלכתית הם בועטים בהלאמה. נוח להם להסתדר על דעת עצמם עם ההנהלה הפרטית הקיימת. למעשה השלטון האבהי של [פנחס] רוטנברג המנוח [מייסד חברת החשמל] גרם לסיבוכים ממאירים. עניין הגימלות נסחב אצלם זה שנים על שנים. דווקא בשעה זו, ערב העברת המפעל לממשלה, ראו להביא את העניין להכרעה ועד משבר. אברהם רוטנברג נהג קלות דעת בהתחייבו על סכומים עצומים שיהוו למעשה מעמסה על התקציב הממשלתי. הוא ביקש ברגע האחרון לתלות הסכמתו הסופית באישור הממשלה והסתבך. עורר התקוממות העובדים המאיימים עכשיו בשביתה. מאחורי כל המתח והזעם של העובדים - התנגדותם להשלטת המדינה על המפעל. מסורתם בדרך כלל פינוק ויחסנות. לפי הגדרת בקר, כשפועלים באיזה בית-חרושת מגיעים מאיזו בחינה לתנאי עבודה הנהוגים בחברת החשמל, נהפך הדבר מייד לקיפוח בשביל עובדי החברה.

ב-11 שפירא ובורג. עימדי גוברין. פני שפירא לא כתמול שלשום. פשוט אין להכיר. זועף ומתריס ונהג ביד רמה כתקיף גדול. השינוי בעניין הסגנות אינו פותר את הבעיה. יש תנאים אחרים. אם לקואליציה גדולה - אזי, ראשית, עניין היתרי עבודת שבת. לכתחילה דרשו מתן היתרים על דעת שני שרים, עבודה ודתות (כיום הם ניתנים על דעת שרת העבודה בלבד). גולדה סירבה. מוכנים להתפשר: שרת העבודה תיתן היתר **בהתייעצות** עם שר הדתות (ראיתי מראש כי יגלוש להצעה כזו וביקשתי לשכנע את גולדה כי תסכים וסירבה).

שנית, עניין גידול חזירים - הכרחי חוק! (הודעתי להם כבר כי לא נזוז כמלוא נימה מהחלטת הממשלה, המרחיקה מאוד לכת, ופותרת פתח לתחיקה נוספת אך אין בה התחייבות מראש על חוק מפורש). אשר לקואליציה קטנה הריהם מוכנים גם לזו, אבל אז יש תנאי נוסף והוא דחיית ביצועו של חוק השירות הלאומי. עם זה הכריז שפירא כי מנוי וגמור עמם להגיש חוק לכנסת נגד גיוס בנות בכלל.

עניתי בניזיפה על אופן הדיבור ותוכן הדברים. מה קרה מאז נפגשנו באחרונה? (ברור מה קרה - אם יש סיכוי לקואליציה קטנה, הרי שיתוף הדתיים חדל להיות רצוי בלבד והפך הכרחי, הרי שיש להאמיר במחיר) מדוע מגיע להם פיצוי כלשהו בעד ויתורנו על שיתוף "כלליים" משום סירובנו לוותר להם על חשבון "הפועל המזרחי"? שפירא גירש מעל פניו את הרוגזה, הוציא מקולו את הקפידה, והסביר בפשטות: אין זה כל כך פשוט בשביל הציבור שלהם להיכנס לקואליציה בלי "הכלליים" - זוהי אחריות כבדה והשאלה תהיה מה ראו על ככה ו"מה קיבלו". אמרתי כי לאחר שקבענו מסמרות כלפי "הכלליים" בעניין הסגנות לטובת הדתיים, שוב לא נוכל לראות סיפוק שום תביעה מצדם כתנאי בל יעבור.

טלפון ממשלה קול. הוא וחבריו עיילו את ההחלטה בעד קואליציה קטנה. זוהי בעיניהם עזרה חשובה לי בהתרת הסבך. אבל אם התוצאה תהיה כי בדרך זו, הודות להם, אצליח להביא את "הכלליים" לידי ויתור על הסגנות היחידה ואז תקום הקואליציה הרחבה בלעדיהם - תהיה להם "הרגשה קשה". יצא, כי תמורת עזרתם לי נטשתי אותם. הודיתי כי השתלשלות כזו אפשרית וטענתי על שום מה החליטו נגד השתתפות בקואליציה רחבה. אמר כי בעניין סעיף החסימה לא ייתכן שום ויתור מצדם והרוב שהחליט בעד קואליציה קטנה הוא הרוב שאינו מוכן להתפשר עם האחוז. מכל מקום, הם ישמחו על תרומתם להקמת ממשלה גם אם לא ישתתפו בה.

נעכרה רוחי. הריני נקלע מן הפח אל הפחת. מבקש להתיר סבך אחד ויוצר כאילו במו ידי סבך חמור ממנו. צא וחשוב: "הכלליים" לא יוותרו על הסגנות היחידה שהפכה לדידם עיקר קדוש. הדתיים ירימו אז ראש ויתחילו להציג תנאים כיד הסחטנות הטובה עליהם. ומה יהיה גורלנו בקואליציה קטנה אשר הדתיים יוכלו לפוצצה בכל עת? ואם יוותרו "הכלליים", הרי רק לדתיים יוותרו, ונמצאתי מקים ממשלה בעזרת ה"פרוגרסיבים", אך בלעדיהם - דורך עליהם, כביכול, ורומסם בדרכי לשלטון.

במצב רוח זה מיהרתי הביתה לארוחת הצהריים לכבודו של קנת יאנגר החמוד: גולדה, וולטר, שבתאי [רוזן], גדעון, גרשון אגרון, מויש, ברקת, אריה לבבי, גדעון שומרון. הזמנתי את האורח לשיחה מדינית קצרה ערב צאתו.

ב-3.30 בכנסת ישיבת השרים לענייני פנים בשאלת עיריית ירושלים. עד שנתיישבנו סח לי בורג כי בישיבה שתהיה עוד מעט ל"פועל המזרחי" הוא ינזוף בשפירא על אופן דיבורו איתי. בעניין היתרי השבת הציע פשרה חדשה: שרת העבודה **תודיע** לשר הדתות על כל בקשת היתר שתתקבל ותיתן לך אפשרות להגיש הערותיו בטרם תחליט.

משפתח רוקח את הישיבה עורר את השאלה אם ראוי לוועדה, במצב זה של ממשלה-לא-ממשלה, להחליט בעניין כה רציני. משהבין כי פנינו לדין ולהחלטה, החל חולק על הצעת הפיזור לגופה. לבסוף גמרנו להביא את העניין לממשלה. עזבתי את הישיבה בשלב זה כדי לקבל את הרב [שמשון] וייס מארה"ב, מיוצאי "אגודת ישראל", מנהיגה של הסתדרות "Young Israel" [ישראל הצעירה]; ארגון יהודי אמריקני לקירוב הדת לצעירים]. השתקענו בבירור מעמיק של בעיית הדת במדינה והמשכנו בזה שעה וחצי.

ב-6.30 שיחה עם יאנגר על המו"מ האנגלי-מצרי והערובות שאנו מוכרחים לדרוש לביטחוננו.

ב-7 בביתי, ללא כל קשר ויחס לזרם העניינים, התייעצות מפלגתית על עתיד "הדור" - להקים הריסותיו של המשטר החדש עם כניסת יונה יגול לעריכת העיתון ולאחר שהספיק כבר להתפטר ולחזור לדגניה ב'. החזרנוהו וקבענו מה שקבענו. ציר הברור היה כספי. אמרתי כי המפתח לפיתרון בעיית העיתון הוא לא כספי אלא עיתונאי. נוכחתי שוב מה דלה איכות כוח האדם המוקדש אצלנו לפעולה עיתונאית.

השארתי את נמיר לארוחת ערב חטופה במטבח, לספר לו על מה שנשתלשל במשך היום במו"מ הקואליציוני. בתשע נסעתי עם נמיר לכנסת, לחינה שערך שפרינצק למלאות לבית חמש שנים. המסדרונות והחדרים בקומה העליונה היו צפופים אדם והשמחה הייתה שרויה - על כל פנים היה דחוס ורעש כביר. הצלחתי למצוא חדרון פנוי והסתגרתי בתוכו עם שפירא ובורג, כשעקיבא גוברין הנאמן והקפדן לימיני. ל"פועל המזרחי" הייתה בינתיים התייעצות וראיתי מייד כי שונו פני שפירא. פגה ממנו אותה תקיפות נואלת והתחיל שוב מדבר כבן-אדם. נראה שקיבל נזיפה הגונה. התברר כי שוב אינם מבחינים לגבי התנאים בין קואליציה גדולה וקטנה. שפירא ניסה, אומנם, לפצות פיו - שמא אם תקום קואליציה קטנה, ניתן לפוהמ"ז סגן יחיד לשר החינוך. אמרתי כי יוציא זאת מראשו, הן הוא עצמו הצהיר חגיגת פעמים אין-ספור כי לא הם המעוררים שאלת הסגנות בחינוך, אלא רק דורשים לעצמם תגמול בעד מה שאנו נותנים ל"כלליים"; מהי איפוא קפיצה משונה זו? בזה נתחסל העניין. אשר לתנאים, הרי בעניין גידול חזירים אין בידו להודיעני עדיין כי הם מוכנים לוותר על חוק מיוחד - אצלם בפנים נטושה מחלוקת חריפה ו"המזרחי" בייחוד מתעקש בעניין זה. בדבר היתרי השבת יש להם הצעה חדשה: יהיה דינם של היתרים "קמעוניים" כדין ה"סיטוניים", שלדידם מתקבלת ההחלטה על-ידי שלושה שרים: ה"מ", שרת העבודה ושר הדתות. פירוש, אמר, שניים נגד אחד. אמרתי לאו דווקא, כי במפלגתי יש לי שם של חרד לענייני דת. אשר לחוק השירות הלאומי הרי אין הם דורשים לדחות ביצועו, אלא רק כי יבוצע ללא כפייה. ועוד יש להם סעיף אחד בנוגע לחינוך הדתי, אבל על זאת ודאי יגמרו עם דינור. בסך-הכל לשון אחרת לגמרי. הבטחתי להתייעץ עם החברים ולהחזיר תשובה. בצאתי אמר לי בורג, כי סיעת "למיפנה" מחתה בהנהלת הפוהמ"ז נגד הניסיון שעשה שפירא להציג תנאים נוספים לקואליציה הקטנה ונתקבלה דעתם, כי בענייני דת לא תיתכן שום הבחנה לפי גודל הקואליציה.

[יעקב] ריפתין תפסני בעניין אותו שבט בדואי בנגב [עזאזמה] שנגזר עליו לגלות למקום אחר בתחום ישראל. שטרית כבר דיבר איתי בעניין זה ואמרתי כי אני מבררו.

ביקשתי כל הערב באמצעות המזכירים את רוקח ואת ספיר בתוך ההמון החוגג ולבסוף מצאתי רק את ספיר. הושבתיו בפניה ואמרתי: "אתה מבין בוודאי כי אפשרית עכשיו קואליציה קטנה בלעדית. בלית ברירה אזקק לזה כלמוצא אחרון, אבל אראה זאת כמוצא רע. מגמתי כמקודם לקואליציה רחבה שתכלול אתכם. התנאי שלכם על סגן יחיד הוא מכשול שאין להתגבר עליו. הזהרתים על כך מראש. אין יותר לסחוב את העניין. או אציג את הממשלה תוך שבוע או אסתלק. אני מציע לכם מוצא - וכאן ניסחתי באוזניו את הצעתי: דחיית הביצוע או עד להסכם כללי או להכרעה בממשלה על מנת שיהא ברור כי מפא"י תנהג כך וכך". שמע ואמר כי העניין כולו הפך לפסיכוזה - אמרתי אני: "לסיט!" - אבל הוא יברר ויודיעני מחר. ימסור מייד לרוקח. לבסוף שאלני אם ההסכם בעניין אחוז החסימה שריר וקיים. עניתי הן והסקתי משאלתו, כי בעניין הסגנות הם מוכנים לפשרה. מויש תפסני והושיבני לשיחה עם עיתונאית אנגלית, נציגת "ספקטיטור" [שבועון שמרני]. כשנפטרתי ממנה התיישבתי לשעה קלה עם יוסף וחנה שפרינצק, שהשמחה במעונם וחברים אחרים.

ב-11 חזרתי הביתה והתיישבתי על היומן המוזנח. כתבתי עד 1.30.

היום ט"ו בשבט וצפורה נסעה במכוניתה לצריפין לחג נטיעה של ילדי צהלה.

זה היום השני לא דרכה רגלי על סף משרד החוץ. בבוקר במשרד רה"מ התכוננתי בעזרת סידור לישיבת ועדת חוץ וביטחון - להרצאה על גינזך ארולסן שבגרמניה, עניין שהועבר לוועדה מהכנסת והמחכה לתורו זה שבועות.

נכנס גוברין: עליו להזהירני, כי במרכז המפלגה נושבות רוחות חזקות נגד "הציונים הכלליים". מוטב שההמלצה הסופית על קואליציה איתם תבוא לא ממני אלא מהוועדה המדינית ולכן יש לכנסה. קבעתי איפוא את "המדינית" להערב, אם כי בלי כל ביטחון כי עד הערב יתבהר המצב כדי אפשרות של הכרעה ברורה. בוועדת חוץ וביטחון בכנסת הרצאה מפורטת ודיון נרחב, כשאני יושב על סיכות לדעת מה מתחולל בחדרים אחרים בהם מתנהלות התייעצויות של "הכלליים" והדתיים. באמצע הישיבה הוציאני רוקח: מתי יוכלו הוא וברנשטיין לראותי? קבעתי ב-12.

אשר לאותו גינזך, הרי היו שביקשו לטפס על קירות חלקים, כאיש "חרות" שהציע לדרוש העברת הגינזך לירושלים. גם בין הנתונים נתגלה ניגוד בין הרגש היהודי לבין האינטרס של המוני יהודים. מצד הרגש טבעי לדרוש הוצאת הגינזך מגרמניה. מצד האינטרס - רק בהיותו בגרמניה יכול הגינזך להועיל ליהודים תובעי פיצויים מגרמניה. כאן עלולה המדינה להתנגש עם הארגונים היהודים המחייבים השארת הגינזך במקומו. בתחילת הישיבה עורר בן-אהרון שוב עניין אותו שבט בדואי בנגב.

ב-12 באו רוקח וברנשטיין. ביקשו לשמוע מפי מה שאמרתי אמש לספיר. חזרתי ואמרתי: תוכנס תוספת להסכם בסעיף על הסגנות האומרת כי ביצעו יידחה - וכאן לפי בחירתם: או עד שיושג הסכם עם מפלגות אחרות בקואליציה או עד להחלטת הממשלה, אבל במקרה שני יהי-נא ברור, כי אנו לא נצביע בעד מינוי הסגן בלי הסכמת הדתיים, על כל פנים אלא אם כן נדע כי אין המינוי גורם ליציאתם, וזאת נודיע להם מראש. באופן אחר לא נשיג אישור ההסכם במרכז. שאלו אם מותר להם להניח כי בעניין אחוז החסימה אני מציע שום שינוי. אישרתי כי לא חלה תזוזה בעניין זה ועל ה"פרוגרסיבים" לומר הן או לאו. תינו את הסבר הפנימי בו הם נתונים וקבלו על מרכז מפא"י ש'למה לא אישר את ההסכם כשם שהם אישרוהו. אמרתי כי לא הרי זה כהרי זה: מפא"י לא דרשה מ"הכלליים" התחייבות על חשבון מפלגה שלישית ואילו "הכלליים" הציגו תנאי כזה - ובנקודה זו - ורק בנקודה זו - התברר כי המרכז רואה עצמו נאלץ להסתייג. לבסוף עיכלו את ההצעה ואמרו כי יביאו לפני חבריהם. שאלתי מתי אשמע מפייהם ואמרו אחר הצהריים.

חזרתי למשרד רה"מ וקיבלתי שם את ציר הלווציה [שווייץ] זיפרט שבא להודיעני ביגון קודר, כי הוחלט להעבירו למקום אחר - לא פירש בשם המקום משום הסודיות שנגזרה עליו (הוכחה נוספת לפיקחות!) אך זהו מקום רחוק ורע והריהו מדוכא בתכלית. ועוד הוסיף כי הוא מצטער מאוד לעזוב את ישראל - משום מה? לא השכיל לומר משום שכאן סביבה תרבותית וחברה נעימה, אלא טען כי כאן יש בעיות מורכבות מאוד והוא התמסר ללימודן אבל עדיין לא ירד לעומקן והרבה דברים נשארו סתומים בשבילו. סיים בהודעה כי ממשלתו תבוא בדברים עם צירנו בברן בדבר נוהל התייצבותו של הציר החדש - הכוונה לבעיית ירושלים. באו גוברין וארגוב, שחזר לפעולה, לשמוע על שיחתי עם "הכלליים".

יוסף יעקבסון הופיע, בהמלצתו של זאב [שרף]. עד כה לא ראיתיו, אבל כיוון שהוא טורח באמונה כזו הריהו ראוי לאמון ולתשומת לב עד כדי פגישה אישית. סיפר על מה שהתרחש באותו מוצאי שבת, כאשר הלך לישיבת ועדת העשרה [של "הכלליים"] להציע את הצעתו. נדהם מהרוח ששררה באותה ישיבה - השתוללות של שנאה, צרות עין מפלגתית, ללא שמץ דאגה וחרדה לעניין הכלל. אמר לברנשטיין: "הושב נא מישהו בפתח התאחדות בעלי תעשייה או הסתדרות האיכרים על מנת שישאל כל היוצא ובא שתי שאלות:

(א) האם הוא בעד השתתפות בקואליציה או בעד יציאה מהממשלה;

(ב) האם הוא מייחס חשיבות כלשהי לעניין רבע-שר במשרד החינוך - וראית מה דעת הציבור שאתה מנהיגו". לדבריו, אם יוחלט אצל "הכלליים" לצאת מהקואליציה - וזה היה הלך הרוח השורר באותו ערב - יבואו חילופים בהנהגה. ברנשטיין, רוקח וספיר ירדו כליל ובמקומם יעלו סרלין, [זלמן] סוזאייב ודומיהם. אמרתי: "ואז ירד כליל קרנה של מפלגת 'הציונים הכלליים', לא כן?" לא היה בטוח.

כשבאתי אחר הצהריים לכנסת לא מצאתי גם את רוקח גם את ברנשטיין.

גוברין שמע מפי [אלימלך] רימלט כי חזקה על הוועד הפועל של ["הציונים הכלליים"] כי יקבל את הנסיגה.

יעקבסון נכנס לחדרי. אף הוא שמע מסוזאייב כי "הפטרוטיזם מחייב להתפשר ולהישאר". אם סוזאייב דוגל בפטרוטיזם הרי זה אות ומופת.

לדברי יעקבסון ידרשו ממני חברי "הכלליים" מכתב בו אאשר:

(א) כי לא יהיה ויתור בעניין אחוז החסימה;

(ב) כי סעיף הסגנות קיים ועומד ורק ביצעו עובר לממשלה;

(ג) כי לא יהיו ויתורים חדשים לדתיים.

אחר-כך התברר כי "הכלליים" מתכנסים רק ב-5.30.

משה שפירא בא לנסח ביתר דיוק את התנאים:

(א) חזיר - תוקם ועדה של שלושה שרים (מסו"ת, חקלאות ודתות) שתפקח על ביצוע מסקנות ועדת הארבעה (הנ"ל + משפטים) ואם תוך ג' חדשים יוברר (שאלתי: "למי?" מ.ש.: "לכולנו!") כי אין האמצעים הקיימים מספיקים, יבוא חוק. אמרתי: "אינני מתחייב על שום דבר, אבל על כל פנים לא חוק כי אם שוב תחיקה". אמר: "למאי נפקא מינא?" אמרתי: "חוק פירושו חוק מיוחד ומפורש האוסר גידול חזירים - מעין שלט בשערי המדינה: 'פה אסור' וכו'. ואילו תחיקה יכולה להיות תיקון לחוק או לתקנות המסדירים את השירות הווטרינרי על ידי הקניית סמכות לאיסור גידול בהמה מסוימת במחוז מסוים, או תיקון לחוקת הרשויות המקומיות המקנה להם סמכות כזו או מרחיב סמכות קיימת." קיבל את המילה "תחיקה".

ב) שירות לאומי - הבטחה כי ננהג ברוחב לב לגבי מתן פטורים והודעה מצדו כי ביום שתילקח בחורה בכוח יהיה אנוס לצאת מהממשלה.

ג) היתרי עבודת שבת - כמו שכבר נוסח: ועדת שלושה שרים בכל מקרה ומקרה.

ד) צבא - ריכוז המגורים לחיילים דתיים במחנות.

ועדיין הם יושבים ודנים בשאלת החזיר ואין בפיו תשובה סופית ומערכה נטושה בפנים בשאלת החוק.

דב יוסף בא לתנות צרותיו עם א. רוטנברג מזה והעובדים מזה בשאלת הגימלות.

חת וזיליסט באו לבקש הקצבה למשלוח נבחרת לסיקור הספורט הכל אסיאתי במנילה.

הרופא דוסטרובסקי בא לבקש טובה פרטית – כי משרד החוץ לא יחרים דירה שנתפנתה בביתו לאחר מות

הדיירת שהיא אם אחד החברים שלנו.

הגעתי סוף סוף הביתה לארוחת ערב ומצאתי את צפורה מלאה רשמים מטכס הנטיעה.

טלפון רוקח: האם חיפשתיו? - "ודאי!" - לדאבונו התשובה תהיה רק מחר. בשעה יותר מאוחרת ידיעה מהחזית

הדתית - גם החלטתם הסופית תתקבל רק מחר.

כך הלכתי לוועדה המדינית כשאין בפי תשובה אחרונה לא מאלה ולא מאלה, אבל הרציתי את המצב ומסרתי

תנאי הדתיים והערותי להם ולא נשמע כל ערעור. העובדה החשובה ביותר הייתה היעדר ערעור מפי גולדה על

ההסדר המוצע לגבי היתרי עבודת שבת. את דוחי פתחתי בהודעה זו: "ביום ב' הבא תתפרסם בעיתוני הבוקר

ידיעה אשר לעת עתה שמורות אצלי בשבילה שתי גירסות חליפות: או ייאמר כי המיועד לראשות הממשלה יציג

היום ב-4 אחר הצהריים את הממשלה החדשה לפני הכנסת או כי אמש החזיר את המשימה לנשיא".

הוועדה המדינית השתקעה בבירור עניין עובדי החשמל.

כל היום רדפתי אחרי נחום גולדמן המשוטט ברחבי תבל. בסוכנות היו בטוחים כי הוא כבר בניו-יורק. הברקתי

לשם כי בבואו יתקשר איתי מייד ואחר כך הזמנתיו אני לטלפון. נתקבלה תשובה כי הוא בגסטאב שבהלווציה

[שווייץ] אך בינתיים הוחמץ המועד לשיחות טלפוניות והובטח לי קשר למחר. כוונתי לדרוש ממנו מברק

ל"פרוגרסיבים" שירגיעם כי אין כוונתנו לפלג את המפלגה ולכן יכולים הם בלב שקט להיכנס גם לקואליציה

רחבה.

בבוקר במשרד רה"מ עם ברוך יקותיאל על גורלו של השבט הבדואי [המגורש בנגב, על גבול סיני]. עניין מסובך למדי אשר ברוך סבור, כי אפשר להשיג בו את הדרוש בסבלנות ובמקל נועם ואילו הצבא בוחר בדרך הקלה של מקל חובלים וללא כל רגישות לרושם בדעת הקהל, היהודית והערבית ובחול"ל. אחר כך במשרד החוץ. סיפורתי **למנכ"ל על זיפרט** והתייעצתי עם אמיל [עמיאל נגר; מנהל מח' מערב-אירופה] ואריה על עתידו של [אשר] מואסיס באתונה.

משם לכנסת. התייעצתי עם זיאמה ארן על תגובתי להצעות לסדר היום. בינתיים תפסו את נחום גולדמן חי בקלן והגישוהו לי בטלפון. השמיעה הייתה כשורה. הוא שמע לראשונה כי חבריו החליטו לא להשתתף בקואליציה הרחבה והצטער מאוד (הבטיח לי פעם להסגירם בידי כפותים, להשתתפות בממשלה עם אחוז החסימה!) אמרתי לו כי כפי שהוסבר לי עיקר דאגת השוללים היא פן בעקבות יוזמתו על התמזגות עם "הכלליים" יבוא פילוג בשורות מפלגתו וביקשתי להבריק מייד ולהרגיעם מבחינה זו. הבטיח לעשות זאת.

הברקתי ללונדון ולניו-יורק והזמנתי מברקים מהציונים שם ל"פרוגרסיבים" לא לפרוש מהקואליציה. בכנסת ב-11 שתי הצעות לסדר-היום.

הראשונה על זיון גרמניה לרגל ועידת ברלין, מצד מפ"ם, "השמאל" ומק"י, כל אחת לחוד. נאמו [שמואל] מיקוניס, [אדולף] ברמן ו[יעקב] חזן.

השנייה על זיון ארצות ערב, מצד שתי סיעות: "השמאל" ו"חרות". נאמו [משה] סנה ו[אריה] אלטמן. עניתי על נאומו כל קבוצה בהסברת עמדת הממשלה ובהצעה להוריד את השאלה מעל סדר היום.

בינתיים הכנסת רוחשת שמועות על הכרעת "הכלליים" - הללו אומרים כי דחו את הפשרה והללו כי קיבלוה. אינני זוכר אם לאחר שסיימתי את מלאכתי במליאת הכנסת או דומני כי בהפוגה שבין שתי הפרשיות, בשבתי בחדרי, דפק על הדלת פרץ ברנשטיין. נכנס וצנח על הדרגש. ראיתי לפני אדם נרעש ומזועזע עד עמקי הנפש. הכרת פניו ענתה בו כאילו הזדקן בחמש שנים תוך יום אחד. פתח ואמר כי אין הוא מאחל לי בשום פנים מה שעבר עליו בכ"ד השעות האחרונות. הודיתי לו על הידידות המשתמעת והבעתי צערי על הצרות שהיו לו - ידעתי כי עמד במערכה קשה ביותר. אמר כי הוא כבר איש לא צעיר ובמאמץ שעשה בשלב אחרון זה העמיד על הקלף את כל עברו הציבורי. ודאי ברור גם לי, כי לפעמים קשה להשיג ממפלגה ויתור בעניין פעוט לכאורה מבעניין עקרוני חשוב. ובכן, הם מקבלים את ההצעה, כי עניין הסגנות יועבר לממשלה. הם עושים זאת במלוא ידיעת הסיכון שהדבר כרוך בו. למעשה, מכל תביעותיהם למינויים אישיים לא נשאר דבר. אם אפשר כי ההודעה (במיקשור הדברים לא יכלה מילה זו להתפרש אחרת מהודעת מפא"י לדתיים) לא תתפרסם כלפי חוץ - יהיה יותר טוב (הוזה אומר, אין זה תנאי). עכשיו הם רוצים כי מרכז מפא"י יאשר את ההסכם. הם מבקשים כי ביחס לאחוז החסימה אכתוב להם מכתב בו אאשר, כי סעיף זה בהסכם קיים ועומד ואין מתנהל מו"מ עם שום מפלגה על בסיס אחר. אשר לתביעות הדתיות הרי אלו שכבר הוסכם על סיפוקן במו"מ בין שלושת הצדדים בעייתן נפתרה ואלו שטרם הוסכם על מילוין עוברות לממשלה. הכוונה היא כי בזה מסתיים המו"מ הקואליציוני. במקרה שהסיעות הדתיות לא יסכימו להצטרף לממשלה על יסוד זה - מוקמת מייד ממשלה של שתי מפלגות. על כל אלה רצונו לקבל תשובה חיובית. מלבד זה יש לו שתי בקשות, לא תנאים כי אם בקשות:

ראשית, כי החוק על אחוז החסימה יוגש עד פסח;

שנית, כי ייפתחו לפני "הכלליים" שערי משרדי הביטחון והחקלאות, הנעולים בפניהם כיום. לבסוף אמר שוב כי עשה מאמץ יוצא מהגדר הרגיל להשיג הסדר ופעל מתוך שני מניעים.

ראשית, מדאגה למדינה במצב חמור זה;

שנית, מתוך הרגשת חובה אישית כלפי - היה סבור כי מגיע לי "chance" [סיכוי].

הודיתי לו מאוד על דבריו האחרונים. כיון שזקף את השגת הווייתו אך ורק לזכותו אמרתי כי חברו רוקח ודאי עמד לימינו בכל הפרשה הזאת והוא אישר כי כן היה הדבר. המשכתי כי אני מעריך מאוד את המאמץ שעשו ומבין היטב את הקושי שהיה כרוך בדבר. העירותי שתי הערות לדבריו.

ראשית, לגבי אישור ההסכם על ידי מרכז מפא"י. נכון כי ההסכם טעון אישור מצד המפלגה ונכון כי המרכז עומד להתכנס לשם אישור סופי, אך שני הדברים אינם מוכרחים להיות זהים. לפי החלטת המרכז עצמו הרי ההסדר הקואליציוני הסופי הוא הטעון אישור מצדו ולא דווקא נוסח ההסכם עם "הציונים הכלליים". לעומת זה, מה שדרוש ל"צה"כ" הרי זה כי ההסכם יאושר על ידי נציגות מוסמכת של מפא"י, אחת היא אם באישור המרכז או לא. זוהי אומנם אבחנה פורמלית גרידא אך מוטב לי להדגישה.

שנית, לגבי המו"מ עם הדתיים. אני מבין את תביעתם בנידון זה כאומרת כי לא יהיה עוד מו"מ שגם "הכלליים" מעורבים בו והוא משמש יסוד לקואליציה על דעת כל המשתתפים בו. זה יכול להתקבל, אבל אין זאת אומרת כי אסור למפא"י לבוא בדברים עם הסיעות הדתיות ולהידבר איתן על עמדה משותפת בממשלה העתידה, ובלבד שלא יהא הדבר סותר את ההסכם בין מפא"י ו"הכלליים". תשובתו הייתה כי שתי המפלגות האחרות רשאיות כמובן לשוחח ביניהן ולהידבר כרצונן. בזאת נפרדנו והוא מסר לידי פתקאות **שהיו בידו** ושבהן נרשמו הנוסחות כפי שנתקבלו בישיבת "הצה"כ".

ירדתי לכנסת ועיינתי בפתקאות והעירותי בכתב על שתי נקודות. היה כתוב, כי לא-יתנהל מו"מ עם איזו מפלגה שהיא אלא בקבלת(!) הסעיף של מינימום ה-4 "אחוזים" וכו'. ציינתי כי התנאי ל"פרוגרסיבים" אינו יכול להיות **קבלת** הסעיף אלא רק כניסה לממשלה **בידיעה** כי הוא שריר וקיים. כן העירותי על התנאי, כי אם הדתיים אינם מוכנים יקימו שתי המפלגות ממשלה לאלתר. ציינתי כי איני יכול לחייב בעניין זה את חברי.

אספתי את גולדה, אשכול, ארן וגוברין ומסרתי להם מהלך העניין.

הזמנתי אלי את רזן. גולדה השתתפה בשיחה. מסרתי לה כי אצל "הכלליים" חל מיפנה המאפשר סוף סוף קואליציה רחבה. יהיה זה צער רב אם מפלגתו תעמוד מנגד. כוחם לא בכמות אלא באיכות והרצון לשתפם נובע

לא מכורח קואליציוני אלא מנימוקים ציבוריים-מוסריים. הוא עצמו תפארת לממשלה. ולמי אמסור תיק המשפטים אם הוא יפרוש? ישב לפני מדוכא וקודר. אמר כי למעשה יצאה המנהיגות מידו ועלי לדבר עם אלה שדעתם קובעת. רצונו הוא רק להזהירני משתי רעות:

ראשית, חלילה לי למסור תיק המשפטים לסרלין הלוטש עיניו לתיק זה, יען הדבר יעורר התקוממות השופטים ועורכי-הדין;

שנית, אל-נא שאיר את מקומו של שר המשפטים פנוי בתקווה כי יחזור - זוהי תקוות שווא. מייד לאחר שהלך אמרתי לשמאי להזמין לביתי את "שלושת המוסקטרים": [משה] קול, [יזהר] הררי ואידוב כהן.

הרצתי את שמאי לברר מה אצל הדתיים: עודם יושבים!

ברנשטיין תקע ראשו לתוך חדרי וביקש כי לא אלך: הם מנסחים נוסח הודעה ורצונם לקבל אישורי. חיכיתי וחיכיתי עד שסוף סוף באו הוא וספיר ובידם טיטה. לא דיקדקתי הפעם בסגנון ולא נגעתי בלשונם אבל תיקנתי את הטעון תיקון מפאת התוכן ויצא נוסח זה:

"בהתחשב עם המצב והצורך להקים ממשלה חדשה בלי דיחוי נוסף, פנה המיועד לראשות הממשלה, מ"ש, אל מפלגת הצה"כ בהצעה ותביעה להקל על פיתרון המשבר הנוכחי ולהעביר לממשלה החדשה את הביצוע של סעיף סגן שר החינוך, אשר בהסכם שנערך בין מפא"י והצה"כ. מר שרת הסכים, כי התביעות של "המזרחי" והפועה"ז יועברו גם הם לדין ולהחלטה בממשלה. נציגי הצה"כ נענו לבקשת מ"ש ולהצעה הנ"ל. לאחר אישור ההסכם וההצעה הזאת ע"י מרכזי מפא"י והצה"כ תקום הממשלה החדשה מייד בשיתוף אותן המפלגות המוכנות להצטרף על יסוד זה."

הודעה זו נמסרה מייד לפירסום - זאת אומרת ל"קול ישראל" ולעיתוני הבוקר, כי עיתוני אחר הצהריים יצאו זה מכבר - בשם ברנשטיין ובשמי. הרגשתי הייתה כאילו עברתי על הר אבל עדיין שאלתי עצמי - ומה אם תיכנס רוח שטות בדתיים ויתעקשו על חוק בעניין החזיר? והנה אות חיים מהדתיים: שפירא מוכן להיפגש אחר הצהריים. **הזמנתו ל-5 בבית.**

בינתיים נקבעה ישיבת המרכז [של מפא"י] לאישור סופי למחר בערב וגם "הכלליים" קבעו ישיבת הוועד הפועל שלהם לאותו זמן.

ב-2.40 הביתה, סעדתי בזק, וב-3 **קיבלתי את** שלושת הקנאים למפלגה הפרוגרסיבית.

היה ויכוח עקר. פניהם לאופוזיציה. אם יכנסו לממשלה, סוף זקניהם לגלוש למיזוג עם "הכלליים" והמפלגה תתרוסק ותתחסל. אם יצאו - יתחזק עמוד השדרה של המפלגה ועצמאותה תופג ותבוצר. וכלום אין טובת מפא"י לאורך ימים מחייבת הישארותה של מפלגה זו בחיים כגוף עצמאי? תעדיף נא מפא"י חיי עולם על חיי שעה! הררי טען, כי בבחירות הבאות לא יעמדו במרכז התעניינות הציבור עניינים השנויים במחלוקת בין פועלים ורכושנים, שכן כולם בקואליציה אחת, אלא בעיות טוהר השלטון ויעילותו ועל רקע של מלחמת בחירות כזו יש סיכויים דווקא למפלגתם, כל שכן אם לא תשתתף בשלטון ולא תתפגל באחריות לכל הקלקלות. אמרתי להם כי נהפוך הוא - דווקא אם יעמדו מנגד תרד קרנם - ולא קיבלו. לא יכולתי להוסיף כי עם פרישתם יסתלקו ממילא "פני" המפלגה מההנהגה, כיוון שהיו בעד כניסה לקואליציה, ואז מי בארץ ישעה להם? אם רוזן, גרנות ופרדר הגיעו בקושי ל-3.5% בכנסת, כמה ישיגו הררי ואידוב כהן? ובאמת עשו שלושת אלה, אשר כל אחד מהם הוא טיפוס בפני עצמו, רושם של אנשים אשר הצד השווה שבהם הוא שנעצרה התבגרותם. קול נשאר מדריך נוער, יזהר הררי - תלמיד גימנסיה, אידוב כהן - בחור-ישיבה שהפך "אכסטרן" [נבחן-חוץ].

נאבקתי איתם שעה תמימה ולא הועלתי כלום. משנפטרו שכבתי אך לא עצמתי עין מרוב מתיחות. למרבה הצרה התעורר בשבועות אלה האולקוס מתרדמתו ומציק לא מעט.

ב-5 הופיעו שפירא ובורג. עם כניסתם לחדר ראיתי מייד כי נפל דבר חמור ביותר. הם באו נזעמים ומורתחים. שפירא פתח ואמר כי לכתחילה נתכוונו בבואם לקבוע מסמרות לגבי התביעות הדתיות אך בינתיים קרה משהו שזיעזע וקומם את חבריהם ואין בפיהם הסבר לו. נתפרסמה הודעה משותפת שלי ושל ברנשטיין הממוטטת את ההסכם איתם. שוב מוחזר על כנו הרעיון הנשגב על שתי המפלגות כ"עמוד השדרה" של הקואליציה. הם מוזמנים להיגרר ולהצטרף אל המוגמר. תביעות "הכלליים" באו כולן על סיפוקן ואילו תביעותיהם מועברות לממשלה, הווה אומר, נשארות תלויות באוויר. במצב כזה אין לדבר על השתתפותם בקואליציה והכל חוזר לתוהו ובוהו.

אמרתי כי יוציאו מלבם כל מחשבה על משבר חדש. ואל-נא באפם. הרציתי במתינות ובנחת את ההשתלשלות. תליתי הקולר בהם שהשאירוני ללא תשובה אתמול והיום ודחוני מבוקר עד ערב, מערב עד בוקר ומבוקר עד אחר הצהריים. בינתיים הייתה קדחת. נדרש מאמץ על אנושי להסיט את "הכלליים" מעמדתם הנוקשה - והכל אך ורק למענם! - ומשהושג הדבר היה כורח גמור לקבוע מסמרות מייד, גם לא היה כל פתחון פה לסרב לתביעת "הכלליים" להודיע ברבים על המיפנה שחל, כדי למנוע מבוכה וחרחור ריב בתוך המחנה שלהם. הסברתי את פשר ההסכם עם "הכלליים" על דחיית התביעות הדתיות, שטרם סופקו, לבירור בממשלה, שאינו מוציא הסכם של מפא"י עם הדתיים על אופן סיפוקן של אותן תביעות בממשלה ובכנסת. אדרבה, הבה ונברר תביעות אלו בירור אחרון ונקבע את ההסכם עליהן סופית.

נרגעו קמעה והוציאו מכיסם נייר והניחוהו לפני: כל פרשת דרישותיהם מנוסחת בלשון של תנאי בני גד ובני ראובן. עברנו עליה סעיף סעיף ועניתי הן לעיקרו של כל סעיף והצעתי תיקונים בנוסח, שנתקבלו על דעתם. במרכז המיסמך עמד סעיף המחייב את מפא"י להצביע עם הדתיים בשאלת הסגן לשר החינוך. המתקתי במקצת ניסוח קטלני זה. חזרו וטענו כי ההודעה שנתפרסמה **מעמידתם** במצב בלתי-אפשרי משום חילול הכבוד. תוך כדי בירור הסעיפים ניצנצה בראשי מחשבה. אמרתי להם: "הבה ונפרסם הודעה משותפת שלי ושלכם, במקביל להודעה שפירסמתי עם ברנשטיין". צהלו פניהם ושפירא אמר: "וגם אנו נזמין אחרים להצטרף!" אמרתי: "אדרבה!"

באמצע צילצל הטלפון. "קול ישראל" מודיע, כי קיבל הודעה ששמי נקרא עליה ורצונם לדעת אם נכון הדבר.

ביקשתים לקרוא את הנוסח באוזני ואישרתיו אך הוריתי לא לשדר ב-6.15, אלא ידיעה קצרה כי הושג הסכם ביני לבין "הכלליים" בעניין הסגנות ועל הקמת הקואליציה ולדחות את שידור הנוסח המלא ל-8.30 ועד אז יקבלו הודעה **נוספת**.

חזרתי ומסרתי לשפירא ולבורג את הסידור שקבעתי עם "קול ישראל". שוב אורו פניהם. וזה הנוסח שחיברתי והם אישרוהו:

בעת ובעונה אחת עם פנייתו אל הצה"כ פנה המיועד לראשות הממשלה, מ"ש, לסיעות הפוהמ"ז ו"המזרחי" בקריאה להקל על הקמת הממשלה בלי דיחוי. כתוצאה מפנייה זו הושג הסכם בין סיעת הפוהמ"ז לבין מפא"י (כאן הדיוק!) על עמדה משותפת למילוי התביעות הדתיות שהגישו שתי הסיעות הנ"ל, אשר פרטיו יפורסמו לאחר אישורו ע"י מרכזי המפלגות. הוסכם, כי מייד עם האישור ישתתפו מפלגות אלו בהקמת הממשלה (לא "יקימו" אלא "ישתתפו בהקמה"!) יחד עם מפלגות אחרות המוכנות לתת יד לקואליציה.

כשהלכו רוח לי בתחילה מאוד, אבל אחר כך גאה עלי והציפני נחשול הרהורי חרטה על כל ההתקשרות עם הצה"כ - וראיתים פתאום בכל שלילתם וכאילו שכחתי את השיקולים המכריעים שהביאו לידי הבנת הכורח העליון בהתחברות איתם למרות הכל.

בא חיים בני והוציאני לשעה מהמחנק ומכל הבלהות שרדפוני. סיפר על המשק ועל תוכניותיו ועל שיעורי הטיס שלו בלוד ועל חוג-צעירים חדש שקם במפלגה להכנת משמרת שנייה למנהיגות.

אחרי ארוחת הערב הלכתי עם צפורה אל הנשיא ומסרתי דוח מפורט על מצב העניינים.

קרוב לחצות טילפנה חנה זמר מ"דבר" ונתתי לה נוסחות אחדות להסברת המו"מ הכפול. אמרה, כי לפי שמועה **שנפוצה בקרב העיתונאים** קמה סערה בקרב "הכלליים" על סתירה שישנה בין שתי ההודעות, אולם היא שאלה את רוקח והלה אמר כי לא שמע דבר על כך.

בכל זאת שכבתי לישון בחרדת-מה.

יום זה, שלכאורה נועד לסמן התפרקות גמורה מהמתח הנורא של השבועות האחרונים, הפך ליום המסוער והמסוכן ביותר בכל הפרשה. לפתע פתאום פרצה סופת זעף שאימה להטביע את ספינת הקואליציה בתוך תוכי נמל ההפלה, עוד בטרם הורם עוגנה. כל מה שהוקם וניבנה בעמל מפרך ובסבלנות אין קץ כאילו התפורר לרסיסים והיה כלא היה.

כשבאתי למשרד רה"מ הסב יצחק [נבון] תשומת לבי למשבצת ב"הבוקר" בה מבשר העיתון, כי בחוגי "הצה"כ" רואים את ההסכם עם הדתיים כ"נוגד" את ההסכם שנעשה עמם. הבינותי, כי נכון לי בירור קשה וחכייתי, אך לא פיללתי כי עומד להתחולל משבר ממדרגה ראשונה, אשר כמוהו לא היה עוד לחומר בכל מהלך המו"מ הנפתל והמתיש הזה שהיה כולו רצוף משברים.

בשעה מוקדמת הזמנתי אלי את גרנות. דיבר בזלזול על "הנערים" שמשלו במפלגתו ועל הגיונם המסולף. דיברתי על לבו לכנס את הנהלת המפלגה [ה"פרוגרסיבית"] להכרעה סופית. הם החליטו אומנם נגד השתתפות כל עוד קיים סעיף אחוז החסימה, אבל אז לא הייתה עוד הקואליציה הרחבה ממשות חיה כאשר הינה כיום. ההסכם המשולש מחייב את ה"פרוגרסיבים" להתאסף ולשקול מחדש. לדידי השיקול ברור. אותו סעיף לא יוגשם אלא כעבור שישה חודשים. מי יודע מה יקרה בינתיים. שמא ישנו הם את דעתם, ואולי אפילו יתאחדו עם "הכלליים", או שמא יחול שינוי בעמדת מפלגות אחרות. אם יכלו כל הקיצים, הן תמיד יוכלו לצאת. למה ידחקו את הקץ? גרנות טען, כי כל עוד אין תזוזה כלשהי בעמדת נציגי הרוב, אין לו כל יסוד לכנס את ההנהלה העלולה רק להעמיק את מסמרות ההתנגדות.

ב-9.30 טלפון מספיר. היוכלו הוא ורוקח לבוא לראותני מייד? זהו! אמרתי כי יבואו. פני ספיר היו מכווצים ומעוותים לבלי הכיר. גם פניו המוארכים של רוקח נתארכו לפחות כפליים. ישבתי בחרדת לבב כשאני מוכן לכל. אמרו כי הכל נהרס. אין מילים בפיהם להביע תימהונם והתמרמרותם. איך פירסמתי את ההודעה השנייה מבלי להגיד להם? והעיקר - איך פירסמתי כי הושג הסכם מראש על התביעות הדתיות ולא עוד אלא הסכם זה לפרטיו יתפרסם? הן זה עושה את ההודעה המשותפת שלי ושל ברנשטיין לקלס. את הנעשה בקרב חבריהם אין לתאר.

הפעם התרתחתי ודיברתי אף אני בזעף. מה התקיפות הזאת שהם נוהגים? אין הם השותף היחיד של מפא"י. ישנם גם הדתיים. מפלגה קטנה משלהם, אבל גם היא עומדת על כבודה וכבוד אינו נמדד לפי מספר הקולות בכנסת. להם היה מותר לעשות הסכם עם מפא"י, מוחלט ומחייב וגמור, ולדתיים אסור? מפא"י שעשתה הסכם עם "הכלליים", אסור לה להידבר עם השותף השני? אם אני וברנשטיין מפרסמים הודעה הרי זה כשר וישר, ואילו הודעה שלי עם שפירא פסולה? מדוע לא דאגו הם להראות לדתיים את נוסח הודעתנו המשותפת לפני פירסומה? ולגופו של עניין, הן בפירוש אמרתי לברנשטיין כי הסכמתי לסעיף בדבר הפסקת המו"מ הקואליציוני בשלב זה והעברת התביעות הדתיות לממשלה אין פירושה בשום פנים כי אסור למפא"י ולדתיים להידבר על עמדה משותפת. ברנשטיין הסכים במפורש. איך אחרת תיתכן הקמת הקואליציה? האומנם הם סבורים, כי הדתיים יכנסו "סתם ככה", ללא כל ערובות? הן לא הדתיים אלא הם עוררו בכלל את המו"מ. כלום סברו, כי הדתיים לא ינצלו מצב זה?

ספיר טען, כי ברנשטיין לא סיפר להם על הודעתי והסכמתו בעניין המו"מ הנפרד. כן טען כי העברת התביעות הדתיות לממשלה הופכת פיקציה אם בינתיים מתגבש רוב בממשלה בעד עמדה מסוימת. עניתי כי גם העברת עניין הסגנות לממשלה היא פיקציה כל עוד ברור כי אנו לא נצביע בעד הסגן היחיד ל"כלליים" בניגוד לרצון הדתיים.

בסופו של דבר נתרכזה חתירת ספיר למנוע פירסום ההסכם עם הדתיים, כדי להציל את כבוד הנוסחה על העברת העניין לממשלה, אשר בה הותנתה כנראה הסכמת חבריהם לוותר בעניין הסגנות. ההנחה הייתה כי כנגד היתרון שניתן על ידי ויתור זה לדתיים זוכים "הכלליים" בכוח-מיקוח בשל העברת תביעות דתיות אחרות לממשלה והנה בא הסכם מפא"י והדתיים ונוטל מהם כוח-מיקוח זה.

הפסקתי את השיחה ואמרתי, כי אזמין עכשיו את הדתיים ויבואו הם כעבור שעה. תחילה העמידו פנים כי אין להם מה לבוא ואין לי מה לטרוח, באשר העניין ממילא אבוד. אמרתי, כי יוצאו מחשבה פסולה זו מלבם. הקואליציה קום תקום, ולא - אסתלק מכל העניין.

הייתי נרגש ונרעד באותה שעה בפנימיותי אך כבשתי סערת רוחי וכולי נתון במתח עליון ודרוך לקרב, להציל מהמפולת את אשר בניתי ויהי מה. הייתי יחיד, לגמרי יחיד, במאבק הנואש והאחרון הזה - לא הייתה כל שהות להבהיל מישהו מתל-אביב ולא היה טעם לגייס את אחד הירושלמים: אפילו סיפור ההשתלשלות והסברת התסבוכת בלבד הייתה גוזלת יותר מדי זמן. כך התגלגלו ממילא הדברים, כי לאחר שפעלתי כל הזמן בצוותא ומתוך התייעצות בכל פרט ופרט, נותרתי לבדי בשלבי הסיום של המו"מ ולקחתי על עצמי לפסוק ולחתוך מבלי שאול פי איש מחברי, מתוך תנופה מואצת להביא את העניין לידי גמר. ובשעה שלאחר אחרונה זו היה כורח בפעולת בזק על ידי הפעלת מלוא הלחץ של הזמן הדוחק. גם אני גם מנהיגי "הכלליים" קבעו לצאת לתל-אביב בשעות הצהריים, על מנת להשתתף בישיבות מרכזי המפלגות, וכל רגע היה יקר. השאלה הייתה מה יובא לפני המרכזים - הסכם גמור לאישור או דוח על היעדרו? ומעל לכל הרגשתי כי כשם שנכנסתי לבדי למצר הזה כך עלי להיחלץ ממנו בכוחותי אני, ללא עזרת מישהו.

ובכן קראתי לדתיים ויבואו: שפירא ובורג, [מיכאל] חזני ו[ישראל] רוזנברג. הסברתי להם את הסבך שנוצר וביקשתי עזרתם להתירו. התחילו מתריעים ומתריסים נגד "הציונים הכלליים". אמרתי כי אין זה מועיל והעיקר עכשיו להציל את הקואליציה מכליה. הצעתי שתי הצעות.

ראשית, ניסוח אחר לגמרי לסעיף בדבר הסגנות בחינוך בהסכם איתם. תפסתי כי בעניין זה אני עלול באמת להסתבך כהוגן - אם יתפרסם מצד אחד כי ביצוע הסעיף הועבר לממשלה, ומצד **שני** כי התחייבנו כך וכך. אומנם לפי ההיגיון שנקטתי אין כאן סתירה, אלא משום הרגישות היתירה - העצבנית, החולנית, ההיסטרית -

בנקודה זו יש כורח במוצא אחר. ולכן באתי בהצעה כי סעיף זה לא יופיע כלל בהסכם שבין שתי המפלגות אלא ייהפך להצהרה מצד הדתיים לאמר:

"סיעות הפוהמ"ז ו"המזרחי" רוסמות לפניהן, כי ביצוע הסעיף בדבר סגן שר החינוך, הכלול בהסכם שבין מפא"י והצה"כ, הועבר לפי הסכם נוסף בין שתי מפלגות אלו לממשלה. סיעות הפוהמ"ז ו"המזרחי" מודיעות עם זה, כי עמדתן בשאלה זו בעינה עומדת וכי הדבר הוא תנאי להמשך השתתפותן בממשלה."

הצעתי השנייה הייתה כי פירסום נוסח קצר, לא מפורט, לכל יתר הסעיפים, מבלי שיפורשו בו כל התנאים שהוסכם עליהם אלא יוזכרו רק ראשי-פרקים וציון העובדה כי בכל העניינים האלה הושג הסכם. קיבלו את הצעתי הראשונה ודחו את השנייה. טענו כי אין יכולים להופיע כלפי חבריהם והציבור התומך בהם בלי דברים ברורים ומפורטים שיתפרסמו ברבים, כשם שיתפרסם ברבים ההסכם שבין מפא"י ו"הכלליים". אלא כפשרה הציעו כי ההסכם איתם יתפרסם לא מייד לאחר אישורו על ידי מרכז מפא"י אלא רק לאחר התייצבות הממשלה.

ראיתי, כי עלה בידי להצר במקצת את הפער אם גם לא לסותמו כליל ומשנוכחתי כי בשלב זה, על כל פנים, לא אצליח להשיג מהדתיים ויתור נוסף שילחתי מעל פני וקראתי שוב את "הכלליים". ספיר ניסה שוב "לעשות עסקים" ושאל בטלפון אם אומנם כדאי להם לבוא. אמרתי כי יבואו מייד בלי שום טענות ומענות. באו והודעתי להם את הפיתרון שנתקבל בעניין סעיף הסגנות וכן את הצעת הדתיים על דחיית הפירסום. נחה דעתם מההצעה הראשונה אך שללו את השנייה. תחת זה הציע ספיר התחייבות כי הממשלה תיגש לדיון בכל התביעות האלו מייד עם הקמתה.

ידעתי כי הדתיים בשום פנים לא יסתפקו בזה ואז צלחה עלי הרוח. ראיתי כי על ידי פגישות עם כל צד לחוד לסירוגין לא איחלץ מהמצר וקראתי לדתיים, שהמתינו בחדרים הסמוכים לתוצאות פגישתי עם "הכלליים", להיכנס. משנתיישבו, כאילו אחזתי בציצית ראשיהם של שני הצדדים והיטחתיים זה בזה. וכאן זכיתי בהנאה עילאית - לראות את שני בעלי הדבר שלי מתנגחים ומתכתשים איש עם רעהו. שפירא פתח בקיטרוג חריף ונמרץ על כל התנהגותם של "הכלליים" - יהירותם והתעמרותם וצרות עינים ונטילת גדולה ושררה לעצמם - ובורג החרה. עלי להודות, כי שניהם עשו מלאכתם בכבוד עצמי רב, בלשון שנונה וביעילות למופת. ספיר השיב מלחמה שיערה, אך הדתיים לא נרתעו והיה תענוג לשבת כנסוג-אחור ומסתכל במחזה.

אך אסור היה לי להשתקע בסיפוק מוסרי. הייתי מוכרח להזיז את העניינים קדימה והזמן בער ממש. כאשר שיערתי דחה שפירא את ההצעה על הסתפקות בהתחייבות מפא"י ו"הכלליים" כי התביעות הדתיות יידונו מייד עם הקמת הממשלה ונימק דחייתו בנימוקים חותכים. אז ניסיתי להגיע לתכלית בקפיצת דרך. אמרתי לספיר ולרוקח: "שמא ננסה להגיע כאן ומייד להסכם משולש על כל התביעות האלו?" - ומבלי להמתין לתשובתו, שהייתה עלולה או אפילו מוכרחה הייתה להיות שלילית, שכן הצעתי עמדה בניגוד גמור למה שהוסכם ביני לבין ברנשטיין על דחיית הדיון המשולש לממשלה (והדבר התפרסם!) - התחלתי מפרט באוזניהם את סעיפי התביעות למען ייווכחו כי הדברים פשוטים למדי ומתקבלים על הדעת.

וכך נמצא הפיתרון. תוכן הסעיפים נתקבל במוסכם על מנת שניסוח המדויק יבוא בשלב יותר מאוחר. במקום להעמיס דיון מסורבל על סדר יומה של ממשלה חדשה בתחילת צעדיה, עם כל הסיבוכים שהיו עלולים לצמוח מעניינים כה מורכבים ודוקרניים כגידול חזירים, היתרי עבודת שבת וכו' - נקבעו מסמרות לגבי כל אלה ערב הקמת הממשלה ועל דעתם המוסכמת של כל שלושת הגורמים, ללא כל אפשרות של תביעות נוספות מזה או התחמקות ממילוי התביעות המקובלות מזה. תחת אשר ישמש עניין זה אבן נגף לקואליציה החדשה הפך בן-רגע לאחת מאבני היסוד שלה. על ידי כך לא זו בלבד שניצל ההסכם עם הכלליים מחיסול ממאיר, מלווה בהאשמות של מעילה בציבור, אלא הסכם זה נתחזק והורחב לכלול גם את התביעות הדתיות וכל התהליך של מו"מ קואליציוני כפול ומקביל נתהדק והגיע בבת אחת לסיומו המוצלח.

מייד ניסחתי הודעה משותפת לפירסום אשר הכל סמכו ידיהם עליה. ברגע האחרון נתן שפירא פיצוי פעוט ל"כלליים" תמורת ויתורם, המרחיק לכת. לגבי הצהרת הדתיים על הסגנות טען רוקח בצדק, כי בשעת הקמת הקואליציה לא נאה להעלות על הדעת אפשרות התפרדותה. לכן הסכים שפירא למחוק את המילים (עמ' 30) לעיל) "וכי הדבר הוא תנאי להמשך השתתפותן בממשלה" [בהצהרת הדתיים לעיל] ולשים במקומן "וכי לדיון זה תנאי בל יעבור".

אין לתאר כלל את ההבדל במצב הרוח וביחסים בין תחילתו וסיומו של שלב זה במו"מ.

אך לא הייתה כל שהות למילות נימוס ולחילופי ברכות ובכלל לתהייה על מה שנשקף לכתחילה ומה שנתחולל למעשה. השעה הייתה כבר 2.30 ואילו ל-4 נקבעה "המדינית" בתל-אביב. אספתי בחיפזון את ניירותי, ירדתי במרוצה מהמדרגות, קפצתי לתוך המכונית ופרצתי הביתה כרוח תזזית, מזרז את צפורה לאכול, לארוז ולהתלבש - מהר, מהר, מהר!

איחרנו רק בעשר דקות בהגיענו לרחוב הירקון [לבית מרכז מפא"י].

שעה וחצי נמשכה הרצאתי בוועדה, בה מסרתי את השתלשלות העניינים בשני הימים האחרונים לכל שלביה ופרטיה. ויכוח כמעט שלא היה.

בשש עברנו כולנו לארמון ההסתדרות לישיבת המרכז. גם כאן פתחתי בהרצאה, אבל פסחתי על השתלשלות ומסרתי רק את הסיכום.

הוויכוח נמשך כארבע שעות. דיברו שבעה-עשר איש. [מרדכי] סורקיס ו[פנחס] רשיש, המתענים תחת יד רוקח [זה כיו"ר מועצת כפר סבא וזה כראש עיריית פתח תקווה], דרשו לדחות את ההסכם עם "הכלליים" ולהקים קואליציה קטנה - להדביר ענייני ישראל והציונות לצורכי שלטון הפועלים בפתח-תקווה ובכפר-סבא. בן-אשר הגיע לאותה מסקנה אבל מנקודת מוצא אחרת - בשום פנים לא ללכת לשלטון בלי ה"פרוגרסיבים". נגד עמדה נלוזה זו נפתחה אש מכל התותחים הכבדים: אשכול, גולדה, נמיר, זיאמה דחו בתוקף את האשליה של קואליציה קטנה והוכיחו את הכרחיות הרחבה. ההופעה כבירת הרושם ביותר הייתה של גיורא יוספטל, שנתעלה לשיעור קומה של איש-מדינה גדול בהוכיחו כי דחיית ההסכם פירושה בחירות, כי בחירות פירושן

אינפלציה והרס המשק, כי ההתעסקות הרצופה בבחירות וההתארגנות המתחדשת לאחריו פירושו הרס המינהל והוצאת המדינה כולה לתרבות רעה. לסיום הוויכוח קיבלתי שוב רשות דיבור והפעם דיברתי אחרת מכפי שהייתי רגיל בסימום של ויכוחים ובתשובה למשיגים. התאזרתי מתינות - הן בביטוי הן בקצב הדיבור - ובלי משיים נתתי ביטוי שקול לאחריות הרובצת עלי (חברים ציינו אחר-כך את הבהירות והסבלנות שהיו בדברי ואשר שיכנעו יותר מלהטי פולמוס חריפים). הזהרתי מפני תנודות פזיזות מקואליציה רחבה למצומצמת וחזרה לרחבה - עקב קוצר זיכרון לגבי הניסיון הממאיר של המצומצמת. עם זה הנחתי אפשרות שנתייחס משותפות עם "הכלליים" ואז נצטרך להיכון למשטר ממושך של ברית עם הדתיים ואולי עם שרידי ה"פרוגרסיבים" (שרידים - מפני שהוכחתי כי אם תלך מפלגה זו לקואליציה בלי "הכלליים", עלול מיפנה זה לגרום להתפוררותה), אך טענתי כי טרם כלל הקיצין ומוקדם להתייחס. עדיין גזירת גורל היא לשתף את "הכלליים" וטרם נתמצו כל האפשרויות להעלותם לרמת-מינימום של אחריות ממלכתית. על כל פנים זוהי ירושת ב"ג ואין לי כל יסוד לבעוט בה בטרם התנסיתי. ואחרי הכל - זוהי הכרעת המרכז, זוהי הוראתו למנהלי המו"מ, אין הוא רשאי להתחרט, ואם יגרסו רוב החברים כי המרכז ריבוני ורשאי לשנות דעתו, עליהם לדעת כי מי שניהל את המו"מ בשליחות המרכז ולפי הוראותיו ומילא אחריהן והביא לידי תוצאה ממשית - יהיה נאלץ להסיק מסקנות מדחיית התוצאה הזאת ע"י המרכז.

אף על פי שההכרעה הייתה ברורה מראש, שררה מתיחות רבה לקראת ההצבעה הסופית. לא היה ברור גודל המיעוט השולל והיה חשש ל"גל" של הימנעויות. אבל כאשר הכריז היושב-ראש מי בעד הצעת הוועדה המדינית - קם יער של ידיים. בעד היו 64, נגד 12, נמנעו 6. בלטו לעיני משה ברעם בין השוללים, עליזה [שידלובסקי] מכנת "מראשי" מועצת הפועלות" בין הנמנעים.

בצאתי הדביקני ברעם. אף על פי שהוא התנגד הריהו מאחל לי הצלחה. אמרתי לו כי הוא ודאי שקל היטב את המצב בטרם הרים יד בעד הזמנת פרץ ברנשטיין להרכיב ממשלה. פער פיו. אמרתי: "כלום אינך מבין כי אילו היה לכם רוב אזי התוצאה הראשונה הייתה הסתלקותי מהמשימה ואז ממילא היה מוכרח הנשיא המסכן לקרוא למנהיג הסיעה השנייה בגודלה? לא שזה היה מצליח, אבל בינתיים עוד שישה שבועות היו הולכים לאיבוד ומי יודע איזה תוהו היה קם אז". נדהם - ונעלם מעיני. היה ברור כי הוא ושכמותו לא הבינו כלל לאן הם דוחפים את המפלגה.

צפורה באה באמצע הישיבה והספיקה לשמוע את הנאום הנהדר של גיורא ואת "התותחים" - כמובן, גם אותי. נסענו לעדה לארוחת ערב על טהרת הדיאטה האולקוסית ואחר כך למלון "דן". כאן פרץ נחשול חדש של פעילות - אכן רק טלפונית.

כל זמן ישיבת המרכז לא פסקו צלצולי טלפון ממקום כינוסם של "הציונים הכלליים", לדעת איך נפל דבר. המקשר במרכז היה מזכירי שמאי. מלומדי ניסיון מר מפני שבוע, כאשר הוועד הפועל שלהם אישר את ההסכם ואילו המרכז שלנו דחה החלטתו, דאגו "הכלליים" הפעם לא להסתכן וספיר דחה את פתיחת ישיבתם עד שנודעו תוצאות ההצבעה אצלנו. להלכה, השאלה שעמדה אצלם על הפרק לא הייתה אישור ההסכם כולו, שכן כבר נתאשר בישיבה הקודמת, אלא סמיכת ידיים רק על התיקון לגבי הסגן [של שר החינוך] וכן אישור תביעות הדתיים. למעשה הועמד ההסדר כולו מחדש בסימן שאלה. ישיבת "הכלליים" התחילה בשעה מאוחרת מאוד ולפי הידיעות הראשונות מאותה חזית פרץ בה מייד ריב אלים קשה. לעומת זה הגיעה ידיעה על תוצאות חיוביות בישיבת מרכז הפוהמ"ז.

משבאתי למלון נתתי קודם כל דעתי על פירסומו הנכון של המשבר של הבוקר והדגשת העובדה החשובה, כי משבר זה לא רק נתחסל בשלום, אלא חיסולו הידק וביצר ביתר שאת את הקואליציה על ידי פיתרון בעיית התביעות הדתיות לפני הקמת הממשלה ועל ידי הפיכת סיפוקן לנושא של הסכם משולש. דאגתי לתידרוכם של "דבר" ו"הארץ" ברוח זו. בינתיים טילפן ספיר משדה הקרב שלו ותלונות בפיו. התאנה לדקדוקי ניסוח של החלטת מרכז המפלגה ואפילו ניסה לעשות אותי אחראי למשהו שלא היה כשורה בעיניו בנוסח החלטת הפוהמ"ז. זה היה באמת יותר מדי ואמרתי לו זאת. לחטטנותו של איש זה אין תיכּלה וקץ. לבסוף טען על שמועה שהגיעה לאוזניהם, כאילו אני עומד להיוועד עם הדתיים לניסוח סופי של ההסכם איתם - הייתכן? הנחתי דעתו: אומנם נדברתי לכתחילה לשבת עם נציגי הסיעות הדתיות על הניסוח מחר בבוקר, אבל הדבר היה לפני שנועדו שלוש המפלגות יחד. משנועדו ובאו לידי הסכם ייערך גם הניסוח במשולש. שאלתי למצב אצלו. אמר: סיוט - מצב שאי-אפשר לשאתו עוד. אחרי חצות טילפן שוב להודיעני כי הלילה לא יחליטו - יש עדיין רשימה ארוכה וההמשך יבוא במוצאי שבת.

וכך יצא, כי לאחר כל הזעזועים והמשברים מזה ושלבי ההתקדמות המכריעים לכאורה מזה, עדיין לא שכבתי לישון בביטחון גמור כי דבר הקואליציה הרחבה הוכרע. אבל היה זה יום!